

Амос

ОЗ

Пантера
в
приземието

millenium

АМОС ОЗ ПАНТЕРА В ПРИЗЕМИЕТО

Превод: Милена Трандева

chitanka.info

Йерусалим, 1947-а. Едно момче търси мястото си между понятия като дълг и предателство, любов и прошка, свой и чужд. Приятелите му го наричат Профи, съкратено от Професора, заради навика му да рови в книгите и да изследва и проверява думите. Именно този навик го сближава с войник от британските окупационни сили — реален враг, който „обича евреите и иска да научи езика на древните пророци“. Ами ако това приятелство се превърне в предателство?

Между фантазии и реалност, с тънка ирония и лека носталгия, Амос Оз разказва не просто историята на своя герой, но и живота на цяло поколение. Именно уникалните му стил и език го превръщат в най-популярния израелски писател в света, автор на повече от 20 книги, преведени на 37 езика в 96 страни. При посещението си в България през 2009-а Оз нарече „Пантера в приземието“ „най-честната ми книга“.

На Деан, Надав, Алон и Яел

Всички филми, споменати в книгата, са измислени.

Заглавията, сюжетите и персонажите в тях са създадени от автора, за да внесат атмосферата на холивудските продукции от средата на четирийсетте години, прожектирани в Йерусалим по това време. Сам авторът като дете често е посещавал кварталните кина.

1.

В живота ми, често са ме наричали предател. Първият път беше, когато бях на дванайсет и половина и живеях в покрайнините на Йерусалим. През лятната ваканция. По-малко от година преди англичаните да напуснат страната ни и в разгара на войната да се роди държавата Израел.

Една сутрин на външната стена на къщата ни, точно под кухненския прозорец се появи следният надпис с дебели черни букви: PROFİ BOGED SHAFEL — ПРОФИ Е ДОЛЕН ПРЕДАТЕЛ. Думата shafel — „долен“ извика куп въпроси и дори сега, когато пиша тази история, продължавам да се чудя. Може ли един предател да не бъде долен? Ако не може, защо тогава Чита Резник, чийто почерк разпознах, си бе дал труда да прибави и думата „долен“? Ако пък може, кога едно предателство е „долно“ и кога не е?

Откакто се помня, прякорът ми е Профи, съкратено от Професора. Викат ми така заради склонността ми винаги да проверявам думите. (Все още много обичам думите. Обичам да ги събирам, да ги редя, да размествам буквите им, да ги преобръщам, да ги съчетавам. Също като сребролюбците, които се захласват да броят и нареждат монетите и банкнотите си, или като картоиграчите, чиито ръце не спират да жонглират с картите.)

Баща ми зърна надписа, когато излезе да вземе вестника в шест и половина сутринта. По време на закуска, докато размазваше малинов конфитюр върху филийка черен хляб, той внезапно заби ножа в конфитюра почти до дръжката и каза с характерния си замислен тон:

— Каква приятна изненада... И в какво се е забъркал Негова Светлост този път, че сме заслужили такава чест?

Мама се обади:

— Не го подхващай още от сутринта. Стига му, че другите деца не го оставят намира.

Татко беше облечен в памучен костюм както повечето мъже в квартала. Всичко в гласа и жестовете му издаваше, че е човек, който

наистина има право. Той извади от дъното на буркана лепкава буца конфитюр, размаза я равномерно по двете половини на филията си и продължи:

— В интерес на истината, в наше време хората твърде свободно използват думата „предател“. А какво всъщност е предател? Да, наистина. Това е човек без чест. Човек, който тайничко и скришом, заради някакви съмнителни облаги помага на врага да победи сънародниците му или пък да причини зло на семейството и приятелите му. Предателят е по-презрян и от убиеца. Изяж си яйцето. Във вестника пише, че стотици хора измират от глад в Азия.

Мама придърпа чинията и доизяде яйцето и останалата част от филията ми с конфитюр. Не защото беше гладна, а за да има мир вкъщи. После каза:

— Този, който обича, не може да бъде предател. Думите ѝ не бяха отправени нито към мен, нито към татко. Ако съдех по погледа ѝ, тя говореше на пирона, който безцелно стърчеше от стената точно над хладилния шкаф.

2.

След закуска родителите ми побързаха да хванат автобуса за работа. Аз останах сам с цяла вечност свободно време пред мен, тъй като беше лятната ваканция. Първо се захванах да разтребя масата и да прибера всяко нещо на мястото му — в хладилника, кухненските шкафове и мивката. Обичах да оставам сам вкъщи по цял ден, без да имам никакви задължения. После измих чиниите и ги обърнах с дъното нагоре да изсъхнат. След това обиколих всички стаи и затворих прозорците и кепенците на апартамента, за да го превърна в уютно сенчесто кътче до вечерта. Слънцето и прахолякът на пустинята можеха да повредят книгите на татко, които запълваха етажерките по стените, а някои от тези томове бяха изключително редки екземпляри.

Прочетох сутрешния вестник, внимателно го сгънах и го оставих на кухненската маса. Прибрах мамината брошка в кутийката ѝ. Правех всичко това не защото бях жалък предател, а защото обичам да е подредено. И до днес ми е навик сутрин и вечер да обикалям къщата и да я слагам в ред. Даже преди пет минути, докато описвах как съм затварял прозорците и кепенците, се сетих, че трябва да затворя вратата на банята. Затова спрях да пиша и отидох да го направя. Всъщност тя май предпочиташе да остане отворена, ако се съди по сърдитото ѝ скърцане, когато я затварях.

През цялото лято мама и татко излизаха в осем часа сутринта и се връщаха в шест вечерта. В хладилния шкаф имах приготвен обяд, така че дните ми бяха ясни и безбрежни като хоризонта. Например, можех да подхвана игра с фигурките на войници, заселници, топографи или строители на пътища и на укрепления и така с тях върху килима, стъпка по стъпка да укротя природните стихии, да побежда врага, да покоря девствените пространства, да построя градове и села и да прокарам пътища между тях.

Баща ми работеше като коректор и нещо като помощник-редактор в едно малко издателство. Обикновено оставаше до два-три през нощта в сенките на обграждащите го книжни лавици, тялото му

потъваше в мрака, само сивата му коса плуваше в облака светлина от нощната лампа на бюрото, сякаш той се мъчеше да се изкатери по склоновете на струпаните от двете му страни планини от книги, а всъщност попълваше картончета и изписваше листчета с бележки за великата си книга за историята на евреите в Полша. Баща ми беше принципен и задълбочен мъж, ревностно отдаден на каузата на справедливостта.

Майка ми, от друга страна, обичаше да вдига пред очите си полупразна чаша с изстиващ чай и да се взира през нея в синкавата светлина на прозореца. Понякога долепяше чашата до бузата си, сякаш да се стопли от допира ѝ. Мама преподаваше в един дом за сираци, успели да се спасят от нацистите в манастири или в отдалечени селища и пристигнали тук, както казваше тя, „от мрака на долината на смъртната сянка“. После тутакси се поправяше и уточняваше: „Идват от място, където хората се отнасят като вълци един към друг. Дори и бежанците. Дори и децата“. В съзнанието ми отдалечените селца неволно се свързваха с ужасяващи хора вълци и с „мрака на долината на смъртната сянка“. Обожавах думите „мрак“ и „долина“, защото те веднага извикваха представата за долина, забулена в тъмнина и осеяна с манастири и изби. Обожавах също така „смъртната сянка“, защото не разбирах какво значи. Когато го произнасях, чувах някакъв дълбок тътен. Също като звука от най-ниския клавиш на пианото, който дълго, след като е отзвучал, оставя следа от приглушено ехо, сякаш се е случило бедствие или нещастие и няма връщане назад.

Върнах се в кухнята. Бях прочел във вестника, че живеем в съдбоносен период и затова трябва да впрегнем всичките си морални усилия. Пишеше също, че действията на Великобритания „хвърлят тежка сянка“ и еврейският народ е длъжен „да издържи изпитанието“.

Излязох от вкъщи, като се оглеждах през цялото време, както в Съпротивата, за да се уверя, че никой не ме следи. Например, странен мъж със слънчеви очила скрит зад вестник и притулен във входа на някоя от отсрещните кооперации. Улицата изглеждаше погълната в собствените си занимания. Зарзаватчията издигаше стена от празни щайги. Момчето, което работеше в бакалията на братя Синопски, дърпаше скрибуцаща ръчна количка. Бездетната стара пани Островска премиташе тротоара пред входната врата на къщата си, вероятно за трети път тази сутрин. Доктор Грифиус седеше сама на балкона и

пишеше. Тя беше стара мома и татко ѝ помагаше да събере материал за мемоарите, в които щеше да разкаже за живота на евреите в родния си град Розенхайм в Бавария. Продавачът на свещи и парафин бавно отмина в своята каруца, отпуснал юздите в скута си. Той подрънкваше със звънче и напяваше тъжна идишка песен на своето конче.

Застанах отпред и почнах внимателно и задълбочено да изследвам надписа с черна боя: PROFİ BOGED SHAFEL — ПРОФИ Е ДОЛЕН ПРЕДАТЕЛ, сякаш можех да открия някой малък детайл, който да хвърли повече светлина. Дали от бързане или от страх, последната буква от думата BOGED — „предател“, вместо на D приличаше повече на R и образуваше BOGER — „възрастен“, което ме превръщаше от предател във възрастен. Онази сутрин бих дал всичко на света, за да съм възрастен.

Чита Резник беше сторил като Валаам.

В един от часовете учителят ни по вероучение господин Зеруавел Гихон ни обясни следното:

— Да сториш като Валаам, означава проклятието да се обърне в благослов. Например, когато британският министър Ърнст Бевин каза пред парламента в Лондон, че евреите са изключително упорит и непреклонен народ, той направи като Валаам.

Господин Гихон имаше навика да изпъстря уроците си с остроумия, които никак не бяха забавни. Най-често за мишена на шегите и духовитостите си взимаше съпругата си. Например, когато искаше да илюстрира оня пасаж за бичовете и скорпионите от Трета книга Царства, той рече:

— Скорпионите са сто пъти по-лоши от боя с бич. Аз тук ви наказвам с бичове, а жена ми вкъщи ме наказва със скорпиони.

Или:

— На едно място в Еклесиаста, седма глава, се споменава: „... както пращи тръни под котел“. Иначе казано, като госпожа Гихон, когато се мъчи да пее.

Един път по време на вечеря се обадох:

— Нали познавате моя учител Гихон? Той във всеки час поругава жена си.

Баща ми погледна към мама и рече:

— Синът ти несъмнено не знае какво говори.

Той много си падаше по думата „несъмнено“. А също и по думите „определено“, „очевидно“, „да, наистина“.

Мама отвърна:

— Вместо да го обиждаш, защо поне веднъж не се опиташ да разбереш какво иска да каже? Никога не го изслушваш. Нито пък мен. Или когото и да било. Интересуват те само новините по радиото.

— Всичко на този свят — кротко подхвана татко, без да се остави да го въвлекат в кавга — има поне две страни. И това го признават всички, с изключение на някои френетични души.

Нямах и представа какво значи „френетични души“, но със сигурност знаех, че сега не е подходящ момент да питам. Затова ги оставих да се гледат един друг мълчаливо почти цяла минута — понякога мълчанието им беше като борба за надмощие — и едва тогава заявих:

— Освен сянката.

Баща ми ме стрелна с един от скептичните си погледи над наполовина смъкнатите на носа очила и поклати няколко пъти глава. Този поглед изразяваше онзи стих, който бяхме учили в часовете: „Докле очаквах, че лозето ще роди добро грозде, то даде диво грозде“. После сините му очи блеснаха над очилата в неприкрито разочарование от мен, от младото поколение като цяло и от образователната система, на която е била поверена пеперуда, а после е върнала какавида.

— Каква сянка? На теб умът ти е в сянка.

Мама се намеси:

— Пак гледаш да му запушиш устата. Защо вместо това не пробваш да разбереш какво се опитва да ти каже? Сигурно има нещо наум.

Татко отвърна:

— Правилно. Да, наистина. Добре, тогава кажете, Ваше Величество, какво намекувате тази вечер? Коя е мистериозната сянка, за която благоволявате да ни съобщите? „Сянката на планините ти се струва човеци“ или „Както ратай копнее за сянка“?

Станах и тръгнах да си лягам. Не му дължах никакво обяснение. И въпреки това му отговорих:

— Освен сянката, татко. Преди малко ти каза, че всичко в този свят имало поне две страни. И си почти прав. Но забравяш, че сянката

например има само една страна. Ако не ми вярваш, провери сам. Можеш дори да направиш няколко експеримента, ако толкова се съмняваш. Ти самият си ме учил, че изключението потвърждава правилото и че не бива да обобщаваме. Явно си забравил какво си ме учил.

След това почистих масата и отидох в стаята си.

3.

Седях на татковия стол пред бюрото му. Бях свалил големия речник и енциклопедията и както бях гледал от баща ми, започнах да изваждам и да си записвам думи на елин бял лист.

Предател:

Синоними — изменник, издайник, доносник, дезертьор, ренегат, информатор, къртица, плямпало, колаборационист, отстъпник, агент-провокатор, саботьор, шпионин, двоен агент, чужд разузнавач, Брут (в Рим), Кумялинг (в Норвегия), Юда (в християнството).

Прилагателни — предателски, изменнически, нелоялен, двуличен, отстъпнически, нечестив, неверен, коварен, вероломен.

Глаголи — предавам, изменям, дезертирам, портя, доноснича, измамвам, издрънквам, двуличнича.

Изрази — змия в пазвата, вълк в овча кожа, нож в гърба.

Библейски изрази — „Каквото е строшен зъб и разслабена нога, такава е и надеждата на безнадежден човек в злочест ден“ (Притчи Соломонови 25:19); „... те всички са прелюбодейци, сбирщина от вероломници“ (Книга на пророк Йеремия 9:2); „Защо гледаш злодейци и си безмълвен“ (Книга на пророк Авакум, 1:13).

Затворих речника. Главата ми се замая. Листът ми изглеждаше като непроходима гора с безбройни криволичещи пътечки и отклонения, които се губеха в гъсталаците, лъкатушеха и се усукваха, събираха се за миг и после пак се разпръскваха. Всяка от тях извеждаше до някое убежище, шубрак, пещера, лабиринт, скривалище, процеп, долина или друго възхитително чудо. Какво свързваше

издайника и дезертъора, информатора и прелюбодееца, нечестивия и двуличника, саботъора и змията в пазвата, къртицата и плямпалото? Що за зло са сторили Брут и Куизлинг? Или пък — компот и комплот, полюция и полиция. (И до ден-днешен, когато работя, не смея да отворя енциклопедия или речник, защото ще загубя поне половин ден.) Вече не ми пукаше дали съм предател, непослушно дете или луд, цяла сутрин плавах в безбрежните морета на енциклопедията. Ту се докосвах до примитивните племена в Папуа, изрисувани с краските на войната, ту пък осеяните с кратери повърхности на различни звезди бълваха вулканични огньове или обратно — тънеха в леда на вечния мрак (дали пък смъртната сянка не се криеше именно там?). Акостирах на острови и бродех сред вековните им мочурища, натъквах се на канибали или на отшелници — забравени и от бога чернокожи евреи от времето на Савската царица. Прочетох също, че континентите се раздалечават един от друг с половин милиметър годишно. (Колко ли дълго могат да се раздалечават така? Милиони години сигурно. Но понеже Земята е сферична, в крайна сметка пак ще се срещнат, този път от другата страна!) После направих справка за Брут и Куизлинг и щях да сторя същото с Юда, но по пътя към него се спрях на светлинните години и те ме обладаха с пронизващо удоволствие.

По обед гладът ме откъсна от произхода на вселената и ме прати в кухнята. Набързо изгълтах храната, която мама ми беше оставила в хладилния шкаф — булгур, кюфте и супа (Не забравяй да си ги претоплиш на печката за няколко минути и внимавай после да я изключиш!). Но аз не си ги претоплих, не можех да прахосам толкова време. Бързах да се върна при изчезващите галактики. Изведнъж забелязах сгъната бележка с почерка на Бен Хур, подпъхната под вратата:

До подлия предател:

Тази вечер в шест и половина се яви на ореченото място в Тел Азра, за да се изправиш пред Военния съд и да отговаряш за сериозното предателство, че си се побратимил с британския окупатор.

СИС, Върховно командване, Отдел за вътрешна сигурност.

Забележка: носи си пуловер, манерка с вода и подходящи обувки, защото разпитът може да продължи цяла нощ.

Първо взех молив и поправих грешките в бележката — „уреченото“, а не „ореченото“ и „Военния съд“, а не „Военния съд“. После се постарях да я запомня, както повеляваше уставът, изгорих я в кухнята и хвърлих пепелта в тоалетната, за да не останат никакви следи, ако англичаните решаха да извършват претърсване.

Чак след това се върнах при галактиките и светлинните години на татковото бюро. Но галактиките бяха изчезнали, светлинните години бяха избледнели. Затова откъснах друго листче от купчинката на баща ми и отбелязах: „Ситуацията е сериозна и дава основания за безпокойство“. Отдолу добавих: „Но ние няма да сведем глава“. После скъсах листа и прибрах енциклопедията и речника по местата им. Завладя ме страх.

Трябваше веднага да го преодоля.

Но как?

Реших да го прогоня с разглеждане на марки. В колекцията си имах по една марка от Барбадос и Нова Каледония. Потрусих се да открия и двете места в големия германски атлас. После потърсих дали не е останал малко шоколад, но уви. Накрая се върнах в кухнята и облизах две пълни лъжици от татковия малинов конфитюр.

Нищо не помагаше. Много лошо.

4.

Ето как съм запомнил Йерусалим през последното лято на британското управление: каменен град, разпръснат по ниски хълмове. Не толкова град, колкото изолирани квартали, разделяни от осеяни с камъни и бодили полета. Британските бронирани коли понякога спираха по кръстовищата с полузатворени визьори, сякаш примижаваха с очи срещу слънцето. А картечниците и оръдията им стърчаха отпред като изпънат показалец: Хей, ти!

Призори момчетата обикаляха улиците и разлепяха позиви на Съпротивата по стените и уличните стълбове. В съботните следобеди в задния ни двор се събираха гости да поспорят и се проточваше цяла процесия от чаши с горещ чай и подноси с курабийки, правени от мама (аз ѝ помагах, като изрязвах с формичка звезди, и цветя от мекото тесто.) В споровете родителите ми и гостите често използваха думи като преследване, избиване, избавление, разузнаване, наследство, нелегалност, имиграция, обсада, демонстрации, хаджи Амин, екстремисти, кибуци, наложената от британците забрана за нови имигранти, Хагана, самоограничения, селища, банди, световната съвест, размирици, протести, нелегални имигранти. От време на време някои от гостите се поувличаха, най-често един иначе тих и блед мършав мъж с цигара между треперещите си пръсти и риза, закопчана догоре. Джобовите му винаги бяха натъпкани с бележници или отделни хвърчащи листчета. Той избухваше гневно и крещеше: „като агнец на заколение“ или „закриляни евреи“, после бързаше да поправи лошото впечатление и добавяше: „В никакъв случай не бива да допускаме да ни разделят, пази боже, всички сме в един кюп“.

Оборудваха празното перално помещение на покрива с мивка и електричество и там се нанесе господин Лазарус, шивач от Берлин. Той беше дребен, често мигаше и кимаше и въпреки жегата винаги ходеше облечен с опърпано сиво сако и жилетка. Около врата му като огърлица висеше зелен шивашки метър. Хората казваха, че жена му и дъщерите им били убити от Хитлер. А той как ли беше оцелял? Носеха

се какви ли не слухове, но нищо не се знаеше със сигурност. Аз лично се съмнявах, че някой може да знае, щом самият господин Лазарус не беше казал нито думичка за случилото се. Той окачи табела на входа на кооперацията — половината написана на немски, от който нищо не разбирах, а другата половина — на иврит. Беше помолил мама да му помогне. Табелата гласеше: „Майстор шивач и крояч от Берлин. Приема всякакви поръчки. Извършва преправяния. Последна мода. Разумни цени. Възможност за кредит“.

След ден-два някой скъса немската част на табелата. Така де, нямаше да търпим езика на убийците тук.

Баща ми откри някаква стара вълнена жилетка на дъното на гардероба и ме прати при господин Лазарус с молба да смени копчетата и да позатегне тегелите.

— Да, наистина, тя е доста стара и май дори не става за носене — каза татко, — но той сигурно е петимен за къшей хляб, а ще го обидим, ако му подхвърляме милостиня. Така ще му дадем работа. Може да смени копчетата за няколко пиастри и да почувства, че е полезен.

Мама се обади:

— Да, добре, нови копчета. Но защо пращаш момчето? Иди ти, поговори с него, покани го на чаша чай.

— Определено — отвърна баща ми малодушно. В следващия момент добави по-решително: — Да, наистина. Определено трябва да го поканим.

Господин Лазарус беше оградил най-далечния ъгъл на покрива със стари табли от легла, които бе укрепил и свързал с тел. Така се оформяше нещо като кафез или клетка, която той застла със слама от стари тюфлеци. После донесе отнякъде дузина кокошки и помоли мама да добави в текста на табелата му на иврит: „И продажба на пресни яйца“. Но никога не би продал никоя от кокошките си да я заколят и изядат дори за празник. Напротив, говореше се, че господин Лазарус бил дал име на всяка от тях и нощем ходел да ги проверява дали са добре. Един ден с Чита Резник се скрихме зад варелите с вода и чухме как той спори с кокошките си ма немски. Говореше им, обясняваше им, настояваше нещо, дори по едно време им изтананика някаква мелодия. Понякога по заръка на мама отнасях горе къшей сух хляб или стара леща. Докато хранех кокошките, господин Лазарус идваше, хващаше

ме за рамото с върховете на пръстите си, а после изведнъж отдръпваше ръка, сякаш се е опарил. Много хора по това време си говореха сами. Или на някого, дето го няма.

На покрива, точно зад кокошарника на господин Лазарус, си направих малка наблюдателница, от която чудесно виждах всички околни сгради. Прикрит зад варелите с вода, можех даже да надзърна във военния лагер на британците. Често стоях там да ги шпионирам по време на вечерната им проверка и си отбелязвах всичко в една тетрадка. После насочвах към лагера им пръст като снайпер и с единичък поразяващо точен изстрел ги помитах без остатък.

От наблюдателницата си на покрива виждах чак далечните арабски села, накацали по склоновете на възвишенията, по Елеонския хълм и Скопус. Отвъд тях се простираше пустинята, а далеч на югоизток се спотайваше възвишението на Злия съветник, където беше разположена резиденцията на британския комисар. През това лято доизкусурявах плана си как да превземем резиденцията с щурм едновременно от три страни. Дори си бях написал предварително нещата, които без колебание щях да кажа на комисаря, щом го заловим и го доведем на разпит тук, в наблюдателницата.

Един ден от покрива наблюдавах прозореца на Бен Хур, защото подозирах, че го следят. Само че видях не него, а по-голямата му сестра Ярдена, която застана в средата на стаята и няколко пъти се завъртя на пръсти като балерина. После бързо разкопча пенъора си и се преоблече в рокля. Но преди това зърнах няколко тъмни петна по бялата ѝ кожа — по едно под всяка мишница и едно по-голямо точно под корема. В следващия миг роклята се спусна от врата до коленете ѝ като завеса и скри всичко. Стана толкова бързо, че не съумях да разбера какво съм видял, не сварих да отместя поглед, дори не успях да затворя очи. Наистина щях да затворя очи, по всичко трая само един миг. И в този миг си помислих: „Ей сега ще умра. Заслужавам да пукна“.

Ярдена си имаше годеник. Имаше си и бивш годеник, а също така я ухажваха един ловец от Галилея, някакъв поет от Скопус и един друг срамежлив обожател, който така и не се престраши да ѝ каже нещо повече от „Добро утро!“ или „Какъв прекрасен ден!“ През зимата ѝ бях показал няколко свои стихотворения и след ден-два тя ми каза:

„Ти все ще пишеш“. Тези думи са ми по-скъпи от много други, които чувах през годините след това, защото наистина от тогава все пиша.

Същата вечер твърдо реших да говоря с Ярдена или поне в писмо да ѝ се извиня и да ѝ обясня, че не съм искал да я видя гола и че всъщност нищо не съм видял. Но не го сторих, защото не бях сигурен дали е забелязала, че се крия на покрива. Може би не ме е зърнала? Молах се да не е, но в същото време се надявах на обратното.

Знаех наизуст всички квартали, селца, възвишения и кули, които се виждаха от моята наблюдателница. В бакалията на братя Синопски, на опашката пред клиниката или отсреща на Дорзионовия балкон, пред вестникарската будка „Шиболет“ хората се събираха и осъждаха границите на бъдещата еврейска държава. Дали ще включва Йерусалим? Ще обхваща ли и британската военноморска база в Хайфа? Ами Галилея? А пустинята? Някои изразяваха надежда, че цивилизованият свят ще прати свои сили да спрат избиването ни от кръвожадните араби. (Всяка нация си имаше постоянен епитет — нещо като име и презиме: коварния Албион, покварената Германия, далечния Китай, Съветска Русия, богатата Америка. Долу на брега на морето беше „оживеният Тел Авив“, а в по-отдалечената Галилея — „зараждащият се Израел“. Арабите пък бяха кръвожадни. Дори за света имаше няколко постоянни епитета в зависимост от ситуацията или контекста — цивилизованият свят, свободният свят, белият свят, лицемерният свят. Понякога хората казваха: „Светът знаеше, но си мълчеше“, а друг път: „Светът ще въздигне глас в наша защита“.)

По това време, та чак до изтеглянето на британските сили и провъзгласяването на еврейската държава бакалите и зарзаватчиите отваряха сутрин в седем и затваряха вечер в шест заради полицейския час. Комшиите — Дорзионови, доктор Грифиус, ние и родителите на Бен Хур, се събирахме у доктор Бустер, защото той имаше радио. Седяхме мълчаливи в полумрака и слушахме новините по „Гласът на Йерусалим“. Понякога късно вечер много тихо включвахме нелегалните радиопредавания на „Гласът на борещия се Цион“. Случваше се да оставаме и след новините, за да изслушаме обявленията за изчезнали роднини. Можеше да споменат някого, когото смятахме за загинал в Европа, а пък да се окаже, че все пак е оцелял и е успял да измине пътя до Обетованата земя или поне до някой от британските лагери за бежанци в Кипър.

Докато траеше радиопредаването, в стаята се възцаряваше една особена тишина — също като полюшвани от вятъра завеси в мрака. Когато обаче изключеха апарата, всички почваха да говорят. Не спираха да говорят. Какво станало, какво щяло да стане, какво можело или трябвало да стане, какво трябва да направим, какви шансове са ни останали. Говореха, сякаш се страхуваха, че ако млъкнат за миг, ще се случи нещо ужасно и непоправимо. Затова в моментите, когато мълчанието надникваше иззад аргументите в спора, те побързваха да го смълчат.

Всички купуваха вестници и когато привършеха своя, го заменяха за нечий друг — „Давар“, „Хамашкиф“, „Хацофе“ и „Хаарец“ преминаваха от ръка на ръка. И понеже тогава дните бяха по-дълги от сегашните, а вестниците имаха само по четири страници, привечер се налагаше да препрочитат онова, което до втриване бяха чели сутринта. Събираха се на групички на тротоара пред бакалията на братя Синопски и сравняваха написаното в „Давар“ за моралната сила на евреите с позицията на „Хаарец“ за важната роля на търпението — да не би пък да са пропуснали нещо съдбовно между редовете при първото и второто четене?

Освен господин Лазарус в квартала живееха и други бежанци — от Полша, Румъния, Германия, Унгария и Русия. Повечето от нас не се наричаха „бежанци“, нито „заселници“ или пък „граждани“. Ние бяхме просто „общност“, тоест с по-висок ранг от „бежанци“, но по-нисък от „заселници“, за да се различаваме както от англичаните и арабите, така и от нелегалните. Каква всъщност бе отликата? Почти всички — бежанци, заселници и нелегални — говореха с гърлено „р“ и ликвидно „л“, освен ориенталците, които произнасяха „р“-то с вибрации, а всички гутурали — дрезгаво. Родителите ни искаха ние, децата, да израснем като една нова, по-добра еврейска раса, народ от здравеняци, бойци, защитници на отечеството. Затова ни тъпчеха с пилешко, плодове и черен дроб, че когато дойде време, да въстанем смели и загорели и да попречим на врага отново да ни „поведе като агнец на заколение“. Понякога те потъваха в тиха носталгия за родните си места. Запяваха песни на непознат за нас език, после ни ги превеждаха в общ смисъл, за да узнаем и ние, че е имало едно време реки и ливади, гори и поля, сламени покриви и пеещи в мъглата звънчета. Защото в Йерусалим познавахме само безплодните стърнища,

опърлени от лятната жегата, къщите от камък и валцувана ламарина и слънцето, което безмилостно изпепеляваше всичко — все едно и оттук вече беше минала войната. Ослепителната светлина прежуряше от сутрин до здрач.

Случваше се някой да попита: „Какво ще стане сега?“, а друг да му отговори: „Да се надяваме на най-доброто“ или „Ще продължаваме нататък“. Понякога мама оставаше за пет-десет минути приведена над кутията със стари снимки и знаех, че е по-добре да се преструвам, че не забелязвам. Хитлер беше избил родителите и сестра й Таня в Украйна, а също и всички други евреи, които не успели навреме да се доберат до тук. Веднъж татко рече:

— Наистина не разбирам. Просто невероятно. И целият свят си мълчи.

Баща ми също понякога жалееше за родителите и сестрите си, но без да плаче. В такива мигове оставаше почти по половин час в твърде неудобната скована поза на крайно упорит човек, който определено има право. Взираше се отблизо в окачените по стените на коридора географски карти като генерал в своята щабквартира. Взираше се и мълчеше. По негово мнение трябваше да изгоним британските окупатори и да образуваме такава еврейска държава, която да приюти всички преследвани и гонени евреи по света. Казваше: „Тази държава ще бъде убедителен пример за целия свят, модел за справедливост дори към арабите, ако изберат да останат и да живеят сред нас. Да, въпреки всичко, което арабите са ни причинили, когато са били подстрекавани и насъсквани срещу нас, ние ще се отнесем към тях с пословична щедрост и определено тя няма да е плод на слабост. Когато най-после основем еврейската държава, никой злодей по света не ще посмее да унижава или убива евреи, защото тогава ще имаме достатъчно дълга ръка да го поразим“.

В четвърти или пети клас един ден внимателно пречертах с молив картата на света от татковия атлас върху копирна хартия и отбелязах границите на бъдещата еврейска държава — малко зелено петънце между пустинята и морето. От тази зелена точка изтеглих дълга ръка, която се протягаше през континенти и морета и завършваше с юмрук, за да може да поразява навсякъде. Дори в Аляска. И отвъд Нова Зеландия.

— Какво сме направили — попитах веднъж по време на вечеря, — че всички толкова ни мразят?

Мама отвърна:

— Мразят ни, защото винаги сме следвали правия път. Не могат да ни простят, че и на мравките път правим.

Помислих си следното, но не го казах гласно: „От това следва, че не си струва да следваш правия път“, а също: „Това обяснява отношението на Бен Хур. Аз следвам правия път, пък и на мравките път правя. Но от днес нататък започва нова ера — ерата на пантерата“.

Татко каза:

— Това е един доста неясен проблем. В Полша например ни мразят, защото сме много по-различни и по-особени — говорим, обличаме се и се храним различно от околните. Няколко мили по-нататък, отвъд границата, в Германия, ни мразят заради точно обратната причина — защото се храним, обличаме се и говорим също като всички останали. И антисемитите се възмущават: „Вижте ги, опитват се да приличат на нас. Ама наистина вече не можем да различим кои са евреи и кои — не“. Такава ни е съдбата — оправданията за омразата се менят, но не и самата омраза. Тя неизменно остава. И каква е поуката?

— Че ние не бива да ги мразим — отвърна мама.

Татко премигна няколко пъти бързо със сините си очи зад очилата и каза:

— Не бива да сме слаби. Слабостта е грях.

— И все пак, какво сме сторили? — настоях аз. — С какво толкова сме ги разгневили?

— Попитай враговете ни, не нас — отвърна татко. — А сега ще бъде ли така добър Ваша Светлост да вземе сандалите си от под стола и да ги прибере на мястото им. Не, не там. Нито пък там. Казах на мястото им.

Нощем в далечината се чуваха изстрели и експлозии. Силите на Съпротивата излизаха от тайните си лагери и нападаха възловите пунктове на британското управление. В седем вечерта затваряхме вратите и прозорците и се заключвахме до сутринта. В града имаше полицейски час. Само лекият вечерен бриз се разхождаше по пустите улици и витите каменни стъпала. Понякога се стряскахме от издрънчаването на кофите за смет, преобърнати в тъмното от уличните

котки. Нощем Йерусалим замираще и чакаше. У дома почти през цялата вечер цареше мълчание. Татко ни обръщаше гръб. Откъсваше се от нас и потъваше в облака светлина, хвърляна от нощната лампа на бюрото му, гмуркаше се в своите книги и картончета и писалката му започваше да скрибуца в тишината. Понякога скрибуцането спираше, поколебаваше се за миг, после се подновяваше — сякаш копаеше тунел. Татко проверяваше, сравняваше, методично събираще разпилените части на записките, които водеше като наброски към великата книга за историята на евреите в Полша. Мама пък седеше в люлеещия се стол и четеше. От време на време захлупваше книгата в полата си и се заслушваше в някакъв недоловим за мен звук. Аз обикновено се разполагах на килима в краката ѝ и след като погълнех вестника, се залавях да скицирам военни планове за внезапно нападение на Съпротивата над стратегическите управленски места в Йерусалим. Дори и в съня си побеждавах врага. Продължих да сънувам битки още няколко години след това.

През това лято организацията СНС се състоеше от трима бойци. Бен Хур бе главнокомандващ и шеф на Специалния отдел за вътрешна сигурност. Аз бях заместник-командир. Чита Резник бе редник, но и основен претендент за повишаване в чин, ако организацията се разшири. Освен заместник-командир аз бях и мозъкът на организацията: аз я бях създал в началото на ваканцията и ѝ дадох името СИС (съкратено от „Свобода или смърт“). По моя идея почнахме да събираме пирони, да ги огъваме и да ги разпиляваме по шосето към британския военен лагер, за да пукаме гумите на камионите. Аз измислих лозунгите, които Чита трябваше да изпише с тлъсти черни букви по стените на съседските къщи: БРИТАНЦИТЕ СА ЛОШИ — ХВЪРЛЕТЕ ГИ В КОША!, ПРЕЗ ОГЪН И ВОДА — В БОЙ ЗА СВОБОДА!, КОВАРЕН АЛБИОН, ПАЗИ СЕ ОТ ЦИОН! (Израза „коварен Албион“ го бях чул от татко.) Планът ни за лятото бе да завършим измайсторяването на нашата тайна ракета. В една изоставена колиба отвъд задния двор на Чита бяхме складирали електромотор от стар хладилник, части от мотопед, няколко метра жици, фитил и детонатор, батерия, колби и шест шишенца лакочистител, от който смятахме да извлечем ацетон за експлозива. В края на лятото ракетата трябваше да е готова и тогава щяхме да я прицелим в Бъкингамския дворец, където живееше английският крал

Джордж. Възнамерявахме да му изпратим решително и гордо писмо със следния ултиматум: „Имаш срок до Деня на изкуплението да се махнеш от страната ни. Иначе нашият Ден на Страшния съд ще стане вашия Ден за разплата!“

Как ли щяха да отвърнат британците на това заплашително писмо, ако съдбата ни беше отпуснала още две-три седмици време и бяхме успели да довършим ракетата? Сигурно щяха да проявят разум и да се изметат от тук, спестявайки и на нас, и на тях самите доста кръвопролития и страдания. Само че още в средата на лятото тайната ми връзка със сержант Дънлоп бе разкрита. Бях се надявал тя да продължи завинаги и никой да не разбере за нея. Именно в резултат на това се беше появил надписът под кухненския прозорец и бях получил заповедта да се явя същата вечер на уреченото място в гората Тел Азра, където да се изправя пред Военния съд по обвинение в предателство.

Всъщност, предварително знаех, че съдебният процес ще е проформа. Никакви обяснения, извинения или разкаяния не можеха да ми помогнат. Както винаги и всякога се е случвало в нелегалните организации, ако веднъж те нарочат за предател — край. Оставаш си такъв. И е безсмислено да се защитаваш.

5.

Бен Хур приличаше на лисица — с остро лице, блед, рижав и с жълто-кафяви очи. Не го харесвах. Дори не бяхме приятели. Между нас имаше нещо друго, далеч по-силно от приятелството. Ако Бен Хур ми заповядаше например да изгреба всичката вода от Мъртво море и кофа по кофа да я пренеса до най-далечната част на Галилея, щях да му се подчиня. При това единствено заради шанса, когато свърша работата, да го чуя как отронва от ъгълчето на устата си с типичния си провлачен говор: „Ти си ОК, Профи“. Бен Хур изговаряше думите така, както другите момчета мяхаха камъни по уличните лампи. Почти не отлепяше зъбите си, къде ще си дава такъв труд! Понякога произнасяше началното „п“ с едно презрително придихание: „Профи“.

Сестра му Йрдена свиреше на кларнет. Един път тя проми раната на коляното ми и залепи отгоре ѝ пластир. Тогава съжалих, че нямам рана и на другото коляно. Благодарих ѝ, а тя избухна в звънък смях. После се обърна към някакъв несъществуващ зрител и му каза: „Виж го какъв е послушко!“ Нямах представа какво влага в тези думи и защо ме нарича „послушко“, но бях сигурен, че един ден ще разбере и тогава ще се окаже, че винаги съм знаел. Малко е сложно и трябва да намеря по-прост начин да го обясня. Ето така, например. Понякога имам смътна представа за нещо, много преди да придобия истински знания за него. Онези вечер, когато по случайност видях Йрдена да се преоблича, се почувствах като долен предател точно защото имах такава смътна представа. Онова, което дори не можах да видя добре, не спираше да се появява пред очите ми. Толкова се смущавах, че всеки път, щом гледката изникваше в съзнанието ми, изтръпвах сякаш съм чул рязкото скърцане на тебешир по черната дъска или пък съм усетил вкус на сапун по зъбите си. Сигурно такъв е вкусът в устата на подлите предатели в момента на предателството и веднага след това. Исках да ѝ напиша писмо, да ѝ обясня, че изобщо не съм имал намерения да я шпионирам, да ѝ се извиня. Но как бих могъл? Още повече че оттогава нататък, когато се качвах в наблюдателницата си на

покрива, не можех да забравя, че там отсреща е нейният прозорец и не бива да гледам в тази посока дори по случайност, дори и да се налага, когато изследвам хоризонта между Неби Самуил и Скопус.

Към нас с Бен Хур се присъедини и Чита Резник — момчето с двама бащи. (Единият непрекъснато и продължително пътуваше, а другият изчезваше от къщата им броени часове преди да се върне първият. Всички се подигравахме на Чита, наричахме го „въртяща врата“ и какво ли още не. Той се опитваше да се включи в майтапа, иронизираше майка си и двамата си бащи, правеше се на глупак, имитираше ги, разсмиваше ни с маймунски физиономии, стараяше се да наподобява вой на шимпанзе, но издаваните звуци приличаха по-скоро на скимтене.) Чита Резник ни беше момче за всичко. Тичаше да донесе топките, които прелитаха отвъд оградата. Пак той като шерп мъкнеше камарите багаж, когато се стягахме за експедиция до Тибет в търсене на снежния човек Йети. Пребъркваше джобовете си за кибрит, ластик, връзки за обувки, тирбушон, ножче или каквото ни трябваше. След като приключехме някоя грандиозна битка с танкове по килима, винаги Чита оставаше да прибира фигурките или да подрежда плочките на доминото, пуловете и жетоните на дамата по кутиите им.

Почти всеки ден, след като мама и татко отидеха на работа, се впускахме в такива танкови сражения. Провеждахме тренировъчни маневри в подготовка за оня ден, когато англичаните ще напуснат страната и ние ще трябва да отблъснем организираната атака на обединените арабски армии. Татко имаше цял рафт с книги по военна история. С помощта на тези томовете и на картите по стените на коридора ние разигравахме най-тежките битки в човешката история — при Дюнкерк, Сталинград, Ел-Аламейн, Курск и Ардените. Усвоявахме важни уроци за надвисналата над нас неизбежна война.

В осем сутринта, още щом хлопнеше вратата зад родителите ми, набързо разчиствах кухнята, затварях прозорците и кепенците, за да предпазя апартамента от жегата и чуждите погледи, и строявах фигурките по килима в готовност за предстоящата битка. Използвах копчета, клечки кибрит, плочки от домино, жетони от дама, фигурите от шаха, карфици, флагчета и цветни конци, с които означавах границите или фронтовата линия. Подреждах бойните единици на различните сили в начална позиция. И зачаквах. Малко преди девет Бен Хур и Чита Резник почукваха на вратата първо два пъти бързо и

силно, след малка пауза — един път по-тихо. Поглеждах през шпионката и после си разменяхме пароли. Отвън Чита питаше: „Свобода?“, а аз отвътре отвърщах: „Или смърт“.

Някой път по средата на битката Бен Хур обявяваше почивка и ни повеждаше в атака към хладилния шкаф в кухнята. Обожавах тези сутрини, особено онези редки мигове в тях, когато Бен Хур благоволяваше да процеди през стиснати устни: „Ти си ОК, Профи“.

Тогава не знаех, че тези думи имат стойност само ако си ги казваш сам, и то честно.

По това време една четвърт от ваканцията се беше изтърколила. Бяхме си направили изводи за грешките на Ромел и Жуков, Монтгомъри и Джордж Патън и съответните умозаклучения как ние ще избегнем тези грешки в подходящия момент. Смъквахме от стената голямата карта на Палестина и околните държави, разстилахме я на пода и върху нея репетирахме изтеглянето на британските сили и отпора срещу обединените арабски армии. Бен Хур беше командирът, а аз — сивият кардинал. По някаква случайност и днес, когато пиша това, у дома има стена, окичена с карти. От време на време заставам пред тях, намествам си очилата (които въобще не приличат на кръглите стъкла на баща ми) и проследявам развоя на войните в Босна или Азербайджан, както ги описват в новините или по вестниците. Винаги някъде по света се води война. Понякога, докато разглеждам картите, откривам, че някоя от страните е сгрешила, че е пропуснала да използва дадена възможност да нанесе изненадващ удар по фланга.

В средата на лятото вече съставях план за създаване на еврейска армада с всичките ѝ кръстосвани, подводници, самолетноносачи и фрегати. Възнамерявах да проуча възможностите за организиране на светкавична координирана атака срещу британските военноморски бази в Средиземноморието — Порт Саид, Фамагуста, Малта, Мерса Матру, Гибралтар. С изключение на Хайфа. Тук, естествено, те щяха да очакват нещо подобно. А дали имаше и други британски бази в този басейн? Смятах да попитам сержант Дънлоп при следващата ни среща в кафене „Ориент палас“. Щях да му задам този въпрос с невинното любопитство на запалено по географията хлапе. После, като размислих, се отказах от тази идея от страх, че може да събудя подозрението му и да изложи на опасност най-важния елемент за успеха на нашия план — изненадата.

По-добре да попитам татко.

Оказа се, че няма нужда да питам никого. Можех и сам да проверя. Да сверя свободно достъпните сведения на енциклопедията с още по-свободно достъпните данни от картите в атласа. Съпоставката на подобни свободно достъпни източници често разкрива неподозирано ценна информация. (Още вярвам в това. Понякога привидно небрежно питам някого например какъв е любимият му пейзаж. По-късно в разговора, да речем след половин час, случайно задавам въпрос на същия човек какъв е искал да стане като дете. После мислено съпоставям двата отговора и си правя изводи.)

Еврейската армада обаче така и не беше пусната по вода. Вместо това трябваше да се изправя пред военния съд и да отговарям по обвинения в предателство и издаване на тайни сведения на врага.

Помислих си: „Че то така и Робин Худ може да го обвинят в предателство!“ Така или иначе, само някой безкрайно дребнав човек би си направил труда да обвинява Робин Худ, макар че основания за това обективно съществуваха.

А какво в действителност е предателство?

Седнах на татковия стол и светнах лампата на бюрото му. Взех един продълговат лист от купчинката му и написах нещо от рода на: „Да се провери дали има някаква връзка между думата BOGED — «предател» и думата BEGED — «дреха, кожа». Срвн. «вълк в овча кожа».“ Предателят се прикрива така, както дрехите прикриват тялото. При това дрехите се скъсват тогава, когато най-малко очакваш. Пък и винаги, щом се навлечеш, навън пеква слънце, а когато излезеш леко облечен, свива страхотен студ. (Макар че, в интерес на истината, в случая предателството е от страна на времето, а не на дрехите.) В часовете по вероучение на господин Гихон учихме оня стих от Книга на Йов: „Но моите братя са неверни като потоци“. Не тихите реки на Украйна, за които мама говореше с толкова копнеж, а реките на Израел, предателските реки. През горещото лято, когато си най-жаден, ти предлагат парещ пясък вместо вода. А през зимата изведнъж потичат, точно когато се разхождаш по коритото им. Пророк Йеремия също се жалваше: „Домът Израилев и домът Иудин постъпиха с мене твърде вероломно, рече господ“. Освен това Йеремия също го бяха обявили за предател, бяха го осъдили и хвърлили в една яма.

Взех друго картонче и продължих да пиша: „Колкото до думата «долен», тя може да значи «подъл, безчестен» или пък «разположен по-долу, в основата, базисен, приземен». Тогава дали обратното на «долен» е «горд, честен» или е «горен, тавански?» От своя страна пък «горд» се свързва както с «горделив, високомерен», така и с «достоеен». Бен Хур Тикочински е «високомерен» и в същото време е «подъл». (Ами аз — та аз дори не бях достатъчно «достоеен» да пиша на Ярдена и да ѝ се извиня, че я наблюдавах скришом.) Трябва да попитам сержант Дънлоп как е на английски «долен предател» и дали в техния език има връзка между «предателство» и «дрехи» или между «приземие» и «достойнство».“

Дали ще го видя пак?

Когато си зададох този въпрос, почувствах, че ми липсва. Естествено, дори за миг не съм забравял, че той е от лошите, един от враговете. Но не беше мой личен враг. Макар че беше мой. Лично мой.

Повече не мога да отлагам. Трябва да говоря за сержант Дънлоп, да разкажа за връзката ни. Колкото и да ми е трудно да го сторя.

6.

Обикновено се срещаме тайно по три-четири пъти седмично във вътрешната зала на кафене „Ориент палас“. Въпреки гръмкото си име то представляваше порутена ламаринена барака, обилно обрасла с пасифлора, в малката уличка западно от военния лагер. В предната зала на кафенето имаше билиардна маса, покрита със зелено сукно, постоянно заобиколена от потни английски войници, полицаи и неколцина еврейски младежи, издокарани с модерни ризи и вратовръзки. Тук идваха евреи, араби, гърци, арменци със златни пръстени и загладени с брилянтин коси, а също и две-три силно парфюмирани девойки. Гледах да не се задържам дълго при тях. Повтарях си, че съм дошъл с определена мисия. Не си позволявах да поглеждам барманката. Повечето от посетителите се стараеха да я развеселят и почти винаги успяваха. Когато подаваше пенливите халби бира през бара, тя се навеждаше силно напред, сякаш се покланяше, тогава огромното деколте на роклята ѝ се разтваряше и за мнозина беше трудно да се въздържат да не се заляпат в него, но аз винаги успявах.

Обикновено бързо пресичах предния салон, преситен от дим и смях, и се отправях към тихата вътрешна част, в която имаше само четири-пет масички, покрити с мушама на цветя и гръцки руини. Понякога в нея разни младежи присядаха да хвърлят по една табла или се усамотяваха по двойки. Но за разлика от предната зала тук всички говореха шепнешком. Аз и сержант Дънлоп почти винаги сядяхме на ъгловата маса. Срещите ни траеха по час — час и половина. Носехме разни книги — Библия на иврит, джобен речник, начален учебник по английски. Сега, след повече от четирийсет и пет години, Великобритания вече не е враг, еврейската държава съществува, Бен Хур Тикочински се нарича господин Бени Такин и притежава верига хотели, Чита Резник си изкарва прехраната с поправка на соларни водонагреватели, а аз все още тичам след думите, за да ги уловя и поставя на местата им, и спокойно мога да напиша, че никога не съм

издавал тайни на Стивън Дънлоп. Нито една, дори най-маловажната. Дори името си не му бях казал. До самия край. С него единствено четяхме Библията и аз му обяснявах някои нови думи, които ги нямаше в речника. В замяна той ме учеше на елементарен английски. Той беше объркан и по собствените му думи безкрайно самотен човек. Беше едър мъж с пухкаво розово лице, падаше си малко бърбив и много се изчервяваше. От късите му панталони се подаваха възпълни крака почти без косми, които от вътрешната си страна имаха бебешки гънки.

Сержант Дънлоп знаеше малко иврит, беше го научил от чичо си, който бил викарий в родния си град Кентърбъри. (Брат му Джеръми Дънлоп също бил свещеник — мисионер в Малайския архипелаг.) Неговият иврит звучеше меко и отпуснато като вътрешности, все едно езикът нямаше никакви кости. Оплакваше се, че няма приятели. („Нямам и врагове“, добавяше, без да съм го питал.) Служеше в британската полиция в Йерусалим като счетоводител. От време на време, когато се налагало, го пращали да охранява кабинетите и канцелариите за половин нощна смяна, а в спешни случаи го викали да помага за паспортни проверки и пътни блокади. Стараех се да запомня и най-малкия детайл от тези негови признания. Вечер, веднага щом се върнех вкъщи, записах в бележника си всичко, за да представя тези сведения в щабквартирата на СИС.

Сержант Дънлоп много обичаше да разказва дребни клюки за колегите и началниците си — кой бил скъперник, кой конте, кой подмазвач, кой скоро си е сменил афършейва, на кого от висшите офицери му се налагало да ползва шампоан против пърхот. И всички тези подробности така го разсмиваха, че чак му ставаше неудобно, но въпреки това не спираше. Майор Бентли купил сребърна гривна за секретарката на полковник Паркър. Лейди Нолън си взела нов готвач. Госпожа Шерууд възмутено напускала стаята всеки път, щом влезел капитан Болдър.

Аз измънквах по нещо от учтивост и се стараех да запомня всяка дума. Душата ми смутено и на пръсти се промъкваше — като просяк с ококорени от изумление очи, попаднал между херцози и графове — през облицованите с махагон стаи с високи тавани, от които се спускат огромни полилеи, и виждах как капитан Болдър влиза напето, а очарователната госпожа Шерууд тозчас се врътва и гневно се втурва навън.

Освен езика на древните пророци сержант Дънлоп знаеше латински и малко гръцки, а в свободното си време се опитваше да научи арабски („За да могат синовете на Ной — Сим, Хам и Яфет да се вселят в сърцето ми, както е било преди разделението на езиците“.) Произнесе името Хам с типичното английско придихание в началото, а не с твърдото гутурално еврейско „х“. Това ме сепна и ме подсети да сподавя удивлението си. Той забеляза реакцията ми и каза: „Говоря, както мога“. Не се стърпях и му доверих, че татко също знае латински и гръцки, а и разни други езици. Веднага съжалих. По никакъв повод не биваше да издавам дори най-невинна информация като тази. Откъде да знам как смятат да я използват? В крайна сметка британците също можеха да сравняват свободно достъпните факти и да стигнат до по-съществени тайни, които да използват срещу нас.

Тук трябва да обясня как се запознах със сержант Дънлоп. Срецнахме се като врагове. Като преследвач и преследван. Като полицаи и боец от Съпротивата.

7.

Късно следобед един ден в началото на лятната ваканция се отправих сам-самичък да търся подходящо скривалище сред пещерите отвъд Санхедрия. В една от тях открих малка кухня, почти затрупана с купчина камъни и прахоляк. По-обстойният оглед извади на бял свят четири гилзи от куршуми за винтовка. По това заключих, че трябва да продължа изследването. Излязох обратно чак когато в пещерата съвсем се смрачи и от дълбините ме лъхна студ като докосване на мъртвец. Навън вече се спускаше нощ. Полицейският час беше опразнил улиците. Сърцето ми се разтуптя панически, сякаш търсеше къде да се скрие в гърдите ми.

Реших да се промъкна до вкъщи през задните дворове. Още в началото СИС беше разработила система от проходи между отделните дворове. Бен Хур издаде нареждането, аз го получих, разработих и го подобрех, а после го предадох като заповед на Чита Резник. Чита се зае със свързването на стратегическите точки и с маркирането на пътеките с дъски, камъни, щайги и въжета. Така че можехме лесно да се прехвърляме през огради и стени, да се шмугваме и измъкваме през лабиринтите на задните дворове и градини.

Внезапно съвсем наблизко проехтя изстрел. Истински изстрел — остър, пронизителен и ужасяващ.

Ризата залепна за гърба ми от страх. Кръвта ми пулсираше в слепоочията и в тила. Изплашен и задъхан, аз хукнах да бягам полуприведен като маймуна. Докато прескачах столбори и плетове, си ожулих коляното и си ударих рамото в някаква каменна стена, а маншетът на панталоните ми се закачи на една телена ограда. Скъсах го, както гущер къса опашката си, за да избяга. В плен на оградата останаха парцал от панталоните ми и късче одрана кожа.

Изскочих откъм задното стълбище на пощата. Тъмните й прозорци бяха с решетки. Тъкмо се канех да притичам по диагонал към другия край на улица „Цефания“, когато в очите ми блесна лъч от фенерче и ме заслепи. В същия миг нещо меко, студено и влажно като

жаба ме докосна по гърба и се плъзна нагоре чак до косата ми. Замръзнах, както заек се вцепенява в секундата, преди да го сграбчат лапите на хищника. Ръката, която ме държеше за косата не беше силна, а голяма и мека като медуза. Такъв бе и гласът, който се обади иззад насочения лъч. Не типичния лаещ английски, а блудкаво като каша едносрично:

— Стой! — После продължи на школски иврит с лек английски акцент: — Где си се забързал?

Тромав и несръчен британски полицаи. На двете му рамена блестяха метални значки с идентификационния номер. Шапката му беше килната назад. И двамата бяхме задъхани, а лицата ни плуваха в пот. Той носеше къси до коленете панталони и три четвърти войнишки чорапи. Между тях в тъмното се белееха пухкавите му пълнички колене.

— Моля, сър — казах аз на езика на врага, — много моля, пуснете ме да си ходя вкъщи.

Той отново отговори на иврит — само че не на нашия иврит:

— Не оставяй момчето да се лута в тъмнината.

После каза, че ще ме отведе до дома ми, но трябва да му кажа къде живея.

Не биваше да го правя, защото официалната ни политика повеляваше съпротива и неподчинение на техните заповеди с цел осуетяване действията на репресивния им апарат. Но нима имах избор? Ръцете му лежаха на раменете ми, а до тази вечер никога не ме бяха докосвали ръце на англичанин, нито пък аз бях докосвал ръце на англичанин. Във вестниците често се споменаваха ръцете на англичаните — като например: „Долу ръцете от оцелелите!“, „Отрежете наглата ръка, посегнала към последната ни надежда!“ или „Проклетата да е ръката, която се здрависва с потисниците ни!“

А ето че вражеската ръка лежеше на рамото ми — само че беше лека като перце и мека като памук. Засрамах се, като да бях докоснат от момиче. (По това време смятах, че е срамно да те докосне момиче. Обратно, ако ти докоснеш момиче, то е геройство, възможно само в сънищата или по филмите. И ако все пак ти се присъни, по-добре е веднага да го забравиш.) Искаше ми се да кажа на англичанина да махне ръката си от тила ми, ама не знаех как. Пък и не бях съвсем сигурен, че наистина искам да я махне — улиците бяха пусти и

злокобни, всички сгради тънеха в гробовен мрак, все едно бяхме на морското дъно. В тъмнината даже въздухът изглеждаше гъст и застрашителен. Недодяланият полицаи осветяваше пътя ни с фенерче и на мен ми се струваше, че този тънък лъч върху паважа пред нас е най-сигурната ни защита срещу прокрадващото се в празния град зло. Англичанинът каза:

— И тъй, аз Стивън Дънлоп съм и бих дал всичко, що имам, за езика на пророците. Сърцето ми навеки свързано е с богоизбрания народ.

— Tank you kindly, sir — отвърнах аз, както ни бяха учили в училище. После веднага се засраших. Добре, че никой никога нямаше да разбере за това. Срамувах се също, защото бях забравил, че първата съгласна на това „thank you“ трябва да се произнася с език между зъбите, така че да се получи характерният английски звук — нещо средно между „т“ и „с“, иначе излизаше, че съм казал „танк“ вместо „благодаря“.

— Домът ми е в град Кентърбъри, сърцето ми — в Йерусалим. Летят бързо дните ми тук, скоро ще се вдигна и у дома ще се завърна, тъй също, както дойдох.

Напук на здравия разум, напук на всички принципи, напук на бунтуващата ми се съвест той изведнъж ми стана симпатичен. (Дали този британски полицаи, който застава на наша страна въпреки заповедите на краля си, трябваше да се нарече предател?) В трите си поеми, които бях написал за героите от времето на цар Давид и показах на Йрдена, използвах същия приповдигнат тон. Добре, че сержантът беше попаднал на мен, а не на Бен Хур или Чита Резник, които щяха да го спукат от подигравки заради превзетите му слова.

Така или иначе, все пак трезвият ум ми нашепваше да съм нащрек и да не съм толкова лековерен. Защото, както ни учеше господин Зерувавел Гихон: „С уста си врагът се преструва, а в сърце си коварство крои“, те са „пълни с лукавство и измама“ (Какво ли всъщност означава „лукавство“?), а „ръцете им са омърсени с кръв“. А и най-често използваният от татко израз, който употребяваше в нелегалните позиви срещу англичаните, беше: „коварния Албион“.

Срам ме е да си призная, но въпреки това ще го направя — съвсем лесно можех да избягам! Можех да се отскубна от прегръдката му и да се шмугна в най-близкия двор. Полицаят бе тромав,

невнимателен, приличаше на учителя по вероучение господин Гихон — объркан, но добронамерен. Дори най-малката стръмнина по улица „Цефания“ го караше да се задъхва и пухти. (По-късно разбрах, че страдаше от астма.) Не само че можех да избягам, но ако наистина бях пантера в приземието, щях да грабна пистолета му, който на всичкото отгоре не висеше на хълбока му, както подобаваше, а се беше изсулил отзад на кръста. При всяка крачка на сержанта пистолетът се поклащаше и го шляпваше лекичко отзад. Също като незатворена врата, която се хлопва при всеки повей на вятъра. Просто бях длъжен да му грабна пистолета и да офейкам. Или пък, като го докопам, да го насоча срещу него, право между очите му (мисля, че и той беше късоглед) и да извикам на чист английски: „Горе ръцете!“ или по-добре: „Не мърдай!“ (Гари Купър, Кларк Гейбъл и Хъмфри Богарт щяха да се справят и с една вързана ръка с петдесет такива лесни врагове.) А аз, признавам, вместо да го надвия и обезоръжа, вместо да извоювам за народа ни един драгоценен пистолет, внезапно съжалих, че пътят до вкъщи не е малко по-дълъг. Чувствах, че желанието ми е подло, че би трябвало да се срамувам от него. И наистина се срамувах.

Сержантът рече с мекия си акцент:

— В Книгата на пророк Самуил пише: „и момчето си е просто момче“. Моля, не се страхувай от злина. Аз съм странник, който люби Израел.

Прецених думите му и реших, че съм длъжен да му кажа голата истина заради себе си и заради народа ми. И затова отвърнах на английски:

— Не се сърди, сър, моля. Но с теб ще бъдем връгове, докато не ни върнете земята.

Ами ако ме арестуваше за тези дръзки думи? Нямаше значение. Не можеха да ме уплашат със затворите, ешафодите и бесилките си. За миг си припомних правилата, научени от Бен Хур Тикочински по време на съвещанията ни в щабквартирата — четирите начина за устояване на разпит с мъчения.

Почти физически почувствах как сержант Дънлоп се усмихва в тъмното, а когато отново проговори на иврит, сякаш някое голямо добро куче ме близна по лицето:

— Скоро всички в Йерусалим ще се радват на спокойствие, благоденствие и мир зад стените и дворците на този град. А на

английски, млади момко, се казва „врагове“, не „връгове“. Затуй не ще се противиш, надявам се, да те покания при нова среща с теб взаимно да си преподаваме на другия езика? И как е името ти, млади момко?

Хладнокръвно и бързо претеглих положението от всички страни. От татко знаех, че в критичен миг интелигентният човек успява да обобщи всички данни, които му представя ситуацията, преценява ги и отчита кое е възможно и кое — наложително. Претегля вариантите рационално и хладнокръвно и едва тогава избира по-малката злина. (Освен изразите „определено“ и „несъмнено“ татко често използваше и „рационално“ и „истински“.) Изведнъж си припомних нощта на пристигането на имигрантите. Героите от Съпротивата ги пренесли на гръб от акостиралия кораб. На брега обаче ги обградила цяла английска дивизия и тогава нелегалните унищожили документите си за самоличност, смесили се с имигрантите и британците нямало как да установят кой е тукашен и кой е бежанец. После англичаните ги наблъскали един в друг и ги овързали с бодлива тел. Викали ги един по един да ги разпитват — име, адрес, занятие. И на всички въпроси бежанците и нелегалните отговаряли с един и същ горд отговор: „Аз съм евреин от земята на Израил“.

Затова сега бях твърдо решен да не кажа името си, дори да ме измъчват. В момента обаче, от тактически съображения, предпочетох да се преструвам, че не съм разбрал въпроса. Сержантът любезно повтори:

— Ако искаш, нека се виждаме от време на време в кафене „Ориент палас“. Там аз прекарвам свободното си време. От твоята уста ще уча аз иврит, а за отплата с уроци по английски ще те възмездя. Името ми е Стивън Дънлоп. А как е твоето, младежо?

— Аз съм Профи. — И добавих смело: — Евреин от земята на Израил.

Какво значение имаше — Профи беше само прякор. Помня, в един филм — май че беше „Мълниеносен огън“ с Оливия де Хавиланд и Хъмфри Богарт — врагът залови Хъмфри Богарт. Ранен, брадясал и окъсан, с тънка струйка кръв, стичаща се от ъгълчето на устните му, той се изправи пред разпитващите го с лека усмивка — любезна и подигравателна. Хладнокръвното му поведение изразяваше фино презрение, което похитителите не можеха да пречупят.

Сержант Дънлоп може би не разбра защо заявих „евреин от земята на Израил“, вместо да му кажа името си. Но не възропта. За миг пухкавата му ръка се плъзна от гърба към яката ми, потупа ме леко по врата и се спря на рамото ми. Татко рядко слагаше ръка на рамото ми. А когато го правеше, това означаваше: помисли пак, прецени нещата рационално, да, наистина, и се постарай да промениш мнението си. Докато ръката на сержант Дънлоп ми внушаваше, че в такава тъмна нощ за двама души е по-добре да са заедно, дори и да са врагове.

За британците татко казваше: „Онези нагли празноглавци, които се държат, сякаш светът е техен“. Веднъж мама рече: „Те са най-обикновени млади мъже, замаяни от бирата и от носталгия по дома, закопнели за жени и отпуска“. (Аз не знаех какво означава „закопнели за жени“ и не разбирах защо това трябва да ги оправдава. Или пък да оправдава жените. Напротив!)

Спряхме под уличната лампа на ъгъла между „Цефания“ и „Амос“, за да може полицаят да си поеме дъх. Той почна да си вее на запотеното лице с шапката. Изведнъж я нахлупи на главата ми, засмя се и после я върна обратно на своята. За момент ми заприлича на издута гумена кукла. Но не и на празноглавец. При това и за миг не бях забравил, че не бива да мисля за него другояче, освен като празноглавец.

Той рече:

— Нещо не стигам дъх.

Веднага съзрях възможност да си върна, задето по-рано ме поправи на английски. Казах му:

— На иврит, господине, ние не казваме „не стигам дъх“, а „не ми стига дъх“.

Той отдръпна ръка от рамото ми, извади пъстра кърпа и избърса потта от челото си. Сега беше най-подходящият момент да избягам. Или да грабна пистолета му. Защо останах да стърча като чучело в пустата нощ на кръстовището между улиците „Цефания“ и „Амос“, сякаш са ме пратили да придружавам изкуфелия си чичо, в случай че забрави накъде е тръгнал? Защо в този миг, когато сержантът „нещо не стигаше дъх“, почувствах желание да изтичам и да му донеса чаша вода? Ако предателството се познава по оня вкус на лимон или сапун в устата или пък по настръхването, както когато по дъската заскърца тебешир, то тогава в оня миг аз бях поне малко предател. Въпреки че,

не отричам, изпитвах и някакво скрито удоволствие. Сега, когато разказвам тази история след повече от четирийсет и пет години, когато еврейската държава съществува и неведнъж е побеждавала враговете си, пак ми се иска да прескоча този момент.

От друга страна, си спомням за него с нежност.

Вече написах — и тук, и на други места, — че всичко на този свят има две страни (освен сянката). Помня с удивление, че в този странен миг наоколо беше пълен мрак с безброй неуморими сенки и само малкото островче бледа светлина от фенерчето на полицаия блещукаше пред нас. Но двамата със сержант Дънлоп не бяхме сенки. Това, че не избягах, не беше сянка, а просто факт на „не-избягване“. И това, че не му грабнах пистолета, си беше само „не-грабване-на-пистолета“. В този миг в главата ми се роди една идея, сякаш изведнъж ми просветна.

Да, наистина.

Определено.

Несъмнено.

Ще приема предложението му.

Ще се срещам с него в кафене „Ориент палас“ и там, под маската на уроци по английски и иврит хитро ще измъкна от него важна секретна информация за разположението на вражеските сили и за планове на тяхното потисническо управление. И така щях да бъда сто пъти по-полезен на Съпротивата, отколкото ако побягна или дори ако задигна пистолета. Щях да стана шпионин. Разузнавач. Таен агент, предрешен като дете, запалено от уроци по английски. От този момент щях да действам така, все едно играя шах.

8.

Татко се показва на вратата и рече тромаво на английски с характерното си руско „р“, което звучеше като стърженето на ролкови кълки по паважа:

— Благодаря ви, сержант, че ни върнахте заблуденото агънце. Бяхме се разтревожили. Особено жена ми. Много сме ви благодарни.

— Татко — прошепнах аз. — Той е добър, обича евреите. Дай му чаша вода и внимавай, защото разбира иврит.

Баща ми не ме чу. Или реши да не ми обръща внимание. Продължи:

— И не се тревожете за малкия беглец, сър, ние ще се погрижим за него. Благодаря ви отново. И довиждане. Или „шалом“ — мир, както от хиляди години казваме ние, евреите. И все още влагаме същия смисъл въпреки всичко, което сме преживели.

Сержант Дънлоп отвърна на английски, но някъде по средата премина на иврит:

— С детето си говорихме по пътя насам. Той е смело и умно момче. Не се отнасяйте твърде строго с него. С ваше позволение, аз също ще използвам еврейската дума „шалом“. Мир. „Мир, мир на далечен и на ближен“.

И изведнъж той ми подаде пухкавата си ръка. Рамото ми вече беше свикнало с нея и се надяваше да я задържи още малко. После той ми смигна и прошепна:

— „Ориент палас“, утре в шест.

Аз отвърнах „довиждане“ и „благодаря“. Сърцето ми се възмути: „Засрами се, родоотстъпник, лакей, страхливец, подмазвач такъв. Защо, по дяволите, му благодариш?“ В гърдите ми се надигна национална гордост — проряза ме остро, също както глътката бренди, която веднъж татко ми сипа, за да ме откаже завинаги от алкохола. Всичко, на което ме бяха учили за потисканите с векове наред поколения евреи, за достойното поведение на пленения Хъмфри Богарт — всичко заседна в гърлото ми. Аз свих юмруци и ги тикнах

още по-дълбоко в джобовете си. Оставих протегнатата ръка на врага да виси във въздуха, докато му се наложи да се предаде и да превърне несъстоялото се ръкостискане във вяло махване. После докосна с върха на пръстите шапката си и си тръгна. Честта ми беше непокътната. Тогава защо отново усещах вкуса на предателството в устата си, сякаш бях дъвкал сапун?

9.

Татко затвори вратата. Остана в антрето и каза на мама:

— Много те моля, стой настрана.

После тихо ме попита:

— Какво имаш да кажеш?

— Закъснях. Съжалявам. Започна полицейският час. Вече бях на път за вкъщи, когато ме хвана полицаят.

— Закъсня значи. И защо закъсня?

— Закъснях. Съжалявам.

— И аз съжалявам — тъжно рече татко и добави: — Да, наистина. И аз съжалявам.

Мама се намеси:

— Знаеш ли какво се е случило в Хайфа? Едно момче на твоята възраст било навън след полицейския час. Англичаните го хванали и го обвинили, че разлепя позиви. Осъдили го на петнайсет удара. С камшик. Родителите му го открили чак след два дни в една арабска болница и не искам да ти описвам гърба му в какво състояние...

Татко я прекъсна:

— Много те моля, остави ме да довърша.

А на мен рече:

— Да, наистина. Уведомявам те най-учтиво, че ти се забранява да напускаш стаята си до края на седмицата, освен когато отиваш до банята. Това означава, че ще се храниш сам. Така ще имаш достатъчно време сериозно да размишляваш какво се е случило и какво е можело да се случи. Освен това Ваше Превъзходителство ще трябва да се примири със сериозната икономическа криза, в която ще изпадне, защото няма да получава джобни пари до първи септември. А пък за аквариума и за екскурзията до Талпиот изобщо и дума не може да става. Чакай. Още не съм свършил. Тази седмица ще си лишен от осветление от десет и петнайсет вечерта до девет сутринта. Ваше Височество несъмнено разбира връзката — така, в тъмното, ще можеш по-добре да премислиш поведението си. Установено е, че на тъмно

рационалният човек определено успява да размишлява и вниква по-задълбочено, отколкото на светло. Това е. Сега Ваше Величество незабавно ще се прибере в стаята си. Да, наистина. Без вечеря. Не, още един път те моля да не се намесваш. Това е между нас двамата.

10.

Още щом ме освободиха от домашен арест, предложих на Бен Хур да свика общо събрание на членския състав на СИС в скривалището ни в гората Тел Азра. Без излишни подробности докладвах, че съм открил важен източник на секретни сведения и поисках официално разрешение да продължа с шпионската задача. Чита Резник възкликна:

— Охо!

Бен Хур хвърли към Чита лисичи жълто-кафяв поглед, не каза нито „да“, нито „не“ и дори не ме погледна. Накрая, като разглеждаше ноктите си, сякаш говореше на тях, той се произнесе:

— Върховното командване трябва непрестанно да е осведомявано за развоя на събитията.

Разтълкувах тези думи като висше позволение и специални правомощия да се заема с мисията. Отвърнах:

— Определено. Веднага щом има някакъв развой.

После изтъкнах, че във филма „Пантера в приземието“ на Тайрън Пауър дори му предоставиха пълната свобода да изчезне в сенките и да се снабди с нова идентичност за самостоятелната си тайна мисия, нали така? Чита кимна:

— Така беше. И той първо се представяше за контрабандист на диаманти, а после за собственик на цирк.

— Цирк... — намеси се Бен Хур. — Това е най-подходящо за Профи. Но пък изобщо не съм сигурен, че пантерата ще му отива.

И за миг не си бях представял, че ще ме поставят под наблюдение. Че отделът за вътрешна сигурност ще влезе в действие още същия ден. Бен Хур мразеше да не е информиран.

У него имаше някаква неутолима жажда. Дори лицето му я издаваше — с мимиките, с гласа. Например, когато играехме футбол (той беше десен защитник, а аз — коментатор), през почивката с удивление го наблюдавахме да изпива една след друга по шест-седем чаши газирана лимонада, после дълго смучеше вода направо от крана

на чешмата и накрая пак изглеждаше неутолимо жаден. Винаги. Не мога да го обясня. Съвсем наскоро се натъкнах на него в чакалнята на летището. И двамата чакахме един и същи полет. Той носеше дипломатическо куфарче, беше обут с обувки от крокодилска кожа, а на ръката му, внимателно сгънат, бе праметнат скъп шлифер. До него бе поставен пътнически сак, пристегнат с катарамии, украсени със сребърните букви на известна марка. Вече не се казва Бен Хур Тикочински. Сега е господин Бени Такин, собственик на верига хотели. Но все още изглежда все така неутолимо жаден.

Жаден за какво? Бих искал да знам.

Може би е така, защото хора като него са осъдени вечно да бродят в своята вътрешна пустиня — с жълти, безводни дюни и необятно море от подвижни пясъци. А нея и „големи води не ще могат да я угасят, и реки не ще я залееят“. И до ден-дневен такива хора ме привличат като с магнит, точно както когато бях дете. Но с течение на годините се научих да се пазя от тях. По-точно, да се пазя не толкова от тях, колкото от магнетичното им привличане.

11.

Онзи петък следобед се шмугнах в кафене „Ориент палас“. Както споменах вече, въпреки гръмкото си име то си беше просто порутена барака, обрасла с гъсти пасифлори. Дори не беше в Източен, а в Западен Йерусалим, в една от онези алеи със запуснати германски вили точно зад военния лагер, на пътя за Ромема. Тези мълчаливи къщи с дебели зидове имаха арки на прозорците, керемидени покриви, изби и мансарди, цистерни за вода и стени около градините с широколистни дървета, които хвърляха мека, чужбинска сянка в задните дворове. Изглеждаха така, сякаш си стигнал пред вратите на Обетованата земя, където обитателите й водят своя тих и мирен живот. Обетованата земя, която можеш само да съзерцаваш отдалеч, но не и да пристъпиш в нея.

По пътя към кафенето на няколко пъти се отклонявах през разни задни дворове и запустели къщи. За всеки случай заобиколих чак покрай южния край на училище „Такемони“. През цялото време току поглеждах през рамо, за да се убедя, че съм се изплъзнал от евентуални преследвачи. Пък и исках пътуването до там да е по-дълго, защото така и не бях възприел твърдението, че правата линия е най-краткото разстояние между две точки. Казвах си наум:

Правата линия — и какво от това?

По времето, докато бях заточен в стаята си, в тъмното използвах ума си точно както татко ме посъветва — направих преоценка на всяка правилна или погрешна стъпка през онази нощ, когато бях заловен от английския полицаи. И стигнах до някои изводи. Първо, без съмнение мама и татко с право се тревожеха за закъснението ми. Нямаше смисъл от подобни рискове. Никой умен боец от Съпротивата няма да тръгне да се конфронтира с врага, освен ако подобна инициатива не е обективно необходима за спечелване на някакво преимущество. Всеки сблъсък, който не е посветен на тази цел, неизменно облагодетелства врага. Като останах в пещерите на Санхедрия до късно след полицейския час, унесен в мечти, поех ненужен риск. Истинският боец

от Съпротивата трябва да подчини дори мечтите и сънищата си на стремежа към победа. В настоящия миг, когато съдбата на еврейския народ виси на косъм, да си мечтаеш за свои работи е лукс, който може да си позволят само момичетата. Боецът трябва да е нащрек и да се пази от мечти по Йрдена. Тя, макар и почти двайсетгодишна, още имаше момичешкия навик, когато сяда, да подгъва края на полата под бедрата си, като че ли коленете ѝ са пеленаче, което може да се простуди, ако не е достатъчно добре завито, или да се задуши, ако пък са го повили твърде много. Когато Йрдена свиреше на кларнет, музиката ѝ сякаш извираше от самата нея, а не от инструмента. Все едно минаваше през кларнета само да добие малко повече сладост и тъга, с която да те отнесе в един друг, тих и мирен свят, където няма врагове, нито битки, където няма срам и предателство и мислите ти са свободни от подобни тревоги.

Стига толкова, идиот.

С такива мисли стигнах до кафене „Ориент палас“. Един глас ми шепнеше да се обърна и да си ида вкъщи, преди да съм се забъркал в по-големи неприятности. Друг глас ми се присмиваше, че съм такъв страхопъзльо, а трети — властен и мощен — ме теглеше навътре. Така че се вмъкнах в бара и заобиколих играчите на билиардната маса, като се надявах, че не са ме забелязали. Едва потиснах желанието си да докосна с пръсти зеленото сукно. (И до ден-днешен, когато зърна сукно, с мъка възпирам копнежа да заровя пръсти в мекотата му.) Неколцина английски войници с червени барети (от ония, на които викахме „макове“) и прехвърлени през рамо шмайзери бъбреха с барманката. Тя се смееше всеки път, когато се накланяше през бара да им даде бири и хубавичък изглед от дълбоко отвореното си деколте. Аз обаче нито веднъж не я погледнах. Прекосих салона, изпълнен с цигарен дим, дъх на бира и клюки, и се приютих в задната зала. В дъното съзрях моя човек, седнал на една маса с мушама на цветя. Не беше точно такъв, какъвто го помнех. Изглеждаше чужд, по-сериозен, повече англичанин. Седеше приведен над някаква книга. Беше кръстосал възпълните си бедра, а униформата му беше мръсна и измачкана. Носеше широки войнишки шорти до коленете и широка негладена риза в зелено-кафяво. (Неговата униформа беше повече в зелено-кафяво, за разлика от жълто-кафявата продукция на местната конфекция, с която се обличаше и баща ми.) На двете му рамена

сребристо блещукаше полицейският му номер. Бях го запомнил още първата нощ — 4479. Лесно запомнящ се номер. Пистолетът му отново беше изхлузен отзад, притиснат между задницата му и облегалката на стола. На масата имаше отворена Библия, речник, чаша с изветряла жълтеникава лимонада, още две книги, тетрадка, смачкана носна кърпа и пликче бонбони. Сержантът вдигна очи и ми се усмихна, лицето му беше розово и отпуснато, сякаш кожата му — с нездравия цвят на разтопен ванилов сладолед — беше в излишък. Шапката, която за малко бе нахлупил на главата ми онази нощ, сега лежеше на ръба на масата и изглеждаше по-авторитетно от самия сержант Дънлоп. Косата му беше кестенява и оредяваща, с безупречно права линия за път точно по средата. Така си представях вододелите, за които учехме по география.

По смътната му усмивка разбрах, че не си спомня за мен.

— Здравейте, сержант Дънлоп — рекох на иврит.

Той продължи да се усмихва, но започна по-често да премигва.

— Аз съм. Помните ли ме от полицейския час... Арестувахте ме на улицата, отведохте ме вкъщи и там ме освободихте. Предложихте ми да ме учите на английски, а аз — вас на иврит. И ето ме тук.

Сержант Дънлоп се изчерви и промълви:

— А, да. Да.

Явно още не си спомняше. Подсказах му:

— „Не оставяй момчето да се лута в тъмнината“. Не помните ли, сър? Преди седмица. Поправихте ме, че не се казва „връгове“, а „врагове“?

— О, да. Значи си ти. Сядай. И какво точно искаш?

— Предложихте ми да ви уча на иврит, а вие мен — на английски. Готов съм.

— А, това ли. Значи си дошъл да удържиш на думата си. Благословени тоз, що е чакал, и тоз, що е дошъл.

Така започнаха взаимните ни уроци. На втората ни среща се съгласих да ме почерпи една лимонада, въпреки че по принцип не трябваше да приемаме нищо от врага. Ни конец, ни дори връзка за обувки. Но като премислих, реших, че съм длъжен да спечеля доверието му и да приспя бдителността му, за да мога да измъкна от него необходимата информация. Единствено поради тази причина се

насилих да изпия няколко глътки от лимонадата и да си взема от предложените ми вафлени бисквити.

Прочетохме заедно няколко глави от Царства и от Първа книга Самуилова. После ги обсъдихме на съвременен иврит. Сержантът с мъка ме разбираше. Думи като „жерав“, „молив“ или „риза“ го изпълваха с възхищение, защото откри, че произлизат от други, архаични думи. Аз пък научих от него, че в английския има едно глаголно време, което няма съответствие на иврит — сегашно продължително време. Глаголите в това време завършват на „ing“ — „инг“, което звучи като лекия звън на чаши. Всъщност точно това подобие на звънящи чаши ми помогна да го разбера по-добре. Представях си мелодията на това „сегашно продължително“, неизменно съпътствана от тихия звън на чаши. Този звук се отдалечаваше и отдалечаваше, отслабваше, ставаше все по-тих и недоловим, избледняваше с разстоянието с такава празнична продължителност, която гали ухото чак до края, до финалното му отзвучаване. И докато трае той, докато изчезва и глъхне, докато се разпръсква и гасне, не правиш нищо друго, освен да се вслушваш в далечния му шепот. Ето това вслушване е най-точното определение за „сегашно продължително време“.

Когато разказах как асоциацията със звън на чаши ми е помогнала да уловя същината на сегашното продължително време, той се опита да ме похвали, но така се оплете, че му се наложи да вмъкне няколко английски думи, които аз не разбрах съвсем. Разбрах само, че за него, както за всеки като нас, бе по-лесно да изрази дадена представа, отколкото някакво чувство. В този миг аз също изпитвах едно определено чувство (смес от привързаност и свян), но го стаих, защото врагът си е враг, пък и аз не съм момиче. (И какво от това? Кое е онова, с което момичетата толкова ни привличат? Не е като звън на чаши или отражение в огледало, повече прилича на лъч светлина в огледалото. И докога тази светлина е забранена? Докато пораснем? Докато не останат врагове?)

След третата или четвъртата ни среща си стиснахме ръцете, защото на шпионите им е позволено да се здрависват с врага. Пък и защото успях да науча сержант Дънлоп каква е разликата в иврит между нямото и променливото „шва“. Никога не съм бил учител, а сега сержантът твърдеше, че съм първокласен учител, и това ми беше

много приятно, въпреки че отвърнах: „Преувеличавате, сър“. (После трябваше да обяснявам еврейската дума за „преувеличавам“, защото я нямаше в Библията. Всъщност има вид щурец или скакалец със сходно име. Трябва да проверя дали има някаква връзка между тези думи.)

Сержант Дънлоп бе търпелив и даже малко отнесен учител. Но когато сменяхме ролите си, той ставаше тих и внимателен ученик. Когато пишеше на иврит, толкова се съсредоточаваше, че чак леко прехапваше език в ъгълчето на устата си като малко дете. Веднъж промърмори: „Исусе!“, но веднага се поправи смутен и каза на иврит: „Боже Всемогъщи!“ В края на четвъртия урок имах специална причина сърдечно да стисна ръката му. Бях успял да измъкна от него следната безценна информация:

— Със свършека на лятото — призна той — аз ще се върна в родната земя, защото дните на моя взвод в Йерусалим са преброени и бързо се изнизват.

Едва успях да скрия вълнението си под маската на учтивост и попитах:

— А кой е вашият взвод?

— Девети взвод, Северна дивизия на Йерусалимската полиция. Скоро всички англичани ще отпътуват от вашата земя. Вече сме изтощени. Ще дойде краят ни.

— Но кога?

— Когато в това същото време ще държиш на ръце син.

Какъв невероятен късмет, мислех си, че именно аз бях тук, а не Чита или Бен Хур. Те никога не биха разбрали: „Когато в това същото време ще държиш на ръце син“. А то означаваше просто след една година. Те щяха да се провалят, нямаше да узнаят тази съществена военна тайна! Сега трябваше незабавно да се свържа със СИС и дори с истинските нелегални. (Но как? Чрез баща ми? Или чрез Йрдена?) Сърцето ми се мяташе в гърдите като пантера в приземието. За първи път изкубвах толкова прекрасна и полезна информация и едва ли щях някога да имам друга възможност. И почти в същия миг отново почувствах отвратителния вкус на долното предателство — потръпването при звука на скърцащ по дъската тебешир.

— Какво ще стане след изтеглянето на англичаните, сержант Дънлоп?

— Каквото е казано в Книгата: „И аз ще браня този град, за да го спас“. „Врагове и неприятели не ще прекрачат портите на този град“. Или: „Старци и бабички ще седят по улиците на Йерусалим... и пак улиците на тоя град ще се напълнят с момчета и момичета, които ще играят там“.

Как можех да заподозра, че срещите ми с него вече са събудили съмнение? Че отделът за вътрешна сигурност към върховното командване на СИС следи всяка моя стъпка? Нито за миг не съм имал такива опасения. Твърдо вярвах, че Бен Хур и Чита се радват на успешния ми улов. Чак до въпросната сутрин, когато по заповед на Бен Хур, Чита изписа на стената под кухненския ни прозорец онези думи, които споменах в началото на тази история и които сега ми е трудно да повторя. А по обяд същия ден открих под вратата бележка да се явя в гората Тел Азра, за да се изправя пред военния съд по обвинение в предателство. Значи те не виждаха в мен „пантера в приземието“, а „змия в пазвата“.

12.

Вечер, когато угаснеха лампите, обикновено оставах да лежа заслушан в тъмното. Отвън, от другата страна на стената, се възцаряваше един празен и злобен град. В него дори добре познатата ми градина с наровото дърво и града от кибритени кутийки, който бях построил в подножието му, нощем бяха чужди: принадлежаха на полицейския час и на злото. Малки групи бойци се придвижваха от двор в двор на път към опасните си задачи. Британски патрули, въоръжени с фенерчета и полицейски кучета, кръстосваха пустите улици. Шпиони, детективи и предатели се мъчеха да се надхитрят. Плетяха мрежите си. Крояха изкусни клопки. Тротоарите бяха призрачно осветени от обвитите в кълбета лятна мъгла лампи. Извън нашата улица, отвъд пределите на квартала се простираха други и други пусти улици, алеи, стъпала и арки — всички до една пропити от хилядооката тъмнина и пронизвани от кучешкия лай. В нощта дори отсрещната кооперация изглеждаше отделена от нас с непроницаема тъмна река. Сякаш Дорзионови, госпожа Островска, доктор Грифиус, Бен Хур и сестра му Ярдена живееха от другата страна на планина от мрак. Там, отвъд същата планина от мрак, останаха вестникарската будка „Шиболет“ и бакалията на братя Синопски, защитена от два катинара и метални кепенци. Фразата „отвъд същата планина от мрак“ можеше да бъде почувствана с върха на пръстите, сякаш е дебело черно сукно. Над нас таванът на господин Лазарус тънеше в мрак и кокошките му плътно се притискаха една в друга. В онези нощи всички хълмове около Йерусалим си бяха „планини от мрак“. Какво ли имаше отвъд тях? Каменни селца, накацали около минаретата. Пусти долини, в които прибъгват лисици и вият чакали. А по някой път и хиени. И кръвожадни главорези. И гневни духове от отминали дни.

Лежах свит на кълбо с широко отворени очи, докато тишината се насити и сгъсти до непоносимост. И тогава почваха пронизителните изстрели. Понякога бяха само далечни заблудени единични гърмежи откъм Йоз или Исавия. Друг път проехтяваше остър залп някъде откъм

Шейх Яра. Или прокънтяваше стакатото на автоматичен откос откъм Санхедрия. Дали не бяха нашите? Бойците от Съпротивата? Смелчагите, които си разменяха сигнали с просветване на фенерче от покрив на покрив? Понякога след полунощ се разнасяше поредица тежки експлозии от южната част на града по посока на германската колония и дори по-далеч, откъм долината Хином или Абу Тор, или пък от лагера Аленби, или дори чак от хълмовете Мар Илияс на пътя за Витлеем. Неясен тътен плъзваше по земята, пролазваше под дебелия асфалт на пътищата към основите на сградите. Раздрънчаваше стъклата на прозорците, изкачваше се чак до пода под леглото ми и то хладно потръпваше.

Единственият телефон в околността беше в аптеката. Понякога, късно нощем ми се струваше, че долавям настойчивото звънене на този телефон през трите улици, които ни деляха. Дочувах зов за помощ от там, където нямаше жива душа. А най-близкото радио се намираше в апартамента на доктор Бустер, шест сгради по-нататък в източна посока. Нямаше как да узнаем какво се е случило, преди да се съмне. Дори и ако британците тихомълком се изнесяха от Йерусалим на пръсти и ни оставеха на произвола на арабските пълчища. Дори и ако орди въоръжени главорези тръгнаха към града. Дори и ако бойците от Съпротивата завземеха резиденцията на британския комисар.

Зад другата стена — в спалнята на родителите ми — също цареше мълчание. Мама сигурно четеше книга, загърната в пенъора си, или съставяше списък на покупките за дома, в който работеше. Татко обикновено оставаше до един, а понякога до два часа, прегърбен, и единствено главата му се очертаваше като с ореол от снопа светлина на нощната лампа, докато той съсредоточено попълваше картончета с данни, необходими за книгата му за историята на евреите в Полша. Понякога с молив си водеше бележки в полетата на книгите: „Доказателството е неубедително“. Или: „Може да се интерпретира по друг начин“. И дори: „Тук авторът определено греши“. Понякога скланяше уморената си горда глава и прошепваше на някой том от лавиците с книги:

— И това лято ще отmine. Ще дойде зимата. А тя никак няма да е лека.

— Не говори така, моля те — обаждаше се мама.

А татко отвърщаше:

— Защо не идеш да си сипеш чаша чай. Може да ти помогне да заспиш. Толкова си уморена.

В гласа му имаше известна нерешителност и някаква среднощна нежност. А денем винаги говореше като съдия, който произнася присъда.

Един ден се случи чудо. Една от кокошките на господин Лазарус снесе няколко яйца, легна върху тях да ги мъти и не след дълго се излюпиха пет писукащи пиленца. Въпреки че до кокошарника не беше припарвал петел. Мама подметна няколко шеговити забележки, но татко я смъмри:

— Стига, престани, детето може да те чуе.

Господин Лазарус отказа да продаде пиленцата. На всяко даде име. По цял ден с леко учудено изражение кръстосваше нажежения от слънцето покрив, все така навлечен в жилетката си и праметнал шивашки метър през врата. Почти нямаше поръчки. Затова прекарваше времето си в разговори на немски с кокошките, гълчеше пиленцата, после им прощаваше, разпръскваше им семенца, тананикаше им люлчини песни, подменяше сламата и стърготините, току се навеждаше да вземе любимото си пиленце, притискаше го до гърдите си и го залюляваше като бебе.

Татко каза:

— Останал ни е малко хляб и една чиния супа...

А мама го прекъсна:

— Вече му изпратих. Момчето му ги занесе заедно с овесената каша от вчера. Трябва да продължаваме да твърдим, че ги пращаме за кокошките, за да не го обидим. А после? Какво ще стане с него?

Той отвърна:

— Ще правим, каквото можем, и ще се надяваме.

Мама поклати глава:

— Ето, пак говориш като по радиото. Стига, престани, детето може да те чуе.

Всяка вечер, след като се нахранехме и почнеше полицейският час, тримата сядяхме в кухнята и играехме на „Монопол“. Мама стискаше чаша чай в ръка и попиваше топлината ѝ, въпреки че бе лято. Или пък избирахме марки и ги лепяхме в албума ми. Татко обичаше да си припомня разни неща за различните държави, на които попадахме. Мама топеше марките в съд с вода, за да се отделят от хартията. След

двайсетина минути аз бръквах с пръсти в съда, все едно ловях рибки. После ги нареждах върху попивателна хартия да се отцедят. Марките лежаха по очи както в онази снимка на италианските военнопленници, заловени от фелдмаршал Монтгомъри в Западната пустиня. На нея затворниците седяха в редица върху парещия пясък със завързани зад гърба ръце и лица, скрити между коленете им.

После татко се заемаше с разпознаването на изсъхналите марки. Откриваше ги в дебелия английски каталог, който имаше на корицата си уголемена рисунка на черния лебед от най-известната и най-ценна марка в света, въпреки че номиналът ѝ бе само едно пени. Подавах му в отворената си шепа прозрачните зъглчета за прикрепване и го гледах в устата. Той говореше за някои държави с учтива ненавист, за други — с респект. Разказваше ми за населението им, за икономиката, за главните градове, природните ресурси, археологическите находки, политическите режими, културните ценности. Говореше най-вече за великите художници, музиканти и поети, които по негово мнение почти до един бяха евреи, с еврейско потекло или поне наполовина евреи. Понякога ме докосваше по главата или по раменете, търсеше подходящите думи, за да изрази потулваната си обич, и накрая казваше:

— Утре с тебе ще отидем в ученическата книжарница. Ще ти купя цветни моливи или каквото си избереш. Личи си, че не си достатъчно щастлив.

А веднъж ми довери:

— Ще ти кажа едно нещо, една тайна, която на никого не съм доверявал. Нека си остане само между нас. аз съм малко далтонист. Случват се такива неща. Този недъг ми е по наследство. Затова ще трябва ти да гледаш някои неща и вместо мен. Да, наистина. В крайна сметка ти си интелигентен и имаш развито въображение.

Имаше думи, които татко използваше, без да съзнава, че те натъжават мама. Например, когато споменаваеше Карпатите. Или думата „камбанария“. А също и „опера“, „файтон“, „балет“, „корниз“, „жартиери“. (Всъщност какво точно е „корниз“? Или „фронтон“? А „ветропоказател“? А „портал“? Как точно изглежда „пажът“? Или „канцлерът“? Или „жандармът“? Или „звънарят“?)

Както твърдо се бяхме договорили, мама или татко идваха в стаята ми точно в десет и петнайсет да се уверят, че съм загасил

нощната лампа. Понякога майка ми оставаше за пет-десет минути, приседнала в края на леглото ми, и си припомняше разни неща. Веднъж ми разказа как, когато била малко момиче на осем години, в Украйна, една сутрин седнала на брега на реката близо до воденицата. По водата плували патици. Описа ми как реката правела завой и изчезвала в гората. Там изчезвали и всички неща, които водата носела — кора от дървета или отронени листа. В двора на воденицата тя намерила парче от счупена дъска, боядисана в светлосиньо. Хвърлила я в потока. Понеже реката идвала откъм гората и пак в нея изчезвала, мама си мислела, че след всички завой и извивки водата описва кръг и пак се връща при воденицата. Затова седнала на брега и чакала два или три часа парчето дъска да опише пълен кръг и да се върне при нея. Но само патиците се завръщали.

В училище я учили, че водата винаги тече надолу, защото такива са природните закони и не може иначе. Но в миналото хората са вярвали и в други природни закони. Например, смятали са, че земята е плоска и слънцето обикаля около нея, а звездите са закачени в небето да ни наблюдават. Може би пък сегашните природни закони също са временни и скоро да бъдат заменени от други?

На следващия ден мама пак се върнала на брега, но синята дъска я нямало. През всички следващи дни мама продължавала да идва при реката и да чака по половин-един час. Съзнавала, че фактът, че дъската не се е върнала, не доказва нищо. Реката сигурно добросъвестно описвала своя кръг, но дъската вероятно се е закачила някъде, заседнала е в брега или нещо друго. Или в плитчините. Или пък вече няколко пъти е минала оттук, покрай воденицата, но през нощта или докато са обядвали. Дори може дъската да е преминала надолу по течението, докато мама е седяла на брега, но за миг е откъснала погледа си да се порадва на прелитащите птици и така да я е изпуснала. Защото там често прелитали големи ята от различни птици, независимо дали е есен, пролет или лято и без връзка с миграциите. Пък и кой би могъл да каже колко време отнема на водата да опише пълен кръг и да се върне при воденицата? Седмица? Година? Може би повече? А може би, когато след полицейския час през лятото на 1947-а мама седеше на леглото ми и ми разказваше за онова парче дъска от детските ѝ години, в този момент то все още се носеше по водите на същата река в Украйна или пък през долините на Карпатите, покрай

простряното пране, покрай чешмите, корнизите и камбанариите. Кой би могъл да каже кога то стига най-далечната си точка и почва връщането си назад? Може би след десет години? Или седемдесет? Или след сто и седем? Къде ли беше синьото парче дъска сега, когато мама ми разказваше за него, двадесет години след като го е хвърлила в реката? Къде ли се намират останките му? Треските от него? Изгнилите му отломки? Със сигурност трябва поне нещичко да се е запазило. Трябва нещичко да се е съхранило от него, дори сега, когато пиша тона седемдесет години след онази сутрин, в която мама го е пуснала в потока.

В деня, когато същото това парче дъска се завърне на мястото, откъдето е било пуснато — там, при воденицата, ние няма да го видим. Нас вече няма да ни има. Но ще го видят други очи — очите на някой мъж или жена, които дори няма да подозират, че носещото се по водата синьо късче дърво е поело своя път точно от тук. И че сега се завръща.

— Колко жалко — рече мама. — Ако някой види моя знак да плува по реката покрай воденицата, ако въобще някой го забележи, откъде ще знае, че това е моят знак, моето доказателство, че всичко се движи в кръг? Пък и човекът, който се случи там в този момент и види завърналото се парче дъска, може да реши да го приеме за свой знак, с който да провери дали реката наистина се движи в кръг. А после, когато синьото късче завърши новата си обиколка, този човек също няма да го има. На негово място ще стои някой друг и също нищичко няма да подозира. Ето, затова реших да ти го разкажа.

13.

Процесът за предателството в гората Тел Азра продължи по-малко от петнайсет минути, защото се страхувахме да не закъснеем след полицейския час. Нямаше разпит с мъчения, нито артилерийски обстрел с обиди и хули. Беше си просто един хладно учтив процес. Чита Резник откри заседанието с думите:

— Да стане обвиняемият!

(В кино „Едисон“ бяха прожектирали филм с Гари Купър, в който той играеше шериф разбойник от Монтана. Сегашното заседание срещу мен пресъздаваше светкавичния процес срещу шерифа във филма.)

Бен Хур Тикочински, председател на съда, прокурор, следовател, единствен свидетел и законодател, произнесе следното, без да мръдне устните си:

— Профи. Член на върховното командване. Заместник-командир и началник-щаб. Главен член на нашата организация. Способен боец. Заслужил редица специални похвали.

Измърморих:

— Благодаря ти, Бен Хур. (Толкова бях горд, че чак в гърлото ми заседна буца от възмущение.)

Чита Резник се обади:

— Обвиняемият ще говори тогава, когато му се даде думата. Сега обвиняемият да мълчи.

Бен Хур го сръза:

— Ти също да мълчиш, Чита.

След известна пауза Бен Хур изрече следното безкрайно болезнено изречение само от две думи:

— Колко жалко.

Последва ново мълчание. След това замечтано, почти съчувствено продължи:

— Ние, съдът, имаме три въпроса. В зависимост от честността, с която бъде отговорено на тях, съдът ще определи какво наказание да

наложи. Затова в интерес на обвиняемия е да бъде възможно най-точен. Какъв бе мотивът? Какво знае врагът? Какво бе възнаграждението за предателството? Съдът очаква кратки отговори по същество.

Аз отвърнах:

— Добре, ето как стоят нещата: първо, не съм предател. Дори напротив. Измъкнах от врага важна информация под прикритието на уроци по английски и иврит. Това е... по първия въпрос.

Чита Резник извика:

— Лъже! Той е долен предател и лъжец.

Бен Хур го прекъсна:

— Чита, последно предупреждение. Обвиняемият да продължи. По-кратко, моля.

— Добре. Второ, нищо не съм му издавал. Дори не му казах името си. Определено дори и косвено не съм споменавал за съществуването на тайната съпротивителна организация. Да продължавам ли?

— Ако не си се преуморил...

Чита се усмихна сервилно и нервно предложи:

— Нека го притисна малко, а? Да го поступах пет минутки. После всичко ще си изпее.

Бен Хур отвърна:

— Противен си ми, Чита. Говориш като някакъв невръстен нацист. Вземи онзи камък, фашист такъв... Не, не този, а онзи ей там. Така, сега го пхни и устата си. Точно така. Затвори я. Може би най-после в съда ще се възцари тишина до края на процеса. Предателят може да завърши речта си, освен ако вече не я е приключил.

— По третия въпрос — промълвих аз, като си налагах да не гледам към Чита, който премятеше камъка в устата си. Бях решил да не отклонявам поглед от тези немигащи жълти лисичи очи. — Нищо не съм приемал от врага. Ни конец, ни дори връзка за обувки. Такива са принципите ми. Свърших. Не съм предател, а шпионин. И стриктно спазвах инструкциите.

— Малко поизлъга — тъжно рече Бен Хур. — Това с конца и връзката за обувки. Но сме ти свикнали. Добре говори, Профи.

— Оправдан ли съм? Свободен ли съм?

— Обвиняемият свърши с речта си. Сега да мълчи.

Последва нова пауза. Бен Хур Тикочински мотаеше три клончета из ръцете си. Четири-пет пъти се опита да ги подпре като триножник, но всеки път те рухваха. Извади джобното си ножче, скъси едната, подряза другата и накрая успя да ги закрепи в идеална геометрична постройка. Но не прибра ножчето, а се опита да балансира с него върху гърба на дланта си. Острието сочеше към мен и проблясваше. Накрая той каза:

— Настоящият съд дава вяра на твърденията на предателя, че е изкопчил важни сведения от врага. Настоящият съд приема, че обвиняемият не е издавал информация за организацията. С възмущение съдът отхвърля лъжливите показания на предателя, че не е приемал възнаграждение. Обвиняемият е получил вафлени бисквити, лимонада, една наденичка, уроци по английски и Библия, която включва Новия завет, който обижда нашия народ.

— Не ми е давал никаква наденичка — почти шепнешком отвърнах аз.

— Предателят изпада в подробности. Губи времето на съда с разни маловажни дреболии.

— Бен Хур! — викът изскочи отчаян от гърдите ми. Вик на протест срещу несправедливостта. — Какво съм ти направил? Никому нищо не съм издавал. Дори думица. Не забравяй, че аз основах тази организация и аз те направих командир. Сега вече — край. Всичко свърши. Разпускам СИС. Играта свърши. Чувал ли си някога за Драйфус? Емил Зола, писателя? Разбира се, че не си. Обаче вече не ми пука. Разпускам организацията и си отивам вкъщи.

— Прав ти път, Профи.

— Отивам си и ви казвам, че ви презирам. И двамата.

— Отивай си.

— Не съм предател. Не съм издайник. Това са клевети и злословия. А ти, ти, Бен Хур, имаш мания за преследване. За такива като теб има обширни статии в енциклопедията.

— Ами? Защо не си тръгваш тогава? Само плямпаш, че си отиваш, а пък не мърдаш от мястото си, сякаш си пуснал корени. А ти, Чита, да не си се побъркал? Спри да дъвчеш този камък. Да. Можеш да го извадиш. Не, не го хвърляй. Запази си го, че може пак да ти потрябва.

— Какво ще правите с мен?

— Ще видиш, Профи. Само че го няма в енциклопедията ти.

Почти безгласно изрекох:

— Но аз нищо не съм издал.

— Вярно.

— И нищо не съм взимал от него.

— Това е вярно донякъде. Само отчасти.

— Тогава защо, кажете ми?

— Защо ли? Предателят е изчел пет енциклопедии и още не разбира защо? Да му обяснявам ли? Какво ще кажеш, Чита? Да му отворя ли очите какво е сторил? Да? Добре тогава. Нали не сме нацисти. Настоящият съд смята, че трябва изчерпателно да обоснове своето решение. Добре, тогава. Защото обичаш врага, Профи, затова. Да обичаш врага, Профи, е по-лошо, отколкото да издаваш тайните. По-лошо е дори от това да предадеш нелегалните. По-лошо е, отколкото да изпяваш информация. По-лошо от това да продаваш оръжие на враговете. По-лошо е дори и от това да идеш да се биеш на тяхна страна. Да обичаш врага, е върхът на предателството. Хайде, Чита, да тръгваме. Скоро ще почне полицейският час. Пък и не е здравословно да дишаме същия въздух като предателя. От днеска ти, Чита, ставаш заместник-командир. Само гледай да си държиш устата затворена.

(Аз? Да обичам Стивън Дънлоп? Стомахът ми се сви на топка и цялото му съдържание бе изтичало надолу, сякаш пропадах в кладенец. Имах усещането, че в стомаха ми се е отворила дълбока дупка — друг стомах, в който всичко се изливаше. Да обичам? Него? Пълна лъжа. Върхът на предателството? Тогава защо мама каза, че „този, който обича, не може да бъде предател“?)

Бен Хур и Чита вече се бяха отдалечили. Извиках гръмогласно:

— Вие сте луди! Побъркани! Че аз го мразя тоя Дънлоп, тая разплута медуза. Мразя го! Ненавиждам го! Презирам го!

(Предател. Лъжец. При това долен.)

Само че гората беше пуста. Върховното командване си беше отишло. Скоро щеше да се мръкне и да почне полицейският час. Аз обаче няма да се върна вкъщи. Ще отида в планината и ще стана отшелник. Ще живея сам. Завинаги. На никого и на нищо няма да принадлежа. И значи няма да стана предател. Който принадлежи, става предател.

Боровете шумоляха, кипарисите шептяха: „Млъкни, долен предател“.

14.

Татко ме беше учил в кризисни моменти да си правя стройни планове. Ето какви бяха възможните начини за действие според плана, който си съставих. Написах ги на един бял лист, взет от бюрото на татко.

Първо: да спечеля Чита на моя страна. (С марки. Или с монети. Може и с обещанието да му разкажа на части някой трилър.) После да подложа на гласуване отстраняването на Бен Хур от поста главнокомандващ.

Второ: да разпусна СИС. После да основа ново съпротивително движение и в него да включа нови бойци.

Трето: да избягам в пещерите в Санхедрия и да живея там, докато бъде доказана невинността ми. Или да разкажа всичко на сержант Дънлоп, тъй и тъй нямах какво да губя повече. Тогава ще тикнат в затвора Бен Хур и Чита, а мен ще ме вземат в Англия, където ще почна нов живот с променена самоличност. Там ще си създам нови връзки, ще завържа приятелство с министрите от правителството и със самия крал. А когато съзра възможност, ще нанеса решителен удар право в сърцето на режима им и ще освободя страната си от тях. Аз сам. Сам-самичък. А на Бен Хур и Чита ще дам унизителна амнистия.

Или не.

По-добре да изчакам.

Ще се въоръжа с търпение и ще си държа очите на четири. (Все още продължавам да си давам такива съвети. Не ги спазвам обаче.)

Ще чакам притихнал. Ако Бен Хур плете интриги, за да ми навреди, ще го преживея. Но няма да предприемам никакви стъпки, които може да отслабят или унищожат Съпротивата. След отмъщението им, след наказанието (Какво друго са способни да ми измислят?), със сигурност пак ще дойдат при мен с молба да се присъединя към тях. В крайна сметка какво могат да сторят без мен? Те са въздух под налягане. Мухи без глави. Но аз няма да се съглася

лесно. Ще ги накарам да ме молят. Да ме умоляват. Да просят за прошка. Да си признаят, че са постъпили несправедливо.

— Татко — попитах същата вечер, — какво ще направим, ако при нас дойде британският комисар, да речем, или самият английски крал и си признае, че са постъпили несправедливо с нас? И ако ни помолят за прошка?

Мама отговори:

— Разбира се, че ще им простим. Как иначе? Би било прекрасно!

— Албионци! — рече татко. — Първо трябва внимателно да проверим доколко са искрени. Дали нямат някоя задна мисъл. На всичко са способни.

— Ами ако германците дойдат да ни молят да им простим?

— Това е по-трудно — каза мама. — Ще трябва да почакаш. Може би след много, много години. Може би ти ще им простиш. Аз обаче не мога.

Татко мисли дълго. Накрая ме докосна по рамото и рече:

— Докато ние, евреите, сме малцина и сме слаби, албионците и всички останали неверници ще продължават да ухажват арабите. Когато станем силни, когато се народим и можем да се отбраняваме, да, наистина, тогава е възможно да дойдат и да говорят с нас по-любезно. Британците, германците, руснаците, целият свят ще се изрежда да ни се кланя. Ние естествено ще ги приемаме учтиво, няма да отблъскваме протегнатите ръце, но и няма да бързаме да се хвърляме на врата им, сякаш са завърнал се след дълго отсъствие роден брат. Напротив. Ще се отнасяме с респект и подозрение. Между другото за нас е по-добре да се съюзим с арабските ни съседи, а не с европейските народи. В крайна сметка потомците на Измаил са ни кръвни братя. Естествено всичко това е още далеч напред, твърде далеч. Спомняш ли си за Троянската война? Четохме за нея заедно през зимата? И прословутото: „Пази се от данайците, дори когато идват с дарове“. Е, можеш да замениш данайците с англичаните. А що се отнася до германците, стига те самите да не си простят, някой ден може и да им простим. Но ако се случи така, че те сами си простят, ние никога няма да им простим.

Аз не се предадох:

— Добре, в крайна сметка ще простим ли на враговете си или не?

(В този момент в главата ми витаеше един образ, една конкретна представа, ясна до последния детайл — как татко, мама и сержант Дънлоп седят в тази стая в събота сутрин. Пият чай и си бърбят на иврит за Стария завет и археологическите забележителности на Йерусалим, спорят на латински или старогръцки за „елините, които идват с дарове“. Аз и Ярдена сме в ъгъла на тази картина — тя свири на кларнет, а аз лежа на килима в нозете ѝ като щастлива пантера в приземието.)

Мама отвърна:

— Да, ще им простим. Да не им простим, е по-лошо от отрова.

Искаше ми се да ида и да помоля Ярдена да ми прости за онова, което бегло зърнах, без да искам. А също и за мислите, които ме спохождаха от тогава. Но как да го сторя? За да я помоля за прошка, първо трябва да ѝ разкажа как се е случило. А пък самата история си е едно предателство. Значи ако помоля Ярдена да ми прости, то ще е нещо като предателство на предателството. Много е заплетено. Дали предателството на предателството отменя първото предателство? Или го прави два пъти по-тежко?

Бива си го този въпрос.

15.

Никога не бива да настанявате ранените бойци от Съпротивата в болница, защото там е първото място, където преследвачите им ще се втурнат да ги търсят след проведената акция. Затова нелегалното движение трябва да си има тайни квартири, където някой да се грижи за ранените. Нашият апартамент беше точно такава тайна квартира, защото мама бе учила за медицинска сестра в болницата „Хадаса“ след пристигането си тук. (Учила само две години, защото в средата на втората се омъжила за татко, а на третата съм се родил аз и тя прекъснала следването.)

В шкафа в банята имаше едно заключено чекмедже. Нямах право да питам какво има вътре, дори нямах право да забелязвам, че винаги е заключено. Но един ден, докато родителите ми бяха на работа, внимателно го отворих (с парче закривена тел) и видях, че е пълно с бинтове, превързочни материали, спринцовки, всевъзможни кутийки с лекарства, бурканчета, запечатани шишенца, мазила и мехлеми с надписи на чужд език по тях. И знаех, че щом нощем, в разгара на полицейския час, по вратата се чуеше тайнствено драскане, последвано от приглушен говор, шепот, звук от драсване на клечка кибрит и свистене на чайника, това значи, че в никакъв случай не бива да излизам от стаята си. За да не видя, че походното легло е разположено в коридора точно под големите карти, а на сутринта е изчезнало без следа. Сякаш съм сънувал. Незнанието е едно от най-трудните задължения на боеца от Съпротивата.

Татко почти не виждаше в тъмното и затова никога не вземаше участие в нощните акции и в нападенията над укрепени полицейски участъци. Но пък беше натоварен със специалната задача да съставя лозунги на английски, които да разобличават коварния Албион, който пред широката общественост тръбеше, че ни помага да създадем своя държава, а всъщност извършваше цинично предателство спрямо нас, като помагаше на арабите да ни громят. Попитах татко какво значи „цинично предателство“. (Всеки път, когато той се опитваше да ми

обясни значението на някой чужд израз или мисъл, ставаше напрегнат, концентриран и отговорен като професор, който прелива някаква безценна течност от една епруветка в друга.) Баща ми отвърна:

— Циничен означава студен и пресметлив. Егоистичен. Произхожда от старогръцката дума за куче — „кион“. Когато ми се отвори подходяща възможност, ще ти обясня връзката между цинизма и кучетата, които странно защо обикновено са смятани за символ на лоялността. Това е дълга история, която доказва колко неблагодарни са хората към онези животни, които най-съвестно им служат. Като например кучето, мулето, коня, магарето — тях винаги ги използваме за посмешище и подигравки. Докато опасните диви зверове като лъва, тигър, вълка, дори лешояда, който се храни с мърша, се радват на незаслужено уважение в повечето от езиците. Както и да е, да се върнем на въпроса ти. Цинично предателство значи хладнокръвно, безнравствено и безчувствено предателство.

Запитах се (но не попитах татко) дали тогава има предателство, което да не е цинично. Което да не е егоистично и пресметливо. И има ли такъв предател, който да не е долен? (Днес вече мисля, че има.)

В позивите на английски, които баща ми съчиняваше за Съпротивата, коварните албионци бяха обвинени, че са продължители на нацистките престъпления, че продават последната надежда на нашия препатил народ за петрола на арабите и за военните бази в Близкия изток.

„Народът на Милтън и лорд Байрон трябва да осъзнае, че нефтът, който го топли през зимата, е омърсен с пролятата кръв на оцелелите от нашия изстрадал народ“.

„Британското лейбъристко правителство се подмазва на корумпираните арабски власти, които не спират да се жалват, че им била малко земята от Атлантическия океан на запад до Персийския залив на изток и от планината Арарат на север до Баб ал-Мандаб далече на юг“.

(Аз проверих на картата — земята хич не беше малко. Нашата територия в сравнение с ширналия се Арабски свят беше като нищожна точка, а в сравнение с Британската империя — като глава на карфица.) Когато завършим изграждането на нашата ракета, ще се прицелим в кралския дворец в сърцето на Лондон и ще ги принудим да се махнат от страната ни. (А какво щеше да се случи със сержант

Дънлоп тогава? Та той обича Стария завет и евреите. Дали ще получи разрешение да остане тук като специален почетен гост на еврейската държава? Ще се погрижа за това. Даже ще му напиша препоръка.)

Татко подготвяше лозунгите нощем, когато не се занимаваше с изследване историята на евреите в Полша. Понякога включваше в тях цитати от английската поезия, за да трогне сърцата на британците. Сутрин, когато отиваше на работа, скриваше ръкописа във вестника си и така го предаваше на свръзката (в случая това бе кльощавото високо момче от бакалията на братя Синопски). То пък го отнасяше в тайната печатница в избата на Колоднис. След няколко дни позивите се появяваха разлепени по стените на сградите, по уличните стълбове, дори пред полицейския участък, в който беше разпределен сержант Дънлоп.

Ако от копоите от Централния следствен отдел откриеха заключеното чекмедже на мама или черновите на татковите лозунги, щяха да ги арестуват и да ги изпатят в затвора, а аз щях да остана сам-саменичък. Тогава щях да отида в планините и да стана отшелник.

Гледах един филм в кино „Едисон“ за банда мошеници. Всички в нея бяха роднини — братя, братовчеди, сватове. Когато се върнах вкъщи, попитах мама дали и ние не сме също такава престъпно семейство. Тя отвърна:

— Че какво сме направили? Да не би да сме обрали някого? Или да сме го измамили? Да не би да сме пролели нечия кръв, опазил ни Бог?

А татко рече:

— Разбира се, че не сме. Дори напротив. Всъщност британските закони са престъпни. Те са основани на репресии и лъжи, защото международната общност предостави Йерусалим на англичаните, за да го превърнат в основа за създаване на еврейски национален дом. А те подтикват арабите да унищожат този дом, нещо повече — дори им помагат да го направят.

Докато говореше, в сините му очи блесна гняв, който някак си се увеличи през лещите на очилата му. Мама и аз разменихме скришом погледи, защото гневът на татко беше тих и книжен, а за изпъждането на британците и отблъскването на арабските войски се нуждаехме от друг тип гняв — свиреп и див, неизразим с думи. Такъв гняв не съществуваше в нашия дом, нито в нашия квартал. Може би го имаше

в Галилея, в долините, в кибуците в пустинята Негев или в планините, където се обучаваха бойците от Съпротивата. Вероятно там се създаваше правилният вид гняв. Не знаехме какъв точно е той, но чувствахме, че без него сме обречени. Там, в пустинята, в равнините, в Кармел или в жарката долина Бейт Шеан, раснеше ново поколение евреи, не бледи и очилати като нас, а загорели и силни заселници, у които извира истинският, унищожителен гняв. Гневът на възмутения ми баща, проблеснал иззад очилата му, накара мен и мама едва забележимо да се усмихнем. И то за частица от секундата. Това беше нашата малка конспирация, мини съпротива вътре в Съпротивата, мимолетно отваряне пред мен на чекмеджето в банята. Сякаш мама намекуваше, че в стаята в момента има двама възрастни и едно дете, но тя самата не мисли, че детето съм аз. Или поне не през цялото време. Приблжих се бързо до нея и силно я прегърнах, докато татко включваше лампата на бюрото си и се приготвяше да събира факти за историята на евреите в Полша. Но защо сладостта на този миг бе вгорчена от неприятния звук на скърцащ по дъската тебешир? Защо отново се намеси тръпчивият вкус на предателството?

В този момент реших да им призная:

— С Бен Хур и Чита вече не сме приятели. Разделихме се.

Татко беше с гръб към нас, заровил глава в натрупаните на камари разтворени книги по бюрото му. Попита ме:

— Сега пък какво си направил? Кога ще се научиш, че трябва да си лоялен към приятелите си?

Отвърнах:

— Между нас настъпи разрив.

Той се извърна и запита назидателно:

— Разрив ли? Между Синовете на светлината и Синовете на мрака?

Мама се обади:

— Отвън в тъмното пак стрелят. Изглежда, е някъде съвсем наблизо.

16.

Вече споменах, колко силно ме привличат хора като Бен Хур, които вечно изпитват жажда и тя е толкова неутолима, че им придава нещо от гальовната жестокост на дивата котка и хладната власт на полупритворените ѝ очи. И като юнаците на цар Давид, за които учехме в часовете по вероучение, бях готов да пожертвам за тях всичко, което притежавам. Дори да рискувам живота си само за да им донеса вода от кладенеца зад линията на врага. И всичко това заради смътната надежда, че накрая ще чуя да се отронват от ъгълчетата на леопардовите им устни следните магически слова: „Ти си ОК, Профи“.

Но има и един друг тип хора, които също ме очароват, различни от онези жадни леопарди. Техните лица са коренно противоположни на леопардовите. Общото между тях е единствено в това, че лесно ги забелязваш, но трудно можеш да ги опишеш. Този тип хора винаги изглеждат като изгубени. Например сержант Дънлоп. И тогава, във времето, което описвам, и сега, когато пиша тези редове, неизменно откривам нещо затрогващо и симпатично в такива „изгубени“ хора. Те минават през живота, сякаш той е някаква странна, непонятна автобусна спирка в напълно непознат град, където са попаднали погрешка, и нямат представа в какво са сбъркали, как да се измъкнат и къде да идат.

Той беше доста едър и висок, един грамаден дундьо, мек и нежен. Сякаш изобщо нямаше кости. Въпреки униформата, оръжието, лентите на ръкавите и проблясващите сребърни номера на раменете му, въпреки черната шапка той изглеждаше като човек, току-що влязъл от ярка светлина в пълен мрак или обратно — излязъл от непрогледна тъма под ослепително слънце.

Приличаше на човек, който някога е загубил нещо извънредно ценно, а сега не може да си спомни какво точно, как е изглеждало или какво ще прави с него, ако случайно го намери. Такъв си беше — вечно се луташе в своите вътрешни стаи, кабинети, коридори, приземия и килери. Но дори в това лутане да се натъкнеше на изгубената

скъпоценност, нямаше да я познае. Щеше уморено да мине покрай нея и да продължи да я търси. Щеше да потътри нататък огромните си обувки, да се отдалечи съвсем и да изглежда още по-изгубен отпреди. Не бях забравил, че той представляваше врага, но въпреки това изпитвах желанието да му подам ръка. Не, не да се здрависаме, а да го подкрепя. Като малко дете или като слепец.

Почти всяка вечер се отбивах в кафене „Ориент палас“, стиснал под мишница „Английски за отвъдморски студенти“ и „Английски за имигранти и заселници“. Вече не ми пукаше дали леопардът и неговата първа дружка все още ме следят по улиците.

Какво повече можех да загубя?

Бързо прекосяхх упадъчната предна зала с цигарения дим и мириxa на бира. Пренебрегнах неприличния смях, усмирявах порива на пръстите си да пролазят по зеленото сукно на билиардната маса, отвърщах очи от дълбокото деколте на барманката и шеметно прелитах към задния салон. По права линия, като насочена стрела. Влизах и се настанявах на неговата маса.

Неведнъж се оказваше, че съм дошъл напразно — него го нямаше въпреки предварителната пи уговорка. Понякога забравяше. Друг път ставаше ясно, че се е объркал. А понякога след края на работното му време в счетоводния отдел внезапно го изпращаха на външни дежурства — като пазач пред пощенската станция или патрул за проверка на документи за самоличност при пътни блокади. От време на време, както тайно ми довери, му налагали неотклонение от лагера, защото бил закъснял да отдаде чест на висшестоящ, или защото единият му ботуш бил по-добре лъснат от другия.

Къде се е чуло и видяло — наистина или пък във филм — врагът да е толкова вятърничав? Или пък толкова срамежлив? А сержант Дънлоп беше хем вятърничав, хем крайно срамежлив. Един път го попитах дали има жена и деца, които да го чакат у дома, в Кентърбъри. (По този начин исках ненатрапчиво да му намекна, че е крайно време британците да се махнат от земята ни — и за тяхно, и за наше добро.) Сержант Дънлоп се притесни от въпроса ми, тежката му глава потъна в раменете като на стресната костенурка, а големите му луничави ръце не можеха да си намерят място от смущение — ту ги държеше на коленете си, ту ги слагаше на масата и обратно. Пламна целият — бузите, челото, ушите, — стана червен като петно разлято вино върху

бяла покривка. Проломоти някакво предълго извинение на своя средновековен иврит — че „до днешен ден преминал досегашния си път в самота“, макар сам бог да казва в Книгата, че „не е добро за човека да бъде сам“.

Понякога заварвах сержанта да седи на обичайната маса и да ме чака. Краищата на ризата му се подаваха от панталоните, шкембето му изскачаше над колана и скриваше лъскавата катарама — един ужасно небрежен дебеланко. Обикновено сам си играеше на дама, но щом ме зърнеше да пристигам, трепваше леко, почваше да се извинява и трескаво прибираше пуловете и жетоните обратно в кутията. Смотолевяше нещо като:

— Така или иначе падах.

После се усмихваше, сякаш искаше да каже: „Моля те, не ми обръщай внимание“ и докато се усмихваше, се изчервяваше като рак. Самото изчервяване още повече го смущаваше и съвсем утежняваше нещата.

— Напротив — рекох аз веднъж. — Когато човек играе сам, все печели.

Той се замисли за миг, докато схване смисъла, после се усмихна толкова топло, сякаш бях изрекъл някаква забележителна мъдрост. После отново се замисли и отбеляза:

— Не съвсем. В победата си пак ще съм загубил.

Само веднъж се съгласи да играе с мен и спечели. Това дълбоко го обезсърчи и смути. Почна да ми се извинява, сякаш с факта, че ме е победил, лично е дал принос за умножаване престъпленията на британския потиснически режим.

В хода на уроците ми по английски той непрекъснато се извиняваше за усложнената система на глаголните времена и за големия брой неправилни глаголи в родния си език. Сякаш обвиняваше себе си и своята немарливост за това, че в английския толкова често две различни неща се изразяват с една и съща дума, докато на иврит за тях съществуват две отделни. Например „крило на птица“ и „крило на прозорец“, „маса за хранене“ и „маса народ“, „шия рокля“ и „дълга шия“, „имам син и дъщеря“ и „имам син елек“, „превивам кръст“ и „разпъвам на кръст“. Когато пък беше в ролята на ученик и ми представяше домашното си на иврит, той питаше смирено:

— Е? Справил ли се е британецът? Или е заклет глупак?

Ако оценявах добре работата му, детинските му очи светваха, една скромна, сърдечна усмивка трепваше на устните му и после плъзваше към кръглите му бузи. От там тя се разливаше едва ли не по цялото му тяло под униформата. Той измърморваше:

— Не заслужавам такива хвалби.

Понякога насред урока оставяхме настрана работата и почвахме да си говорим. Случваше се той да се отнесе в подробни разкази и клюки за живота в казармата, като през цялото време се кикотеше, сякаш сам се учудваше какви дръзки неща говори пакостливата му уста — кой подбивал авторитета на висшестоящите, кой си заделял от бонбоните и цигарите, кой никога не се къпел, кого хванали в бара с момиче и как той излъгал, че му е сестра.

Ако пък обсъждахме политическата ситуация, аз се разгорещявах и започвах да бълвам огън и жупел, а той едва-едва кимаше и мълвеше: „Наистина“ или „Ах, клетите“. А веднъж каза:

— Народът на пророците. Народът на Библията. Да можеше само този народ да получи онова, което му се дължи по наследство, без да се пролива невинна кръв.

Понякога разговорите ни се насочваха изцяло към библейските сюжети и тогава беше мой ред да стоя и да слушам със зяпнала уста. Той ме учудваше с такива наблюдения и проникновения, каквито учителят ми господин Гихон не бе и сънувал. Сержант Дънлоп не харесваше цар Давид, но въпреки това му съчувстваше. Според него Давид бил просто селско момче, създадено за любов и поезия, а Бог го направил цар, което никак не било подходящо за него, и го обрекъл да премине живота си във войни и коварни интриги. Нищо чудно, че на старини Давид бил измъчван от същия зъл дух, с който той самият тормозел предшественика си Саул — по-добрия от тях. В крайна сметка и двамата — магаретарят и овчарят — страдали от една и съща съдба.

Сержант Дънлоп говореше за Саул, Давид, Мелхола, Ионатан, Авесалом и Иоав с нотка на бегла изненада, сякаш всички те бяха също такива хлапета от еврейската Съпротива, с които той се е срещал в кафене „Ориент палас“ да го учат на иврит, а в замяна той да им преподава езика на филистимляните. Симпатизираше на Саул и сина му Ионатан, но любима му беше Сауловата дъщеря Мелхола, останала бездетна до смъртта си. Харесваше и Фалтия, сина на Лаиш, който

вървял след нея и плачел, докато Авенир не го прогонил. Тогава се отказал от преследването на жената, която вече не му била жена, и така изпаднал от страниците на древната хроника.

Ако оставим настрана Фалтия, мислех си аз, почти всички от онова време са били предатели. Ионатан и Мелхола предават баща си Саул, Иоав и останалите синове на Саруя, хубавецът Авесалом, Амнон, синът на Агита Адония — всички те са предатели и най-големият предател сред тях е самият цар Давид, същият, за когото пеехме: „Давид, царят на Израел, все още живее, живее, живее“. В разказите на сержант Дънлоп те изглеждаха малко или много смешни, отчайващо дребнави, като офицерите от полицията, за които той ми разказваше клюки — един бил ревнивец, друг — раболепен, трети — подозрителен. В неговите истории древните герои бяха уловени в нелепата плетеница на своите пристрастия, копнежи и интриги, в надпревара за власт и отмъщение. (Ето ги отново, пак същите жадни мъже, прежаднали леопарди, чиято жажда с всичката вода на света не можеш утоли. Преследвани и преследвачи. Слепци, които гроб копаят другиму, а сами падат в него.)

Напразно търсех съкрушителен отговор, с който да измия честта на цар Давид и господин Гихон, а всъщност и честта на целия ни народ. Знаех, че съм длъжен да защитавам всичко от нападките на сержант Дънлоп. Но какво точно беше това „всичко“, което трябваше да защита? Тогава съвсем не знаех (а и сега не знам напълно). И въпреки това съчувствах с цялото си сърце на изоставения и предаден Саул, когото пророк Самуил обвинява в предателство и го осъжда да плати с короната и живота си това, че не е бил твърд и коравосърдечен. Съжалявах Мелхола и Ионатан, дотолкова поддали се на обаянието на врага, че не се поколебават да предадат баща си и трона му и да последват леопарда. Дори симпатизирах на Давид, царя предател, който предава всички, които го обичат, и после е предаден от тях.

Защо не можехме поне веднъж да се съберем в задната зала на кафене „Ориент палас“ — сержант Дънлоп, мама, татко, Бен Гурион, Бен Хур, Ярдена, главният мюфтия хаджи Амин, учителят господин Гихон, водачите на Съпротивата, господин Лазарус и британският комисар, всички до един, дори Чита с майка си и двамата си бащи. Да се съберем и да си поприказваме за час-два. Да се разберем най-после, да си направим взаимни отстъпки, да се помирим и да си простим.

Защо не можехме заедно да идем там, на брега на онази река, и да проверим дали парчето синя дъска не се е върнало?

— Достатъчно за днес — гласът на сержант Дънлоп прекъсваше мечтите ми. — Нека се разделим сега, за да се срещнем утре. Над нови знания ще приведем ний гръб, за да потулим всяка скръб.

След това се разделяхме, без да си стиснем ръцете, защото той сам беше разбрал, че ми е забранено да се здрависвам с чуждия потисник. Затова се задоволявахме с кимване при среща и раздяла.

И какви секретни сведения бях успял да изкопча от сержант Дънлоп в резултат на връзката ни?

Не бяха много, по малко оттук и оттам.

Дреболии относно разпорежданията за спане в казармите.

Информация (всъщност не особено важна) относно нощните дежурства.

Клюки за личните взаимоотношения между офицерите и за семейния им живот. Някои подробности за дневния ред в лагера.

Имаше и още нещо, което не можеше пряко да се отдаде на шпионската ми дейност, но аз при всички случаи ще го спомена. Един път сержант Дънлоп ми каза, че по негово мнение, щом изтече мандатът на британците, евреите ще създадат своя държава и ще се изпълнят пророческите думи, точно както са записани в Стария завет. Каза също, че съчувства на ханаанците (така наричаше местните араби) и най-вече на селяните. Той смяташе, че след изтеглянето на британската армия евреите ще се надигнат и ще разгромят враговете си. Каменните села ще бъдат разрушени, полята и градините ще се превърнат в свърталище на чакали и лисици, кладенците ще пресъхнат, селяните, берачите на маслини и смокини, овчарите и магаретарите ще бъдат прогонени в пустинята. Може би такава е волята на Създателя — те да станат „преследваният народ“ вместо евреите, за които вече е дошъл редът да си получат туй, що им се полага по наследство.

— Неведоми са пътищата господни — рече сержант Дънлоп тъжно и с леко учудване, сякаш току-що е стигнал до извод, към който отдавна се е стремял — Бог не наказва, когото мрази, и обича, когото прокужда.

17.

Една мълга обиколи квартала: британците се готвят да наложат тотален полицейски час, не само през нощта, а и през деня, за да извършат подробни обиски във всяка къща в търсене на бойци от Съпротивата и тайни скривалища за оръжие.

Когато татко се върна от работа същия следобед свика кратко заседание в кухнята. Трябвало сериозно и открито да обсъдим някои въпроси. Той затвори вратата и прозореца, седна, облечен в пригладените си жълто-кафяви дрехи с големи джобове, и постави на масата пред себе си малко пакетче, увито в кафява хартия. Каза, че в него имало нещо, по-точно няколко неща, които са ни помолили да скрием, докато отmine опасността. Логично било да се предположи, че проверките нямало да ни прескочат, но се смятало, че било по-лесно да скрием пакета в нашия апартамент. И сега ние определено сме били готови да издържим изпитанието.

Помислих си: „Прав е, че не ни казва какво има вътре, не бива да тревожи мама“. (Ами ако и сам не знае какво има вътре? Не, не е възможно. Татко със сигурност знае.) Аз лично веднага реших, че пакетът съдържа динамит или тротил, или нитроглицерин, или нещо още по-опасно, някой революционно нов вид експлозив, невиджан по рода си, изобретен в тайните лаборатории на Съпротивата. И само една лъжица от него може да сине със земята половината град.

Ами за мен?

Половин чаена лъжичка от него щеше да ми стигне за ракетата, с която се готвехме да заплашим кралския дворец в Лондон.

Ето тази щастлива възможност чаках. Трябваше на всяка цена тайно да свия от пакета необходимото ми количество.

Ако успеях, СИС щеше да падне на колене пред мен и горещо да ме моли да им простя и да се върна.

И аз ще им простя. С презрение. И ще се съглася да се върна. Но първо ще си осигуря провеждането на някои сериозни промени. Ще реорганизирам командването из основи. Ще поставя Бен Хур на

мястото му. Ще разпусна Отдела за вътрешна сигурност, ще намеря начин да не се допуска вземането на тиранични и своеволни решения и да се предпазят бойците от междусобици и злоба.

Татко продължи:

— Има две причини, поради които вие двамата трябва да знаете за какво става дума. Първо, домът ни е малък и може някой от вас по случайност да открие пакета и да стане произшествие. Второ, ако все пак открият скривалището, може да решат да ни разпитват поотделно, затова трябва да си подготвим отговорите. А не да си противоречим.

(Той ни помоли да запомним едно обяснение, свързано с професор Шлосберг, който живееше сам над нас и умря през зимата, като остави на татко в завещанието си петдесет-шейсет книги. Когато ни разпитват, трябваше единодушно да отговаряме, че пакетчето в кафявата хартия е дошло в апартамента ни заедно с книгите на покойния професор.)

— Това ще е благородна лъжа — каза татко и със своите късогледни сини очи погледна право в мен. За един кратък миг в тях трепна някакъв необичаен, дяволит проблясък. Погледът му блясваше така изключително рядко, само когато разказваше как бил дал съкрушителен отговор на някакъв учен или писател и го оставил „безсловесен като ударен от гръм“. — Можем да си позволим такава благородна лъжа в случай на необходимост, само защото сме в опасност. Но същевременно вътрешно трябва да се разкайваме, защото лъжата си е лъжа. Винаги. Дори благородната лъжа е лъжа. Моля това да се запомни.

Мама отвърна:

— Вместо да му четеш лекции, защо поне веднъж не намериш малко свободно време да си поиграеш с него. Или да си поприказвате. Приятелски разговор — нали помниш какво е това? Двама души седат заедно, говорят си, изслушват се. И всеки се опитва да чуе и разбере другия.

Баща ми взе пакетчето, притисна го към себе си, сякаш е плачещо бебе, и го отнесе от кухнята в стаята, която служеше за спалня на родителите ми, дневна за всички ни и негов кабинет. Стените там бяха покрити с лавици, пълни с книги, от пода до тавана. Нямаше свободно място дори за едничка картина или друга украса.

Книгите на татко бяха подредени в желязна логика, организирани в раздели и подраздели според темата, вида и езика и разпределени в азбучен ред по името на автора. Тежката артилерия на библиотеката му, същинските маршали и генерали в нея бяха специалните томове, от които винаги съм потръпвал с респект. Те бяха безценни тежки книги, обвити във възхитителни кожени подвързии. Докосвах с пръсти златните букви по грапавата им корица, все едно протягах ръка към окичените с дълги редове лъскави ордени и медали гърди на някой фелдмаршал от озвучените кинопрегледни. Когато дори само един лъч от лампата на бюрото попаднеше върху богато украсените им златни надписи, проблясваше искра, заслепяваше ме и сякаш ме канеше да ида при тях. Тези книги бяха моите принцове, графове, херцози и барони.

Над тях, на лавицата точно под самия таван, се мъдреше леката кавалерия — периодиката в разноцветни обложки, разделена по теми, дати и национален произход. Като пълен контраст на тежковъоръжените командири и офицери от по-долния рафт конницата на периодиката можеше да се похвали само с ярките си меки корици.

Точно под сбирката от фелдмаршали и генерали се разполагаше обширна армия от бригадни и полкови офицери — дебели и груби книги в здрави платнени подвързии. Бяха прашни и леко избелели, сякаш облечени в потни и мръсни униформи или пък в стари знамена, преживели стотици битки и перипетии.

Някои от томове имаха малко пространство между корицата и книжното тяло — като деколтето на барманката от „Ориент палас“. Ако надникнеш в него, виждах само ароматна тъмнина и долавях далечния навей от мириса на книжното тяло — неясен, завладяващ и забранен.

Още по-долу от рафта на бригадните офицери с платнените подвързии бяха подредени стотици и стотици обикновени книги, обвити в мукава и миришещи на евтино лепило — сивите и кафяви редници на библиотеката. По-долу от тях в моята йерархия стоеше сбирката на запасняците — неподвързаните книги, на които страниците едва се придържаха от изхабени ластици или от широки ленти. Имаше и няколко отряда военни бандити — книги, обвити с груба опаковъчна хартия. Под тях, на най-долната възможна лавица бяха най-низшите от всички — те дори не бяха книги, а смесено

многообразие от просяци и скитници — брошури, подлистници, диплянки, листовки, които чакаха баща ми да ги премести в някой приют за нежелани публикации. Междувременно ги придвижваха от едно място на друго, настаняваха ги за временно, струпваха ги накуп, докато ги раздуха нахлулият вятър, после пак, уж само за ден, та чак до зимата, когато татко евентуално ще намери време да ги прегледа и безмилостно ще изхвърли от апартамента ни повечето от тези прибрани по милост брошури, вестничета, списания, журналы и памфлети, за да освободи място за други просяци и скитници със сходна съдба. (Накрая татко винаги ги съжаляваше. Все си обещаваеше, че ще ги подреди, ще избере кои да останат и от кои да се освободи. Но ми се струваше, че нито една печатна страница няма да бъде изхвърлена от нашия апартамент, дори и да се пръсне по шевовете.)

Около книгите в библиотеката витаеше особен, приятен дъх на прах, сякаш останал след вихъра на вълнуващ повей от чужбина. И до ден-днешен, ако ме заведете в някоя стая с вързани очи и запушени уши, безпогрешно и без всякакво колебание ще разпозная дали тя е претъпкана с книги. Усещам дъха на дългогодишните библиотеки не с ноздрите си, а през кожата. Строго, притихнало място, отрупано с книжен прах. Този прах е по-фин от всеки друг, просмукан е с аромата на стара хартия и е смесен с мириса на древни и нови лепила — остро, плътно ухание на бадеми, сладко-кисело и задушливо от алкохолните съставки, с далечен дъх на водорасли и на йод. И с нюанси главно от плътната миризма на печатарско мастило и дъха на гниеца хартия, разядена от влагата и от плесента. Или пък евтината хартия, която с времето се рони като прах, за разлика от богатите екзотични аромати, с които финият вносен велен замайва обонянието и гъделичка небцето. Цялата тази невероятна смес се е наслойвала година след година и се е запазила непокътната в тайното тъмно местенце между книгите и стената.

На голямата и тежка лавица отляво до бюрото на татко се разполагаше обемистата справочна литература, подредена като поддържаща артилерия в окопите зад щурмуващата войска. Ред след ред се низеха многотомни енциклопедии на различни езици, речниците, огромният библейски конкорданс, атласът, лексиконите, наръчниците (заедно с една книга, озаглавена „Индекс на индексите“, в която се надявах да открия страхотни тайни, но всъщност се оказа, че

съдържа само безкрайни списъци на хиляди книги със странни имена.) Енциклопедиите, речниците и лексиконите по подвързия се нареждаха до фелдмаршалите и генералите. Те бяха томове с кожени обложки и златни надписи и пръстите ми дълго се разхождаха по тях и ги милваха. Очароваха ме не само с радостта от допира, но и заради копнежа по безграничното знание, което не можех да докосна, защото беше написано на чужд език. Знание за такива неща като кръстопът, хусар, кула, гъсталак, вила, поляна, карета, трамвай, корниз, портал и фронтон. Какъв бях аз в сравнение с тях? Нищо друго, освен млад еврейски боец от Съпротивата, чийто живот е посветен на изгонването на чуждия потисник. И в същото време душата му е привързана към този потисник, защото той идва от земи, където има реки и гъсти гори, където камбанариите гордо пъчат гърди, а ветропоказателите невъзмутимо си се въртят по покривите на къщите.

Около златните букви, отпечатани върху кожените корици, често бяха изрисувани цветя и клонки и емблемата на издателството или библиотеката, които аз оприличавах на гербове и девизи на различни кралски или благороднически фамилии. Имаше дори крилати дракони и двойки разярени лъвове, които подпираха неразгънат свитък или нещо като замък, или преплетени кръстове като проведената навита змия, за която учихме в часовете по вероучение.

Понякога татко слагаше ръка на рамото ми и ме поканваше да ме разведе из библиотеката. Ето това е едно рядко издание от Амстердам. Талмудът, печатан от вдовицата и братята на Ром. Това са гербовете на Бохемското кралство, но то вече не съществува. Тази корица е от еленова кожа, затова е розова, като цвета на суровото месо. А тук имаме безценно издание от 5493 година от Сътворението (която съответства на 1733 година) и по всяка вероятност е от библиотеката на великия Мойсей Хайим Лузато. А може и самият той да я е държал в ръцете си. Тя няма равна дори сред най-редките книги в сбирката на Националната библиотека в Скопус. Кой знае, едва ли има още дузина екземпляри от нея в целия свят. Може би са седем или даже по-малко. (Татковите думи ме подсетиха за Авраам, който се пазари с бог за броя на праведниците в Содом.)

От тук до тук са на гръцки. На горната лавица са на латински — езика на древните римляни. Ей там на цялата северна стена са славянските езици, но тяхната азбука си е пълна загадка за мен. Тук са

френските и испанските рафтове. А на онзи ред ей там са отделени книгите от германския свят — изглеждат мрачни и сериозни, сякаш са облечени в униформа. (Засукани и усложнени букви, които татко нарече „готически“, без да обясни нищо повече. Този готически шрифт ми приличаше на зловещ и загадъчен лабиринт от пресичащи се пътеки.) А пък ей там, зад стъклената витрина, е рафтът със събраните текстове на нашите праотци (а не на прамайките ни — винаги на праотците, на предците или древните). Мишнахът, двата Талмуда — Вавилонският и Йерусалимският, законите и народните обичаи, химните и молитвите, Мекилта и Зохар, разказите и ектениите, тълковните речници и граматиките, „Учители на познанието“, „Авен-Езер“, „Пътят на живота“, историите и житията на светци — всички те оформяха нещо като тъмния квартал в библиотеката, един странен, мрачен пейзаж от куп окаяни колиби, едва осветени от мижавата светлина. Бяха ми слабо познати, но не и чужди, защото чудноватите им заглавия — „Тосефта“, „Приготвена трапеза“, „Йосипон“ или „Дългът на сърцето“ — бяха изписани на иврит, което ми даваше храна за размисъл какви ли гости чака „Приготвената трапеза“ и какъв ли ще да е този „Дълг на сърцето“.

После идваше ред на четирите претъпкани лавици с исторически книги. Там се бяха промъкнали и разни емигранти — закъснели пришълци, които, понеже не са намерили свободно местенце, се облягаха несигурно на раменете на отдавнашните заселници. Два от рафтовете бяха изпълнени с книги за историята на света, а другите два — за историята на еврейския народ. Първо, най-отдолу на лавиците, се започваше със зората на човечеството, с началото на цивилизацията, по-нагоре продължаваше античната история, следваше Средновековието (със смразяващи кръвта рисунки на лекари с черни мантии и зловещи лица, надвесени над агонизиращите жертви на чумната епидемия). Над тях се разполагаха ведрите токове за Ренесанса и Френската революция, а още по-нагоре, чак до тавана стояха книгите за Октомврийската революция и двете световни войни, които неведнъж бях разтварял, за да се поуча от грешките на тогавашните генерали. Бях разгръщал неуморно страница след страница дори и книгите на чужди езици, които не можех да прочета, но се надявах да открия в тях илюстрации и карти. Много от тях и досега са врязани в паметта ми: „Извеждането на евреите от Египет“,

„Рухването на стените на Йерихон“, „Битката при Термопилите“ — цяла гора от щикове, пики, копия и шлемове, блеснали под слънцето. Картата на походите на Александър Велики с дебелите стрелки, сочещи от Гърция към Персия и Индия. Картината на еретиците, изгаряни на клада на градския площад, която показва момента, в който пламъците вече близват петите им, но те продължават да стоят вгълбени с набожно затворени очи, сякаш чуват ангелска песен. Прогонването на евреите от Испания — тълпи бежанци, понесли обемисти бохчи, плътно се притискат едни до други на борда на разнебитена шхуна, подмятана от вълните на бушуващото море, в което изобилстват всевъзможни чудовища, доволно потриващи ръце от съдбата на клетите евреи. И подробна карта на еврейските миграции на изток с дебело подчертаните градове Солун, Смирна и Александрия. Живописна цветна картина на старата синагога в Алепо. И отдалечените еврейски колонии, поселили се в самия край на картата — в Йемен, Коци в Индия и Етиопия (която по онова време се е казвала Абисиния). И рисунка на Наполеон в Москва, и пак Наполеон, но този път в Кайро, в подножието на пирамидите — дребен, леко пълен мъж с тривърха шапка, който с едната си ръка смело сочи необятната шир на хоризонта, а другата уж скромно е скрил под палтото си. Хасидските битки: портрети на равини с изпити лица, подробната карта на хасидските центрове с пунктираната отбранителна линия, зад която са се окопали техните противници, без да се отказват от съпротивата. А също и историите за пътешествията на флотиците, които търсели и открили непознати архипелази, неподозирани континенти, империи, даже Китайската стена и японските дворци, в които никой не можел да се промъкне; дори диваците, облечени в перушина и затъкнали оглозгани кости в ноздрите си. Карти на китоловните маршрути в Полярно и Берингово море, чак до Аляска и Мурманския залив. А ето го и Теодор Херцел, облегнат на железен парапет, гордо и замечтано загледан в езерото, което почти се плиска в краката му. Веднага след Херцел идва ред на първите заселници — шепа окаяни изследователи, скупчени като овце, изгубени в пустинен край с нищо друго в него, освен пясъци и едно леко наклонено самотно маслиново дърво. И карта на ранните еврейски селища — разпръснати на няколко акра, но от карта на карта се увеличават и се укрепват. А ето го и другаря Ленин, с фуражка,

произнася реч, с която възпламенява народните маси и те размахват стиснати юмруци. Този Ленин малко ми прилича на нашия доктор Вайцман, който непрестанно спори с британците, вместо да им нанесе удар. (Ами сержант Дънлоп? И на него ли трябва да нанесем удар?) А тук има карта на нацистките лагери и снимки на полуживи скелети. Ето и някои планове на по-известни битки — при Тобрук, Сталинград, Сицилия и последните походи в Африка и Италия на Еврейската бригада — войници с шестолъчни звезди на ръкавите. Снимки на оградени с кули и зидове кибуци по хълмовете, в пустинята, в долините, на неустрашими заселници, възседнали коне или трактори, с провесени накриво през гърдите им пушки и със спокойни и смели лица.

Затварях книгата и я връщах обратно на точното ѝ място, после вадах нова, разлиствах страниците в търсене на илюстрации и карти. След час-два бях опиянен — замаяна пантера в приземието, изпълнена с клетви и обети, с ясно предначертани цел и смисъл, с увереност на какво да посветя живота си и със съзнание точно за какво, когато му дойде времето, да го пожертвам.

Преди големия немски атлас, даже преди картата на Европа стоеше главозамайващата карта на цялата Вселена. С мъглявини, простиращи се отвъд границите на въображението, и с необятни простори от непознати звезди. Татковата библиотека приличаше на тази карта. В нея имаше познати планети, но също и мистериозни мъглявини — латвийски и латински, украински и словашки и дори един много древен език, наречен санскрит. Имаше и арменски, идиш, който е сателитен вариант на иврит — един ръбест, остър спътник, който изнурено следва орбитата си над дрипавите облаци над главите ни. А на светлинни години от този идиш се носеха други и други небесни тела. Някъде сред тях отдалеч примигваха епосът за Гилгамеш и Енума Елиш и химните на Омир, и Сидхарта, и великолепните поеми „Песента на нибелунгите“, „Хиавата“, „Калевала“. Музиката в тези имена гъделичкаше върха на езика и небцето ми, докато се опитвах да ги изговоря, и вътрешно ги произнасях, шепнешком, само за себе си — Данте Алигиери, Монтескьо, Чосър, Шchedрин, Аристофан, Тил Ойленшпигел. Познавах всяко от тези небесни тела по цвета на подвързията, по точното му място в неговата галактика и по това, кои са съседите му.

Ами аз? Кой съм аз в тази необятна вселена? Само една сляпа пантера. Неук дивак. Скитник, който запълва времето си в безцелно шляене из гората Тел Азра. Жалка играчка в ръцете на някакъв си жалък Бен Хур. Вместо още от днес, още от тази сутрин да се затворя тук, при книгите.

За десет години?

За трийсет?

Да поема дълбоко дъх, да се гмурна в бездънния кладенец и да се заема с разнищването на всички загадки една по една?

Какъв ли дълъг път ме чака, колко ли скрити тайни съдържат онези томове, чиито имена дори не мога да разчета. Дори нямам представа къде да търся първото звено от веригата, първото ключе, което ще отвори вратата, зад която е притаен следващият ключ, с който да отворя ковчежето, където е скрит секретът за тайника, а там може би ще намеря ключа за вратата към необятното.

Първо трябва да се справя с трудната латинска азбука. Мама каза, че може да ме научи на нея за по-малко от половин час. А след това, ако ѝ помагам с миенето на чиниите след вечеря, тя обещава да ме научи и на кирилицата. За нея щяло да ми трябва час — час и половина. Татко пък ме увери, че гръцката азбука много приличала на кирилицата.

След това ще науча и санскрит.

Както и един друг диалект, дето татко го нарича Hochdeutsch, което преведено означава „Горнонемски“.

Самото име има дъх на отминали времена, на оградени със стени крепости, подвижни дървени мостове, пазени от всяка страна с по една островърха кула. Зад стените на тези замъци и градове са живели мрачни и строги гологлави учени в черни роби. Те са седели нощ след нощ да учат, четат и пишат под светлинната на свещ или газена лампа. В приземие, чийто единствен прозорец е запечатан с решетки. И аз ще бъда като тях — приземие, прозорец с решетки, свещица в нощта, бюро, купища книги и мълчание.

Многобройните лавици с книги значително стесняваха стаята. Пък тя и по принцип не беше кой знае колко просторна. Тук, под тази редица книги, беше леглото на родителите ми. Нощем го разгъвах, за да спят, а денем го затваряха като книга. Матракът се скриваше вътре, а отвън оставаше канапе със зелена дамаска. Върху него се разполагаха

пет бродирани възглавници. Аз ги използвах вместо петте хълма на Рим, когато повеждах войските на Бар Кохба към подножието на Капитолия и покорявах империята. Друг път илюстрирах с тях хълмовете, от които се вижда пътят към Негев. Или пък бяха бели китове, които преследвах през световните океани чак до Антарктика.

От канапето легло до татковото бюро, от бюрото до масичката за кафе с двата тръстикови стола и от тях до маминия люлеещ се стол се образуваха своеобразни канали или проливи, които се вливаха един в друг точно при малкото килимче пред люлеещия се стол. Тази организация на мебелите ми позволяваше уникалната възможност да разгръщам фронта на бойната флота или да разполагам армиите си, докато разигравам битки, внезапни маневри, атаки, засади и упорита съпротива в труднопроходими терени.

Татко постави пакетчето на едно хитро избрано място — в средата на редица еднакво оформени книги, колекция от съкровищата на световната литература в превод на полски. Всички томове в нея имаха едни и същи кафяви корици и пакетчето така пасна сред тях, че избледня и почти изчезна. Като същински дракон в непроходима тропическа джунгла, пълна с гигантски дървета, които и сами изглеждат като дракони. Татко повтори предупреждението си към мен и мама да не го пипаме. Дори да не се доближаваме. Това означаваше, че цялата библиотека е забранена територия. Ако на някого му притрябва някоя книга, да се обърне към него. (Струваше ми се ужасно обидно. Естествено мама можеше да сбърка или да забрави заръките, докато чисти праха. Ами аз? Та аз знаех цялата библиотека наизуст. Насън да ме пипнеш, ще посоча всеки раздел, всяка област. Можех да се оправям в нея почти толкова добре, колкото и татко. Също както пантерата се оправя в джунглата, в която е отраснала.) Реших да не протестирам. Утре сутрин в осем часа те двамата щяха да излязат и аз щях да остана върховният комисар на цялото кралство. Включително и на скривалището на дракона. И на самия дракон.

18.

На следващата сутрин, още щом вратата хлопна зад родителите ми, се приближих на един дъх разстояние до лавицата, без да я докосвам. Опитах се да установя дали пакетчето не изпуска слаба миризма на химикали или поне далечен навей на някакъв мирис. Но усетих само ароматите на библиотеката — мирния дъх на лепило, прах и отдавна отминали дни. Върнах се в кухнята да разчистя остатъците от закуската. Измих чиниите и ги обърнах с дъното нагоре да съхнат. Обиколих всички стаи, затворих кепенците и прозорците, за да предпазя дома от посегателствата на лятото. След това като патрул почнах да кръстосвам пространството между входната врата и скривалището, напред и назад — пантера в приземието. Бях абсолютно неспособен да се върна към вчерашните планове за атака на губернаторската резиденция. Кафявият пакет, дегизиран като томче от литературната съкровищница на полски, невинно подремваше на лавицата и ме привличаше неудържимо като кутията на Пандора.

В началото изкушението беше слабо и въздържано, едва осмеляващо се да ми намекне какво точно цели. Но постепенно набра смелост, стана по-ясно изразено, прокрадна се към сандалите ми, близна ме по пръстите на краката, погъделичка дланите на ръцете ми, нагло посегна към мен и безсрамно ме дръпна за ръкава.

Изкушението е като кихането. Започва от нищото, от неясното парливо усещане в носа и постепенно така се разраства, че е невъзможно да го спреш. Отпървом невинно те кара да провериш обстановката, после преминава в леки талази от бледо и неопределено вълнение и преди да си се усетил, изцяло те завладява, както при включване на електрическа печка — отначало реотаните ѝ са сиви, но тихо започват да пукат, а после внезапно просветват по-ярки и скоро пламват, поаленели от гняв, — и така се изпълваш с безразсъдство и лекомислие: „Че какво толкова? Защо пък не? Какво лошо ще стане?“ Такива са смътните, но властни и необуздани мисли дълбоко в теб, които те увещават и придумват: Хайде де, защо пък не? Само ще

приближиш пръсти до хартията, в която е увито тайното пакетче. Само ще го почувстваш, даже няма да го докоснеш, само да усетиш с връхчетата на пръстите си дали не изпуска някаква невидима съставка. Дали е топло? Или е студено? Дали пък не вибрира като от електричество? В крайна сметка какво лошо има в това да го докоснеш само веднъж, и то съвсем лекичко? Само веднъж? Съвсем бързо. Така или иначе това е само опаковъчна хартия — хартия като всяка друга — твърда (или мека?), гладка (или едва доловимо грапава като зеленото сукно на билиардната маса?) и равна (или може би има някакви невидими релефи, по които пръстите ти ще отгатнат неподозирани тайни?). Нима ще го повредиш с едно пипване? С едно съвсем, съвсем леко докосване, което дори не е същинско докосване. Сякаш посягаш да изпробваш повърхността на пейка или ограда, на която има табела „Пази се от боята!“

А всъщност защо да не е нещо повече от докосване — едно внимателно опипване? Леко. Както ръцете на лекаря бавно и внимателно палпират корема, за да открият къде боли, дали е мек или подут? Или както внимателно притискаме с пръсти плода на крушата — дали е узрял? Или е още твърд? Полуузрял? Пък и какво лошо има в това да сваля пакетчето от лавицата за известно време? За десетина секунди, дори по-малко, колкото да го претегля на ръка? Да видя дали е леко, или е тежко? Дали е плътно? Дали е твърдо? Дали е като лексикон? Или е като списанията с хартиени подвързии? Или пък е като чуплив стъклен предмет, увит в слама, памук или талашит, така че да усещаш твърдостта на предмета вътре, но всъщност да докосваш само меката опаковка? Или пък е пълно с нещо непознато, което е толкова тежко, че не можеш да го удържиш — като ковчег, пълен с олово? А може да се окаже меко като козина или перушина, да се нагажда според пръстите ти през кафявата опаковъчна хартия, да се поддава на ръцете ти — като възглавница, като плюшено мече, като пухкава котка? Може да бъде какво ли не! Едно недоловимо докосване, една лека целувка с върховете на пръстите, бърз допир — като мъгла, като устни, а после съвсем неусетно придвижване на пръстите, което дори не е поглаждане, а след него едно съвършено внимателно опипване — много бързо и после изключително леко да го произвадя, за да мога да усетя и двете страни на пакета, да докосна с пръсти опасната хартия. А после — защо пък не, по дяволите — да взема

пакета от лавицата и да го поддържа в ръце известно време, сякаш съм боец, понесъл на ръце ранения си в битка другар. Само, за бога, трябва да внимавам да не се блъсна в мебелите, да не го ударя, да не позволя да ми се изплъзне от ръцете. И, небеса, да не забравя на коя страна беше обърнат. И да не забравя да използвам носната си кърпичка, за да не оставя отпечатьци, а после да я сменя, в случай че тя е попила някакви вещества от него.

Оказа се, че пакетът е хладен, доста твърд и продълговат — точно като книга, увита в хартия, — гладък, но не хлъзгав. На тежест също беше колкото една дебела книга — по-лека от конкорданса, но по-тежка от географския справочник.

С това, надявах се, слагам точка на мъките. Освобождавам се. Изкушението получи своето и сега трябва да ме остави на мира, да си отиде удовлетворено, а аз най-после да се захвана със своята работа.

Нищо подобно.

Точно обратното.

Също като глутница хрътки, които, веднъж надушили прясна кръв и опили се от нея, се превръщат във вълци, така и моето изкушение ме връхлетя с нова сила, десет минути след като бях оставил пакета обратно на мястото му. Сега ме атакува от нов фланг:

Да повикам Бен Хур. Да го накарам да се яви тук.

Да го посветя в тайната какво крием у дома. Ако не ми повярва, ще му покажа пакета и ще го смая. Най-после ще мога със собствените си очи да видя как привидното безразличие на леопарда отстъпва място на слисването и изумлението. Как тънките му тиранични устни, обикновено твърде мързеливи да се отворят, сега ще зяпнат от учудване. И тогава изведнъж цялата афера с кафене „Ориент палас“ ще се разпръсне като утринна мъгла при първите слънчеви лъчи. После ще го накарам да се закълне, че на никого няма да каже за това, което е видял. Дори и на Чита. Но дори и тогава ще му позволя за миг да зърне пакета и след това тозчас да забрави за него.

Само че той няма да забрави. Никога. И тогава под надвисналата заплаха от затвор, която ще грози и двамата ни, за вечни времена ще ни свързва силно и искрено приятелство. Като Давид и Ионатан. Заедно ще шпионираме и ще събираме тайни сведения. Дори заедно ще учим английски от сержант Дънлоп, защото, който владее езика на врага, той владее и начина му на мислене.

Изведнъж силно и непреодолимо почувствах, че тук, в този апартамент, докато стоя сам-самичък през целия ден, аз съм единственият владетел на една природна стихия, кротко стаена в напълно невинен наглед пакет, замаскиран сред литературните шедьоври на рафта.

Не. И дума не може да става да викам Бен Хур. Ще го направя сам. Без него.

Някъде към обяд едно ново, нетърпимо изкушение забушува в гърдите и корема ми: Сега всичко е в твои ръце. Оттук насетне, ако наистина пожелаеш, можеш да постигнеш всичко. Зависи от волята ти. Вземи този пакет. Би могъл да поставиш на негово място някой друг, същия като него — например книга, увита и подобна хартия, и да я пхнеш на рафта между литературните съкровища. И никой няма да забележи. Дори баща ти.

А ти, сине човешки, грабни това унищожително устройство, пхни го в ученическата си чанта и го отнеси право в губернаторската резиденция. На паркинга ще го нагласиш с парче жица под колата на британския комисар. Или пък остане там, при портала и когато излиза, хвърли го в краката му.

Или друго: Млад евреин от Йерусалим се самовзривява, за да подбуди съвестта на света и да протестира срещу насилието над родната му земя.

Или може би невинно да помоля сержант Дънлоп да остави пакета като подарък в щаба на Централния следствен отдел? А, не, може и сержантът да бъде ранен или да пострада по друг начин.

А може и да прикача устройството към върха на нашата ракета и да заплаша, че ще залича цял Лондон от географските карти, ако Йерусалим не бъде освободен.

И да прескоча Бен Хур и Чита. Ще видят те тогава.

Продължих така чак до един часа, когато ново ужасяващо изкушение надигна в мен злокобната си глава. Започна да ме човърка и дълбае като къртица. (В речника открих точната дума за това всеизсмукващо и непрестанно растящо изкушение, което отхвърля всякакви задръжки и ни поддава на мамещия грях: „съблазън“. Нещо като кръстоска между „саблезъб“, „блаженство“ и „боязън“).

Това блазнецово влечение неумолимо ме обземаше, притискаше сърцето и диафрагмата ми направо през ребрата, проникваше в най-

стаените глъбини на тялото ми, нагло се настаняваше там, нахалстваше, настояваше, умоляваше и подкупващо ми намигаше, трескаво ми нашепваше какви ли не прелъстителни обещания за наслади, тайни и удоволствия, които никога не съм вкусвал и за които само съм мечтал:

Да оставя пакета, където си е — между шедеврите на световната литература. Да не го докосвам даже с пръст.

Да изляза. Да заключа апартамента. И веднага да отида в „Ориент палас“.

Ако него го няма там, да зарежа всичко. Това ще е знак.

Но ако той е там, ще продължа. Това ще е знак, че така е трябвало да се случи, че тази прекомерна сладост е следвало да се излее най-после и да приеме някакъв образ.

Да му кажа какво е скрито вътре.

Да го попитам какво да правя.

Съблазн.

Малко преди четири часа дойде мигът, в който почти се бях решил.

Но успях да се удържа. Вместо да отида в „Ориент палас“, аз отидох в кухнята и изядох едно кюфте и малко боб от хладилния шкаф. А също и няколко картофа — все студени. Нямах търпението да си ги притоплям.

После излязох от дневната и отидох в моята стая. Затворих вратата зад себе си и легнах. Но не на леглото, а на студения под в малкото пространство между леглото и гардероба. И там, под нахсаните от летвите на кепенците лъчи, които се процеждаха като стълбица от редуващи се светлини и сенки, четох книга в продължение на час и половина. Вече я бях чел — в нея се разказваше за Магелан и Васко да Гама, за острови и заливи, за вулкани и хълмове, обрасли с гъсти гори.

19.

Никога няма да забравя страха, който като със стоманени клещи пристегна подплашеното ми сърчице. Много рано сутринта, веднага след вестникарчето, но още преди млекаря — зората още не беше пукнала, една британска бронирана кола с високоговорител обиколи улиците и ме събуди. По-точно събуди всички ни. От колата на английски и на иврит съобщиха, че полицейският час започва от шест и половина сутринта и ще трае до ново разпореждане. Ако хванат някого навън, ще стрелят без предупреждение.

Бос и гурелив, аз се промъкнах в леглото на родителите ми. Бях вкочанен, но не от студ, а от мрачното предчувствие, което ме задушаваше като прегръдка на питон: Ще го открият! И то веднага. Що за нелепо скривалище! Че то дори не е скривалище като скривалище. Просто един светлокафяв пакет сред редицата книги с малко по-светлокафяви подвързии. При това изпъква сред останалите, защото е по-дебел, по-широк и по-висок — също като бандит, който е навлякъл расо и се е присламчил към върволица от монахини. Татко и мама ще ги затворят в Руския лагер или ще ги хвърлят в тъмницата в Агра. Може и да ги депортират, оковани с белезници, в Кипър, Мавриций или Еритрея. А може и чак на Сейшелските острови. Думата „заточение“ ме прониза в гърдите като кама.

И какво щях да правя сам-самичък в този апартамент, като така добре знам колко бързо той може да се преобрази от малко и уютно кътче в огромен и зловещ замък особено през нощта, ами през идните седмици и години съвсем сам въкъщи, сам в целия Йерусалим, винаги сам, защото дядовците и бабите ми и по двете линии, а също и всичките ми лели и чичовци са били убити от Хитлер. Сигурно и мен ще ме убият, когато дойдат и ме измъкнат от окаяното ми скривалище в шкафа, където прибираме метлата. Някой пиян британски войник, който мрази евреите, или пък някоя кръвожадна шайка араби. Защото ние сме малцина и следваме правия път, и винаги сме го следвали, но винаги сме били малцина, оградени отвсякъде, без едничък приятел в

този свят. (С изключение на сержант Дънлоп? А нали ти отиде да го шпионираш и да измъкваш от него тайна информация? Предател с предател. Ти си обречен.)

Няколко минути лежахме заедно така, тримата. Без да говорим. После се разнесе татковият тих глас и сякаш тъмнината в стаята се изпълни с присъствието на здравия разум:

— Вестникът. Все още остават тридесет и две минути. Определено имам време да изляза и да прибера вестника.

Мама промълви:

— Моля те, не отивай. Остани тук.

Аз взех нейната страна, като се опитах гласът ми да звучи повече като неговия, а не като нейния:

— Наистина татко, не отивай. Определено не е много разумно да поемаш такъв риск заради един вестник.

Той се върна след минута, все още навлечен в синята си пижама и обут в черните си сандали без пета — снизходително усмихнат, сякаш се бе върнал от джунглата, където бе ходил на лов за лъвовете заради нас. И подаде вестника на мама.

Помогнах им да сгънат леглото и то, веднага след като беше прибрано, вече изглеждаше като съвсем невинно канапе. Сякаш казваше: „Аз въобще не съм подозрително, да не вземете да си помислите, че отвътре съм нещо друго, че крия двоен матрак, възглавници, чаршафи и една нощница? Няма такава работа!“

Разпръснах петте възглавници върху канапето, като внимателно ги разреших. После оправих и моето легло. Успяхме да се измием и облечем, да разчистим и подредим, да постелем покривката на масата, дори да скрием чехлите на мама под канапето — като през цялото това време по някакво негласно споразумение се стремяхме да не гледаме към кафявия пакет. А той по неизвестна причина през нощта беше решил да се преобрази в извънредно подозрителен предмет — стърчеше сред съкровищата на световната литература на полски също като недосягаем войник на сутрешна проверка в офицерското училище. Мама се готвеше да подреди цветята във вазата, татко се беше заел да подменя хартията в попивателната на бюрото, а мен ме изпратиха да разчистя масата в кухнята. И в този момент на вратата се почука. Някакъв глас учтиво попита на английски има ли някой вътре. Татко отвърна почти веднага, също на английски и също доста любезно:

— Един момент моля.

После отвори вратата.

С изненада открих, че бяха само трима — двама обикновени войници (единият от тях имаше белег от изгорено по лицето си — червен като месото, което вземахме от месарницата) и един млад хърбав офицер с тясно и продълговато лице. И тримата носеха дълги шорти и зелено-кафяви чорапи, които им стигаха почти до коленете. Двамата редници бяха въоръжени с шмайзери, чиито дула сочеха в пода, сякаш бяха свели поглед от срам — и с основание! Офицерът носеше пистолет, също с цевта надолу. Приличаше досущ на този на сержант Дънлоп. (А може би тези тримата са негови познати или приятели? Какво ще стане, ако им кажа, че и аз съм му приятел? Дали няма да преустановят претърсването и дори да седнат да закусват с нас? И така да можем да поговорим с тях, да им отворим най-последните колко несправедливости ни причиняват.)

Татко произнесе думите: „Моля, заповядайте“ с подчертана любезност. Слабичкият офицер за миг се стъписа, сякаш татковата учтивост превръщаше претърсването на апартамента ни в извънредно грубо варварско действие. Помоли да ги извиним, че ни безпокоят толкова рано сутринта. Оправда се, че е длъжен да направи бърз оглед на дома и да се увери, че всичко е такова, каквото трябва да бъде, и без повече да му мисли, прибра пистолета си в кобура и го закопча.

Последва известно колебание от тяхна и наша страна — никой не знаеше как да се държи и какво да прави. Имаше ли още нещо, което трябваше да си кажем, преди да започне претърсването?

Когато ме преглеждаше в клиниката на улица „Овадия“, младата доктор Грифиус винаги се затрудняваше да намери най-точните думи, с които да ме помоли да се съблека. Мама и аз стояхме търпеливо и я изчаквахме да събере кураж и дрезгаво да изрече следното на нейния немски иврит: „Моля, свали всички дрехи, само няма нужда сваля гащи“. И по всичко личеше, че ѝ е ужасно неудобно да произнеса думата „гащи“. Сякаш смяташе, че трябва да има някаква друга, не толкова грозна и не толкова обидна дума (всъщност мисля, че е права). Малко след създаване на израелската държава доктор Грифиус се влюби в един арменски поет и замина с него за Кипър. Три години по-късно се върна сама и отново се появи в нашата клиника. Но се беше променила външно — изглеждаше някак си огорчена и отслабнала. А

всъщност не беше отслабнала. Просто се беше смалила и съсухрила. Само че, както вече споменах, не мога да живея, дори не мога да заспя, ако няма ред, и затова Магда Грифиус, нейният сляп арменски поет, флейтата, която донесе със себе си от Фамагуста, странните звуци, които понякога изтръгваше от нея в два или три часа посред нощ, а също вторият ѝ съпруг, който внасяше бонбони и беше изобретил лек срещу забравянето, както и въпросът с подходящите и неподходящите думи за интимните части от тялото и от облеклото — всички тези неща ще трябва да почакаат за някоя друга история.

Преизпълнен с уважение, офицерът се обърна към татко, както учтив ученик заговаря учителя си:

— Извинете ни. Ще се постараем да бъдем максимално кратки, но междувременно ще ви помоля да не напускате това място.

Мама го попита:

— Може ли да ви предложи чаша чай?

Офицерът отвърна с явно съжаление:

— Не, благодаря ви. Тук съм по служба.

Татко я скастри на иврит с обичайния си вежлив и отмерен глас:

— Престараваш се. Нямаше нужда от това.

По мое мнение претърсването изобщо не беше задоволително от професионална гледна точка. (Крадешком се бях промъкнал сантиметър по сантиметър с няколко крачки напред до края на антрето, откъдето можех да наблюдавам по-голямата част от апартамента.)

Войниците надникнаха под леглото ми, отвориха гардероба, избутаха встрани дрехите по закачалките, поровиха в сгънатите ризи и бельото ми по рафтовете и чекмеджетата, хвърлиха по един бърз поглед в кухнята и съвсем бегло надникнаха в банята. Спряха се много обстойно върху хладилния шкаф, огледаха го отгоре, отдолу и отзад. Почукаха на две места по стената, а през това време офицерът разглеждаше татковите карти. Войникът с обгореното лице откри изгубена кукичка за окачване на палта и я стисна да провери дали е здрава, но офицерът го смъмри, че ако не внимава, може да я счупи. Войникът се подчини и я остави на мира. После тримата влязоха в спалнята на мама и татко и ние ги последвахме. Очевидно офицерът беше забравил, че трябваше да стоим в дъното на коридора. Огромната ни библиотека напълно го стъписа и той неуверено запита баща ми:

— Извинете, но това да не е някакво училище? Или религиозен дом?

Татко побърза да му предложи да го запознае с библиотеката. Мама му прошепна: „Не се увличай“. Но напразно. Баща ми вече се носеше по нарастващата приливна вълна на желанието да поучава и заобяснява на английски:

— Това е изцяло лична библиотека. Използвам я за изследователски цели.

Офицерът изглежда не го разбра напълно, защото учтиво попита дали баща ми не е книжар или пък книговец.

— Не, аз съм учен. — Татко наблягаше на всяка дума, изговаряше ги сричка по сричка на своя славяно-английски. И добави: — Историк съм.

— Интересно — отбеляза офицерът и лицето му почервения, сякаш са го смъмрили.

След миг, когато повъзвърна самоуважението си и когато вероятно си припомни ранга и задачата си, той повтори по-твърдо:

— Много интересно.

После попита дали в библиотеката има книги на английски. Въпросът му жегна баща ми, но в същото време и го въодушеви. Сякаш бяха хвърлили барут в пламтящ огън. Със запитването си нахалният офицер беше засегнал честта му на учен и колекционер и едновременно с това беше накърнил историческата репутация на нашия народ като един от най-образованите в света. Какво си мисли тоя надут неверник — че е попаднал в колиба в някое малайзийско село? Или в шатра на някое угандийско племе?

Изведнъж, преливащ от ентусиазъм, сякаш е призван да защити устоите на еврейството и ционизма, татко започна да вади една след друга английските книги от библиотеката, гръмко да обявява заглавието и датата на публикуването им и да ги струпва в ръцете на офицера — все едно официално запознаваше отдавнашните си гости с новопристигналия участник в увеселението.

— Лорд Байрон, единбургско издание. Милтън. Шели и Кийтс. А тук има издание на Чосър с коментар. Робърт Браунинг, ранно издание с ограничен тираж. Целият Шекспир, Джонсън, Стивънс и Рийд. А тук, на този рафт е убежището на философите. Ето Бейкън, Мил, Адам

Смит, Джон Лок, епископ Бъркли и несравнимия Дейвид Хюм. А ето едно луксозно издание на...

Офицерът се поуспокои и даже от време на време се осмеляваше да протегне ръка и внимателно да докосне кориците на тези свои сънародници. През това време татко триумфално кръстосваше напред-назад между лавиците и посетителя, отвсякъде вадеше книги и му ги подаваше. Мама отново се опита да го възпре, правеше му отчаяни физиономии от мястото си до канапето, сигнализираше, че в следващия миг той сам, със собствените си ръце ще ни навлече беля.

Напразно.

Татко беше забравил всичко — беше забравил за пакета, за Съпротивата, за страданията на нашия народ, беше забравил за онези, които с всяко поколение воюват срещу нас, за да ни унищожат. Беше забравил за мама и за мен. Беше някъде отвъд, сред невъобразимите върхове на екстаза от великата си мисия — само ако успее най-последно да убеди англичаните, тези образовани и морални по принцип хора, че ние, техните подчинени, страдащи в този отдалечен край на Британската империя, сме един чудесен, образован, цивилизован, културен, ценящ поезията и философията народ, то тогава те мигом ще се преобразят и неразбирателствата ни ще изчезнат. И после, когато всичко е речено и сторено, най-последно ще бъдем свободни — ние и те — да седнем лице в лице и да си поговорим за нещата, които разнищват целта и смисъла на живота.

Един или два пъти офицерът се опита да вземе думата, да попита нещо или може би просто искаше да се сбогува с нас и да продължи със задълженията си, но никоя сила на света не беше в състояние да спре татко. Глух и сляп за всичко, баща ми продължаваше пламенно и усърдно да разкрива съкровищницата на своята света обител.

На слабичкия офицер му оставаше единствено от време на време да промърморва: „Да, наистина“ или „Колко интересно!“ като омагьосан. Двамата войници в коридора започнаха да си шепнат нещо. Този с изгореното лице глупашки зяпаше мама. Другият пък се подсмиваше и се почесваше. Мама беше сграбчила края на пердето и пръстите ѝ отчаяно стисваха гънките му една след друга — и на всяка гънка се спираше, мачкаше я, после я разпъваше и после пак я мачкаше.

Ами аз?

Аз трябваше да намеря някакъв скришен начин да предупредя татко, който постепенно приближаваше английския офицер към смъртоносната лавица. Но как? Най-доброто, което можех да сторя, е да не гледам в посоката, в която не биваше да се гледа. Изведнъж пакетът в кафява хартия се поддаде на порива да ни предаде — започна да изглежда още по-подозрителен, да изпъква сред редицата книги като обикновен камък сред наниз от брилянти, да издава, че не е на мястото си, че е различен от другите по цвят, плътност и тежест.

И в този миг отново ме връхлетя изкушението. Също както се случваше понякога в гръмовните часове по вероучение при господин Гихон — започва с някакво усещане в гърдите, едно леко гъделичкане в гърлото, което даже не си заслужава да се спомене. Спира и почва, пак спира и пак почва. После се усилива и притиска носоглътката ми. Тогава напразно се опитвам да устоя още една минута, още една секунда, напразно хапя устни, стискам зъби и напрегам мускули — смехът бликва от мен като водопад, руква навън и аз трябва на бегом да изляза от класната стая. Същото се случи и през тази сутрин, когато ни претърсвах. Само че не беше гъделът на смеха, а гъделът на предателството. Съблазън.

Също както когато усещаш, че ти предстои да кихнеш — усещането започва да се стича някъде от мозъка, почва да те щипе в основата на носа, та чак докато очите ти се насълзят. Дори и да се опиташ да го потиснеш, ясно е, че няма надежда, че е неизбежно. Така и аз започнах да насочвам врага към пакета, който от Съпротивата ни бяха помолили да скрием, пакета, който вероятно съдържащо взривното устройство на еврейската атомна бомба, която да ни освободи сега и вовеки веков от орисията вечно да сме беззащитните агънца, оставени на вълчата милост.

— Топло — казах аз.

След малко добавих:

— Много топло. Топло. Хладно. Още по-хладно. Студено. Леденостудено.

А след още малко:

— Топло. Много топло. Горещо. Пàри!

Не мога да го обясня. Дори и днес. Може би е било смътно желание най-сетне да се случи предопределеното. И да спре да виси

като дамоклев меч над главите ни. Както при ваденето на мъдрец — да се свърши най-после с тая мъка.

Защото е непоносима.

Така или иначе, чувството ми за отговорност взе връх. Не изрекох гласно тези „горещо“ и „студено“, казвах си ги само наум, иззад стиснатите си устни.

Британският офицер внимателно положи върху масичката за кафе планината от книги, които се бяха струпали в ръцете му и стигаха почти до брадичката му. Два пъти благодари на баща ми, извини се отново на мама за неприятностите и безпокойството и шепнешком сгълча единия от войниците, който прокарваше пръст по една от картите на стената. Когато си отиваха, вече на вратата, но преди да я затворим зад тях, офицерът се обърна, погледна ме и внезапно ми намигна, сякаш искаше да ми каже:

„Е, какво да се прави?“

И после си отидоха.

След два дни отмениха денонощния полицейски час и отново остана само вечерния. Из квартала се разнесе слухът, че в апартамента на господин Виткин, оня господин Виткин от банката „Баркли“, са открили пистолетен пълнител, зареден с патрони. Казваха, че го извели с белезници на ръцете и го изпратили в Руския лагер. А след още няколко дни пакетът в кафява хартия изчезна от рафта със съкровищата на световната литература. Изпари се. На лавицата не остана никаква следа или празнина. Сякаш всичко е било само сън.

20.

Вече обясних за заключеното чекмедже с медицинските принадлежности и за ролята на мама в Съпротивата. По време на полицейския час, когато се събуждах от изстрелите или от тътена на експлозиите, понякога се мъчех да не засия отново, след като всичко утихнеше. Лежах напрегнат и се надявах да доловя шума от забързани стъпки по паважа отвън току под прозореца ми, драскането по входната врата, шепнещите гласове в антрето, сподавените стонове през стиснати зъби. В никакъв случай не биваше да знам кой е раненият. Не биваше да виждам, нито да чувам каквото и да е, дори не биваше да си представям разпънатото на пода в кухнята походно легло, което изчезваше точно преди разсъмване.

Чаках през цялото лято. Но не дойде нито един ранен боец.

Четири дни преди края на лятната ваканция и началото на седми клас родителите ми заминаха за Тел Авив, за да участват във възпоменателна вечер за техния роден град.

Мама ми каза:

— Слушай внимателно. Ярдена предложи да дойде вкъщи тази нощ и да се грижи за теб, защото ние ще преспим в Тел Авив. Искам да си примерен и послушен. Недей да правиш бели. Помагай на Ярдена, изяж всичко, което ти сложи в чинията и не забравяй, че има много деца, които биха преживели цяла седмица с онова, което остава от твоето ядене.

В стомаха има една празнина, която учените още не са открили. Цялата ми кръв — от главата, от сърцето, от коленете ми — се стече в нея и забушува като океан.

Събрах всичко, което беше останало от гласа ми, и отговорих, прегъвайки оставения на масата вестник на две, после на четири и на осем:

— Да, ще слушам. Вие вървете.

Опитах се да го прегъна още веднъж, но не успях.

Въпросът, който си задавах, докато стъгах вестника, беше: дали науката е открила и ако не е, дали аз ще мога да открия през следващите часове някакъв начин човек да изчезне без следа за около едно денонощие? Да изчезне напълно. Да не съществува. Не просто да липсва, както примерно пространството между звездите, а да изчезне и в същото време да продължи да си е тук, да вижда и чува всичко. Да си бъда аз, но само като сянка. Да съм тук, а всъщност да ме няма.

Защото — какво ще правя самичък с Ярдена? Как ще се справя със срама си? Пък и у нас? Да я помоля ли да ми прости? Кога да я помоля — преди или след като разбере (как ще разбереш бе, глупчо?) дали е забелязала, че някой я наблюдава от покрива на отсрещната сграда? И ако е забелязала, дали е видяла, че съм аз? Наистина ли трябва да си призная? Как ще я убедя, че е било неволно? И че всъщност нищо не съм видял. Че със сигурност не съм оня печално известен воайор, когото в квартала няколко пъти са забелязвали да се крие по покривите, за когото говорят само шепнешком и вече няколко месеца безуспешно се опитват да го хванат. И че когато я видях (Само веднъж! Само за десетина секунди!), аз всъщност не мислех за тялото ѝ, а за плановите и разположението на британския окупатор? Че наистина беше случайно? (И какво? Какво всъщност видях? Нищо. Тъмно петно, по-светло петно и пак тъмно петно.) Може би трябва да я излъжа? Как да я излъжа? Какво да ѝ кажа? Ами мислите, които ме спхождат за нея оттогава?

Май ще е най-добре, ако си държа устата затворена.

И за двамата ще е най-добре да се преструваме, че нищо не се е случило. Също като родителите ми, които дума не обелиха за пакета, който скрихме по време на претърсването. Също както нищо не продумваха за много други неща през онези мълчания, които приличаха на ужилвания.

Мама и татко заминаха в три часа, но не и преди да изтръгнат от мен цял куп обещания: запомни, бъди внимателен, не забравяй, на всяка цена, в никакъв случай, погрижи се специално, не дай си боже!

На тръгване ми казаха:

— Хладилникът е пълен с храна, покажи ѝ кое къде е, дръж се добре, помагай ѝ и недей да създаваш неприятности. Обезателно ѝ предай, че канапетото в нашата стая е приготвено като легло за нея, припомни ѝ, че в кухнята сме ѝ написали бележка и че в хладилника

има за ядене. И че ти трябва да си легнеш в десет часа. И да заключите входната врата и с двата ключа. Напомни ѝ да изгаси осветлението.

Останах сам. Зачаках. Сто пъти обиколих стаите една по една да се уверя, че са чисти и подредени и всяко нещо е на мястото си. Страхувах се и в същото време тайно се надявах, че тя е забравила за обещанието си. Или че няма да успее да дойде преди полицейския час и аз ще остана самичък през цялата нощ. Извадих от гардероба мамината кутийка с шивашките принадлежности и заших едно от копчетата на ризата си. Не защото се беше откъснало, а защото беше разхлабено, а не исках да падне точно, когато Ярдена е тук. После прибрах използваните кибритени клечки, които пазехме редом с новите, за да си служим с тях понякога за икономии, когато палим газовата печка направо от примуса или в други подобни случаи. Скрих ги в дъното на шкафа, при билките, защото се боях да не би Ярдена да си помисли, че сме много бедни, че сме скъперници или че не чистим често. После се изправих в цял ръст пред огледалото, което висеше от вътрешната страна на гардеробната врата, и вдъхнах слабия мирис на нафталин, който неизменно присъства в гардеробите и винаги ми напомня за зимата. Погледах се в огледалото известно време, като се опитвах веднъж завинаги и обективно, както изискваше татко, да определя как всъщност изглеждам.

Изглеждах си като бледо, слабо и сковано дете с непрестанноменящо се лице и неспокойно шарещи очи.

Така ли изглежда предателят?

А пантерата в приземието?

Почувствах болка и тъга мри мисълта, че Ярдена вече почти съвсем е пораснала.

Ако тя можеше да ме опознае истински, щеше да разбере, че аз само на повърхността си съм такова бърливо хлапе, а дълбоко в себе си, ако някой надзърне в мен...

Не! По-добре да спра дотук. Думата „надзъртам“ отекна в мен като звънка плесница. При това я заслужавах тази плесница. Даже ако тази вечер Ярдена ме зашлеви по бузата, вероятно ще се почувствам добре. Все пак се надявам, че е забравила, че никога няма да дойде. Така си помислих и веднага изтичах да надзърна — о, не, не да надзърна — да хвърля един поглед от прозореца в банята, защото от там се виждаше чак до бакалията на братя Синопски на ъгъла. Докато

бях в банята, реших да измия лицето и врата си не с обикновения сапун, който използвахме с татко, а с парфюмирания сапун на мама. После напръсках с вода косата си, сресах я и оправих пътя, а след това започнах да си вея на главата с лист хартия, за да може косата ми да изсъхне по-бързо, защото какво ще правя, ако Ярдена пристигне точно в този миг и разбере, че съм си мокрил косата специално заради нея. Изрязах съвсем малко ноктите си, въпреки че вече ги бях рязал в петък, просто исках да се подсигурия, но веднага съжалих, защото сега те изглеждаха, сякаш съм ги гризал.

Стана седем без десет. Скоро щеше да започне полицейският час. Няколко пъти оттогава насам ми се е случвало да чакам някоя жена, без да съм сигурен дали ще дойде или не, и да се питам какво ще правим, ако тя все пак пристигне, дали изглеждам добре и какво би следвало да й кажа. Но нито едно от тези чакания не е било толкова напрегнато и мъчително, както в този миг, когато Ярдена за малко да не се появи.

Току-що написах думите „да чакам жена“, защото Ярдена беше почти двайсетгодишна, а аз бях на дванайсет и три месеца, което едва правеше шейсет и два процента от нейната възраст. С други думи, деляха ни трийсет и осем процента от нейната възраст — бях го изчислил с молив върху едно от картончетата на татковото бюро. Докато часовникът приближаваше седем — началото на полицейския час — аз вече бях убеден, че ето това е, няма надежда, Ярдена ме е забравила и с право.

Продължих да изчислявам: След още десет години, когато ще съм на двайсет и две, а Ярдена ще е на трийсет, моята възраст ще е все още едва седемдесет и четири процента от нейната, което определено е по-добре от сегашните шейсет и два процента, но въпреки това си е сериозна разлика. С течение на времето разликата между нас (в проценти) постепенно ще намалява, но най-отчайващо е, че скоростта на намаляване на тази разлика също ще намалява. Като изтощен бегач в дълъг маратон. Три пъти проверих изчисленията си и всеки път процентната разлика във възрастта ни се стопяваше все по-бавно и по-бавно. Струваше ми се безкрайно нечестно и нелогично, че в близките години ще я догонвам с бързите крачки на десетичните цифри, а после, на средна и старческа възраст процентната разлика помежду ни ще се променя едва-едва. Защо е така? Няма ли начин, така както намалява,

тази разлика напълно да изчезне? Някога въобще? (Природни закони. Да, добре. Знам. Но когато мама ми разказа нейната история със синята дъска, тя добави, че едно време природните закони са били съвсем други. Че е имало време, когато Земята е била плоска, а слънцето и звездите са се въртели около нея. Сега единственото, което е останало да се върти около Земята, е Луната, но кой знае, може и този природен закон да бъде отречен някога и бъдещето. Излиза, че промените винаги водят към по-лошо.)

Значи, когато Ярдена стане на сто години, аз ще съм на деветдесет и две и три месеца и разликата между нас ще е по-малко от осем процента (което никак не е зле, ако сравним с тазвечерните трийсет и два процента). Но за какво ще ни е тази нищожна разлика тогава, когато вече ще сме двама немощни старци?

Опитах се да не мисля повече за това, изгасих лампата на бюрото, скъсах листчетата с изчисленията и ги хвърлих в тоалетната чиния, после пуснах водата. Така и така съм в банята, реших да си измия зъбите. Докато ги миех, взех решение да се променя — от днес нататък ще бъда тих, целеустремен, разумен и преди всичко много смел мъж. С други думи, това значеше, че ако в последната минута се случи чудо и Ярдена все пак дойде въпреки всичко, въпреки дори започналия полицейски час, то аз веднага и направо ще ѝ кажа — кратко и ясно, — че съжалявам за случилото се на покрива и че то повече няма да се повтори. Никога.

Щях ли да се справя?

Тя пристигна в седем без пет. Донесе прясно изпечени кифлички от фурната на Анжел, при когото работеше. Беше облечена в лека лятна рокля без ръкави с щамповани циклами и дълга колона от големи копчета отпред, сякаш някое дете си беше наредило плоски речни камъчета.

— На Бен Хур не му се идваше — каза тя. — Не пожела да ми каже защо. Какво се е случило, Профи? Да не би пак да сте се скарали?

Цялата кръв, която се беше събрала в дупката в стомаха ми, изведнъж бликна и обля с горещина лицето и ушите ми. Собствената ми кръв ме предаваше, посрамваше ме пред Ярдена. А човек има ли нещо по-свойско от собствената си кръв? Ето че сега дори тя се оказа предателка.

— Не сме се скарвали. Това беше разрив.

Ярдена отвърна:

— Ааа. Разрив. Профи, когато използваш такива думи, ми се струва, че слушам радио „Гласа на борещия се Цион“. Нямах ли си собствен речник? Кога говориш със свои думи? Никога ли не ти се случва?

— Виж — рекох аз извънредно сериозно. И повторих след малка пауза: — Виж.

— Няма какво толкова да гледам.

— Това, което исках да разбереш, е, че то няма нищо общо с брат ти, а е въпрос на принцип да...

— Да, добре. Въпрос на принцип. Щом толкова искаш, може по-късно да обсъдим разрива в Съпротивата и принципните въпроси. Но не и сега, Профи.

(Съпротивата ли? Какво точно знае за нас? И кой е посмял да ѝ каже? Или може би само налучква?)

— Не и сега, защото съм ужасно гладна. Хайде да си приготвим една страхотна вечеря. Не просто салата и кисело мляко, а нещо по-специално.

Тя се зае с внимателното изследване на кухнята — отвори шкафовете и чекмеджетата, отхлупи тенджерите и огледа тиганите, разузна в хладилния шкаф, провери какви билки и подправки имаме, проучи двата газови котлона. Спря за малко да помисли, като през цялото време си мърмореше нещо като „Мммм“, „Уф“ и „Ааа“, а след това, все така потънала в мисли като генерал, който чертае план на битката, ме инструктира как да нарежа зеленчуците — не, не тук, а ей там — малко домати, зелени чушки, лук, да, точно така. Постави на кухненския плот дъската за рязане и извади от чекмеджето големия касапски нож. Откри тенджерата със сварено пиле, която мама беше оставила за нас и хладилника, и пресипа бульон в една чаша. Накълца месото на парчета и подгръ малко зехтин в тигана. Остави зеленчуците, които ѝ бях приготвил, в края на дъската за изцеждане до мивката. Когато зехтинът се сгорещи и взе да пука, тя пусна няколко скилидки чесън и запържи парчетата пилешко и от двете страни. Докато те добиваха златист цвят, смесената миризма на чесън, пилешко и връщ зехтин изпълни устата ми със слюнка и остри спазми се спуснаха от небцето през гърлото към стомаха. Ярдена възкликна:

— Ех, защо нямате малко маслини! Не маслини от буркан, такива обикновени, постни маслини. Защо нямате от онези ферментирали маслини, от които направо ти се замайва главата? Ако някога ти попаднат под ръка, веднага ми донеси. Дори да е посред нощ.

(Намерих такива маслини. Години по-късно. Но ме досрамя да ѝ ги занеса посред нощ.)

Когато реши, че са се изпържили достатъчно, тя извади парчетата пилешко от тигана и ги сложи в чиния за сервиране. После изми тигана и го подсуши.

— Само почакай, Профи — рече тя. — Не бързай. Това е само началото. Защо междувременно не вземеш да подредиш масата?

Отново сгорещи зехтин в тигана, остави настрана пропитите с аромата на чесън парчета пилешко и се зае да изпържи ситно нарязания лук. И докато лукът първо се позлати, а после взе да става кафеникав пред втренчения ми поглед, Ярдена прибави малките парченца домати и чушки, които до този момент търпеливо изчакаха върху дъската за изцеждане. Поръси всичко това със ситно нарязан магданоз и разбърка. Душата ми се гърчеше в очакване при мириса на тези вкуснотии и вече си мислех, че няма да издържа дори минута повече, дори секунда, дори още едно вдишване. Ярдена се разсмя и ми забрани да докосвам месото или каквото и да било, защото ще е жалко да си разваля апетита, ама какво ти става, защо бързаш толкова, я се въздържай малко. Едва тогава тя отново върна пилешкото в тигана, разбърка го добре, докато попие хубавичко чак до костите, а после изля чашата с бульона. Изчака го да заври.

Сякаш изтекоха няколко века агония, дълго и бавно мъчение, което достигна и превиши границите на поносимото, премина в отчаяние и продължи дотогава, докато сърчицето ми съвсем се стопи пред врящото и блъбукащо ястие и цвърчащия и пръскащ сос. Ярдена намали котлона и сложи малко сол и щипка смлян черен пипер. Захлупи тигана, като остави съвсем мъничък отвор, колкото да излиза мъчително възбуждащата миризма. Докато течността завираше, тя прибави няколко съвсем мънички кубчета картофи и още по-ситни парченца люти червени чушки. После с безмилостно търпение изчака да се изпари бульонът и да остане само гъстият сос, обвил късовете пържено пилешко, пред които вече благоговеех като пред светиня и

съкровена мечта. Целият апартамент потръпна учуден от букета вкусни миризми, който се разнасяше от кухнята и проникваше до всяко ъгълче като подмолна бунтовна организация. В този дом не са се разнасяли такива аромати, откакто е бил построен.

Междувременно, пламтящ от очакване, предвкушване и от пристъпите на глад и преглъщащ потоци от слюнка, приготвих масата за нас двамата — един срещу друг, както седяха мама и татко. Реших този път да изоставя обичайното си място. Докато нареждах приборите, с ъгълчето на очите си гледах как Ярдена разклаща парчетата месо в тигана, сякаш да ги стресне, опитва соса, загребва зеленчуците и ги наглася върху пилешкото, което беше придобило чудесния загар на полиран месинг или на старо злато. Ръцете, раменете и хълбоците ѝ като в танц се движеха под роклята, препасана с мамината кухненска престилка — сякаш късчетата, които тя разклащаше, я караха самата тя да се поклаща.

След като бяхме изяли порциите си, продължихме да седим един срещу друг и да си късаме от няколко чепки сладко грозде. После изгълтахме половин диня и пихме кафе, въпреки че смело и честно си признах, че не ми дават да пия кафе, особено вечер, преди лягане.

Ярдена отвърна:

— Нали ги няма.

И после добави:

— А сега е време за една цигара. Само аз. Ти не. Намери ми пепелник.

Но вкъщи нямаше пепелници, пък и как да има, като пушенето беше абсолютно забранено. Без изключения. При никакви обстоятелства. Дори на гостите не даваха да пушат. Татко беше върл противник на пушенето. И освен това твърдо поддържаше идеята, че посетителите трябва да се съобразяват с порядките на домакините, тъй както пътникът зачита обичаите в чужда страна. Своята теза баща ми защитаваше с една поговорка, която много обичаше да цитира за това как трябва да се държиш в Рим. (Години по-късно, когато за първи път посетих Рим, с изненада установих, че там е пълно с пушачи. Явно, като е казвал Рим, татко е имал предвид Древния Рим, а не този, който съществува днес.)

Ярдена изпуши две цигари и изпи две чаши кафе (на мен даде само една). Докато пушеше, тя протегна напред краката си и ги сложи

върху седалката на празния тази вечер стол, на който обикновено седях. Реших, че е мое задължение да стана и веднага да почистя масата, да прибера останалата храна в хладилника и да измия чиниите. Само не можех да изхвърля боклука, защото навън беше започнал полицейският час.

Прекарвал ли е някой цяла нощ в апартамент, самичък с момиче, когато навън има полицейски час, всички улици са пусти и градът е заключен и залостен? И когато знаеш, че никой на този свят няма да те безпокои? И когато отвън в нощта, неподвижна като мъгла, виси само една дълбока, безкрайна тишина?

Стоях пред кухненската мивка и стържех дъното на тигана с парче кухненска тел. Бях обърнат гърбом към Ярдена, но душата ми гледаше в точно обратната посока (с гръб към мивката и загорелия тиган и с лице към Ярдена). Внезапно изрекох бързо със здраво стиснати очи, сякаш преглъщах хапче:

— Съжалявам за онова, което се случи тогава. На покрива. Повече няма да се повтори.

Ярдена отвърна зад гърба ми:

— Разбира се, че ще се повтори. И още как! Но поне се опитай да не изглежда толкова глупаво.

На ръба на чашата беше кацнала муха. Какво ли не бих дал, за да си разменя мястото с нея.

После, докато все още бяхме в кухнята (Ярдена използваше чинийката под чашата си вместо пепелник), тя ме помоли да ѝ обясня накратко в какво се състои скарването ми с брат ѝ. Да, грешка, не скарването, а разривът.

Мой дълг беше да мълча. Да не откrehвам воала на секретността, дори и да ме измъчват. В много филми бях виждал как жените успяват да изкопчат тайна информация от силни мъже, като Гари Купър или Дъглас Феърбанкс. А и в часовете по вероучение господин Гихон ни беше казал, естествено пак за сметка на жена си, че „Самсон е бил победен, защото е попаднал в лапите на една порочна жена“. Сигурно си мислите, че след стотиците пъти, в които бях кипял от гняв и негодувание при гледката как на екрана силни мъже се поддават на жените и изплюват камъчето пред тях, а след това винаги става нещо лошо, то никога не бих допуснал да се случи с мен. Нищо подобно — онази нощ и аз не можах да се стърпя. Сякаш някакъв друг Профи

изскочи от мен и лекомислено, както е казано в Библията, „раззинаха всички извори на голямата бездна“. Този другият Профи продължи да издава всичко и аз не можех да го спра, въпреки че положих огромни усилия, спорех и го умолявах да престане. Но той само сви рамене и ми се подигра — Ярдена така или иначе знае всичко, нали спомена Съпротивата, значи Бен Хур е предателят, а ти и аз сме си чисти.

Този другият Профи нищичко не скри от Ярдена. Съпротивата. Разрива. Ракетата. Заключеното чекмедже на мама и татковите лозунги за „коварния Албион“. Пакета. Изкушението. Дори и сержант Дънлоп. Дали не бях под въздействието на някакъв опиат или наркотик, който Ярдена беше посипала по парчетата пържено пилешко? Или като вещица го е забъркала в соса? Или се опих от нейното силно и гъсто кафе? Че нали така дрогираха куцичкия детектив от филма „Пантера в приземието“. (Но той беше само второстепенен персонаж. Естествено главния герой не успяха да го упоят.)

Ами ако тя е двоен агент? Или пък Бен Хур я беше изпратил като специален член на Отдела за вътрешна сигурност? (При което другият Профи ми се надсмя и отвърна: „И какво от това? Какви тайни може да се крият между предател и предателка?“).

Ярдена ми каза:

— Страхотно! — И продължи: — Това, което те отличава, е, че винаги, когато обясняваш нещо, си го представям съвсем ясно. — Докосна ме по рамото, съвсем близо до основата на ръката, и добави: — Недей да тъжиш. Изчакай спокойно и в никакъв случай недей да му се подмазваш. Бен Хур сам ще дойде при теб, защото, помисли си, ако не си ти, над кого ще може да упражнява властта си? Че той няма да може да заспи, ако няма над кого да доминира. При господстването това си е сериозен проблем — веднъж започнеш ли, няма спиране. Но ти не се безпокой, Профи, при теб няма опасност да се разболееш от тази болест. Въпреки че тя е изключително заразна. И освен това...

Тя спря. Запаали нова цигара и се усмихна — не на мен, а може би на себе си, сякаш нещо дълбоко в нея я развесели — усмивка, която сама не знае, че е усмивка.

— И освен това — какво? — осмелих се да попитам.

— Нищо. Съпротивата и всички подобни неща. За какво говорехме? За Съпротивата, нали?

Отговорът беше „Не“, защото точно преди да спре, за да си запали цигарата, тя говореше за нуждата да упражняваш власт над някого. Въпреки тона аз казах:

— Да, за Съпротивата.

Ярдена продължи:

— Съпротивата. Забрави за тая работа. По-добре продължи с надзъртането, само че гледай да е по-умно следващия път. А още по-добре ще е, Профи, ако вместо да надзърташ, се научиш да си искаш. Ако знаеш как да си поискаш, няма да ти се налага да надзърташ. Проблемът е там, че освен във филмите, почти не се срещат мъже, които да знаят как да си искат. Така поне е в нашата страна. Вместо да си поискат, те или пълзят на колене и просят, или пробват с насилие, или пък мамят. А повечето са просто нагли типове, които все гледат да те поопипат. Може би ти ще се научиш. Някой ден. Имам предвид, че някой ден ще се научиш да си искаш. Всъщност, въпреки че от време на време се случва някой да полудее по дадено момиче или момче и да умре от сърдечни терзания, все пак това става доста по-рядко, отколкото в Съпротивата и разните там глупости за освобождението. Само недей да вярваш на онова, което гледаш по филмите. В истинския живот хората искат какви ли не неща, но не по правилния начин. После постепенно спират да искат и само страдат или причиняват страдания на другите. В крайна сметка толкова свикват с всичко, че престават да се тревожат, а когато и това стане, значи вече ти е изтекло времето и животът е свършил.

— Искаш ли да ти донеса възглавничка? — попитах. — Мама обича вечер да седи в кухнята с възглавничка зад гърба си.

Ярдена беше почти двайсетгодишна, но все още имаше момичешкия навик да наглася роклята си така, сякаш коленете ѝ са пеленаче, което трябва непрестанно да повиваш — достатъчно, за да не се простуди, но не твърде много, за да не се задуши.

— Брат ми — рече тя, — твоят приятел, никога няма да има приятел. Още повече пък приятелка. Само слуги. И жени. Ще има много жени, защото светът е претъпкан с разни смазани души, които сами се хвърлят в краката на тиранина. Но няма да има нито една приятелка. Сипи ми една чаша вода, ако обичаш, Профи. Не от чешмата, а от хладилника. Всъщност не съм жадна. А ти ще имаш много приятелки. И сега ще ти кажа защо. Защото всеки път, когато ти

дадат нещо, дори да е съвсем дребно — кифличка, салфетка или даже чаена лъжичка, — ти се държиш така, сякаш си получил истински подарък. Сякаш се е случило чудо.

Не бях напълно съгласен с всичко, което казваше, но реших да не споря. Освен за едно нещо, за което говорихме по-рано, едно нещо, което в никакъв случай не можех да отмина с мълчание:

— Но, Йрдена, това, дето го каза преди малко за Съпротивата... Със сигурност без Съпротивата англичаните никога няма да ни върнат земята.

Тя мигом избухна в смях, волен, звучен смях — такъв, какъвто имат само момичетата, на които много им харесва, че са момичета. Опита се да отпъди с ръка дима от цигарата си, сякаш беше досадна муха:

— Ето пак — рече тя. — Пак звучиш като радио „Гласа на борещия се Цион“. Ти не си боец. Нито ти, нито Бен Хур, нито оня, как му беше името, който прилича на маймунка. Боецът от Съпротивата е нещо съвсем друго. Величествено и смъртоносно. Дори когато нямаш друг изход и трябва да се биеш, нелегалното движение си остава нещо страшно. А освен това англичаните може съвсем скоро да си обрат крушите и да си заминат. Само се надявам, че няма да съжаляваме, горчиво да съжаляваме, че сме останали сами, без тях.

Тези думи ми се сториха опасно безотговорни. По някакъв начин те съответстваха на забележката на сержант Дънлоп, че арабите са по-слабата страна и скоро ще се превърнат в новия еврейски народ. Каква ли беше връзката между думите на Йрдена и неговото мнение за арабите? Явно никаква. Но все пак нещо ги свързваше. Ядосвах се първо на себе си, че не мога да открия каква е връзката, и второ — на Йрдена, че каза неща, които трябваше да останат неизречени. Може би беше мой дълг да съобщя на някой по-отговорен възрастен за тези нейни мисли? Примерно на татко? Да предупредя, където трябва, за да може съответните хора да знаят, че на Йрдена не може да се разчита.

Но дори и да решах, че трябва да докладвам какво е казала, не биваше да събуждам подозрението ѝ.

Затова рекох:

— Аз съм на друго мнение. Трябва със сила да прогоним британците.

— Така и ще стане — отвърна Ярдена. — Но не тази нощ. Виж колко е часът. Вече е почти единайсет без петнайсет. Я ми кажи дълбоко ли спиш?

Този въпрос ми се стори твърде странен, дори леко подозрителен. Отвърнах предпазливо:

— Да. Не. Зависи.

— Е, добре. Тази вечер гледай да спиш дълбоко и непробудно. Ако случайно се събудиш, можеш да си светнеш нощната лампа и да си четеш, все ми е едно. Но да не си посмял да излизаш от стаята си, защото когато удари полунощ, аз се превръщам във върколак, по-точно във вампир и вече съм изплюскала стотици деца като теб. Затова прави каквото щеш, само недей да открехваш вратата на стаята си през нощта. Обещай ми.

Обещах й. Дадох й честната си дума. Но подозренията ми се засилиха. Реших, че на всяка цена трябва да се опитам да не заспивам. Помислих си, че определено няма да е трудно заради кафето, което изпих, и заради мириса на цигарен дим из целия апартамент. И заради думите, които Ярдена каза за силната ми страна. И заради разни други странни неща.

Вече в коридора, след като бях измил чиниите, но преди да си пожелаем лека нощ, тя внезапно протегна ръка и ме докосна по главата. Ръката й не беше нито корава, нито мека, много различна от тази на мама. Разроши косата ми за миг и каза:

— Слушай внимателно, Профи. Сержантът, за когото ми разказа... Той, изглежда, наистина е свестен, може би дори обича децата. Но не мисля, че е опасен, явно страда от твърде много задръжки. Или така поне излиза от твоето описание. А между другото, така и така ти викат Профи, съкратено от професор, защо не се опиташ да бъдеш професор, вместо да се правиш на шпионин или генерал? Половината свят са все шпиони и генерали. Ти не си. Ти си момче на думите. Лека нощ. И ще ти кажа какво най-много харесвам у теб. Това, че изми чиниите, дори без да съм те молила. Бен Хур щеше да го направи само ако му обещава нещо в замяна.

21.

Защо тази нощ заключих отвътре вратата на стаята си? И сега, повече от четирийсет години по-късно, пак не знам. Дори ми е по-малко ясно, отколкото тогава. (Съществуват няколко начина и степени на незнание. Също както прозорецът, освен отворен и затворен може да бъде полуотворен или само едното му крило да е отворено, или пък да е леко открехнат, а може да има капаци отвън или плътни завеси отвътре, или направо да е закован с пирони.)

Заключих вратата на стаята си и се съблякох с твърдото намерение да не допусна в главата си и най-малката мисъл за Ярдена, която от другата страна на стената може би също се събличаше в този момент и откопчаваше едно след друго гладките кръгли копчета на леката си рокля без ръкави. Бях решил да не мисля нито за копчетата близо до врата ѝ, нито за другите, които стигаха до коленете.

Светнах нощната лампа до леглото и започнах да прелиствам някаква книга, но ми беше трудно да се концентрирам. („Вместо да надзърташ, научи се да си искаш“. Какво ли искаше да каже с това? Ами с това, че съм „момче на думите“? И как така? Не виждаше ли, че съм пантера в приземието?)

Оставих книгата настрана и угасих лампата, защото приближаваше полунощ. Вместо съня дойдоха мислите и за да ги отпъдя, отново светнах и взех книгата. Това също не ми помогна.

Тази нощ беше непрогледна и дълга. Дори и цирирането на щурец не смущаваше полицейския час. Нямаше никакви изстрели. Лека-полека подводниците от книгата започваха да се замъгляват, да плават все по-бавно покрай мъгливите брегове. Морските води бяха топли и ласкави. После изведнъж се превърнах в планинско момче, което си строи колиба от валма мъгла, но внезапно се разнесе драскане или стържене по нея, сякаш изхвърлен в плитчините кит отърква тялото си в пясъчното дъно. Опитах се да го прогоня, но ме събуди силно „Шшшшт!“. Отворих очи и открих, че съм задрямал на светната лампа. Шъткането от съня ми отека отново. И после пак.

Светкавично седнах в леглото, нащрек и напрегнат като крадец. Нямаше никакви китове и никакви предсмъртни гърчове в плитчините, това си беше драскането по вратата, което чаках цяло лято. Съвсем леко, но настоятелно и продължително драскане. Определено идваше откъм входа, от предната врата. Сигурно е някой ранен боец от Съпротивата, потънал в кръв. Трябва да превържем раната му и да му постелем да легне на походното легло в кухнята, а призори той щеше да си тръгне. Ами татко? А мама? Заспали ли са? Не чуват ли настоятелното драскане по вратата? Не трябва ли да ги събудя? Или пък сам да отворя? Ама тях ги няма, не са тук. Заминаха. Само Ярдена е тук, а аз и обещах с честната си дума, че няма да напускам стаята си. Спомних си как веднъж, когато бях почти десетгодишен, тя почисти и превърза раната ми и как съжалявах, че не съм си ожулил и другото коляно.

В този момент се разнесоха стъпки, леки и бързи стъпки от боси крака по коридора. Щракване на резето и превъртане на ключа в ключалката. Шепот. И нови стъпки. Бърз приглушен разговор, този път откъм кухнята. Драсване на клечка кибрит. Кратко шуртене на вода от крана. И други звуци, които не беше лесно да определя от мястото си в кревата. После отново се възцари пълна тишина. Дали не сънувах? Дали не трябваше да стана, да наруша обещанието си, да отида и да видя какво точно ставаше там?

Тишина.

Призрачни стъпки.

Изведнъж отекна шумът от казанчето в тоалетната. А после свистенето на стичащата се по тръбите вода. Отново се чуха неясни гласове и боси крака преминаха покрай вратата на моята стая. Това определено беше Ярдена, която шептеше на ранения боец: „Чакай малко, млъкни, почакай“. След това прозвуча остро скърцане от спалнята на родителите ми — какво, мебелите ли местеха? Или отвориха чекмедже? Внезапно се чу сподавен смях или може би стон, сякаш идваше изпод вода.

Ако аз съм ранен боец от Съпротивата и току-що съм се изплъзнал от опасно преследване, дали ще имам силата на духа да се смея, също като този мъж, докато почистват и промиват раните ми с парещ и щипещ спирт и здраво ги превързват с бинт?

Дълбоко се съмнявам. А междувременно смехът от другата страна на стената премина в пъшкане и стонове, няколко мига по-късно Ярдена също изстена. Последваха нови звуци и шепот. След това настана тишина. Измина доста време и от далечината проехтяха няколко изстрела с голям интервал между тях, сякаш и те самите вече се бяха уморили. После явно съм заспал.

22.

Същността на предателството не се състои в това предателят изведнъж да скочи и да напусне здравата общност на преданите на делото. Само повърхностните предатели правят така. Истинският, дълбокият предател е онзи, който вътрешно е прав. В самата си сърцевина. Онзи, който е най-отдаден, най-предан, най-привързан. Онзи, който най-много прилича на другите и дори във всичко е повече от тях. Онзи, който наистина обича тези, които предава, защото какво предателство ще е, ако няма любов? (Признавам, че това е много сложна материя, която е предмет на друга история. Един добре организиран човек или ще зачеркне тези редове, или ще ги превърне в подходящ разказ. Така или иначе аз няма да ги зачеркна. Вие, ако искате, ги прескочете.)

Лятото свърши. В началото на септември започнахме седми клас. И влязохме в нова фаза — опитвахме се да конструираме субконтинентална подводница от празни петролни варели, която ще може да плава в морето от разтопена лава под земната кора и от там да нанася изненадващи удари и да разрушава цели градове направо изотдолу, под основите им. Бен Хур бе капитан на подводницата, а аз както обикновено бях помощник-капитан, изобретател, главен инженер и отговорник по навигацията. Чита Резник, като артилерийски офицер, събираше десетки метри стари жици, а също и бобини, батерии, превключватели и изолирбанд. Планът ни беше да стигнем с подводницата до кралския дворец в Лондон. Чита си имаше и друга, лична цел — да използва подводницата, за да хване двамата си бащи, които се редуваха да прекарват по две-три седмици с майка му, и да ги отведе на някой пустинен остров. Той обичаше и уважаваше майка си и му се искаше да я оставят малко на спокойствие, защото в младостта си тя е била известна оперна певица в Будапеща и сега от време на време я налягаше меланхолията. (Някой беше написал с червена боя на тяхната стена: „На Чита Резник много му е сладко — че другите са само с един татко. Добре си е и майката на Чита — не на един, на

двама разчита тя“. Чита се опита да го изчегърта с пирон, да го измие със сапун, да го боядиса отгоре — но напразно.) В часовете по вероучение господин Гихон ни преподаваше как вавилонците са превзели Йерусалим и нашия храм и са ги сринали до земята. Както винаги реши да се пошегува за сметка на жена си и каза, че ако госпожа Гихон беше живяла в Йерусалим по това време, вавилонците едва щели да отърват кожата. После използва възможността да обясни израза „отървавам кожата“.

Мама каза:

— В дома има едно момиченце, сираче, казва се Хенриета. На пет-шест години. Цялата е в лунички. Изведнъж реши, че съм майка ѝ, вика ми „мамо“, не на иврит, а на идиш. На всички разказва, че съм нейната майка, и аз не знам какво да правя. Дали да ѝ обясня, че не съм ѝ майка, че нейната майка е мъртва — но сърце не ми дава за втори път да я лиша от майка. Или пък да я оставя, да изчакам, докато порасне. Но пък тогава възниква проблем с другите деца, нали ще ме ревнуват?

Татко отвърна:

— Да, трудно е. От морална гледна точка. Във всеки от случаите някой ще страда. Ами помисли за моята книга — кой ще я чете? Че те всички са мъртви.

Не заварих сержант Дънлоп в „Ориент палас“. После, след празниците го търсих три пъти, но пак не го открих. Не го срещнах и когато дойде есента и ниските облаци се надвесиха над Йерусалим, за да ни напомнят, че не всичко на света е лято, подводници и бойци от Съпротивата.

Помислих си: Той сигурно е открил чрез сложна мрежа от информатори и двойни агенти, че съм го предавал. Или понеже казах на Ярдена за него, тя пък е казала на ранения боец от онази нощ, той е съобщил на Съпротивата и те са го отвлекли. Или обратно — може би от Централния следствен отдел са ни следили, когато се срещаме, и сержант Дънлоп е бил отведен в затвора за предателство, а може и да са го отзовали от любимия му Йерусалим и са го заточили в някой далечен и затънтен край на Британската империя — в Нова Каледония, Нова Гвинея или може би в Уганда или езерото Танганайка.

Какво ми остана от него? Само Библията на иврит и английски, която той ми даде. Още я пазя. Не можех да я занеса в училище, защото съдържаше Новия завет, а господин Гихон казваше, че той е

антиеврейски (но аз го прочетох и между другите неща открих историята на предателя Юда).

Защо не написах писмо на сержант Дънлоп? Първо, защото той не ми остави никакъв адрес. Второ, защото се боях, че ако получи писмо от мен, това може да му навлече големи неприятности и може да го накажат още по-строго. Трето, какво щях да му кажа?

Ами той? Той защо не ми писа? Защото не можеше. В крайна сметка дори не му бях казал името си. („Аз съм Профи — бях заявил, еврейин от земята на Израил“. А това не е достатъчно за пощенски адрес.)

Къде си сега, Стивън Дънлоп, срамежлив мой враг? Къде си — в Сингапур или Занзибар? Намери ли си друг приятел на мое място? Не приятел, а учител и ученик. Но дори и това не е точно. Как да го наречем тогава? Какво беше онова, което ни свързваше? Аз и до днес не мога да си обясня. А ти спомняш ли си нещо от домашните, които ти давах?

Говоря, както мога.

Имам неколцина познати, които живеят в Кентърбъри. Преди десет години им писах и ги помолих да се опитат да го открият.

Без успех.

Някой ден ще събера една чанта багаж и лично ще отида в Кентърбъри. Ще преровя старите телефонни указатели. Ще разпитам в църквите. Ще проверя в общинските архиви. Полицейски пристав №4479. Стивън Дънлоп, астматик, обича да клюкарства, розов и мек като памук Голиат. Самотен и нежен враг. Вярващ в пророците. Вярващ в знаците и чудесата. Ако по някакво чудо, Стивън, тази книга попадне в ръцете ти, моля те, обади ми се. Или поне ми прати пощенска картичка. С няколко реда на иврит или на английски, както предпочиташ.

23.

През септември отново имаше претърсвания. Отново имаше задържани и полицейски час. В апартамента на Чита откриха ръчна граната и отведоха единия от бащите му на разпит (другият се върна същата вечер). Учителят ни господин Гихон отново осъди в час вавилонците и изрази съмнения дали пророк Йеремиа е говорел както подобава на пророк във време на война и обсада. Според господин Гихон, когато врагът е пред портите на града, пророкът е длъжен да повдига духа на народа, да обединява хората и да излива негодуванието си към неприятелите пред стените, а не към събратята си вътре в града. И преди всичко един истински пророк не бива да охулва царското семейство и националните герои. Но тъй като пророк Йеремиа е бил силно огорчен, трябва да го разберем и да му простим.

Мама прибра за няколко седмици в апартамента ни две сирачета, нелегални имигранти. Казваха се Олег и Хирш, но татко обяви, че от днес насетне ще им викаме Цви и Еял. Разпънахме за тях походното легло на пода в моята стая. Те бяха на осем или девет години, дори и те самите не знаеха точно. Погрешка решихме, че са братя, защото и двамата имаха едно и също фамилно име — Брин (което татко набързо превърна на иврит в Бар-Он). Но се оказа, че не са братя, дори не са роднини. Всъщност те враждуваха помежду си. Така или иначе враждата им беше тиха, без насилие и почти без думи — и двамата не знаеха иврит и, изглежда, можеха да говорят съвсем малко на някакъв друг език. Въпреки омразата си един към друг вечер заспиваха сгушени като малки кученца. Опитвах се да им преподавам иврит и да усвоя от тях нещо, което и до днес не мога да определя. Но знам, че то беше нещо, което тези сираци разбират хиляди пъти по-добре от мен, по-добре дори и от повечето възрастни. След празниците ги отведоха с един камион в някакво ново селище. Татко им даде стария ни куфар, а мама опакова в него разни мои овехтели и окъсели дрехи и помоли сираците да си ги поделят, без да се карат. После прокара ръка по

главите им, които бяха остригани, за да не хванат въшки. Когато те седнаха сгушени в дъното на камиона, татко им каза:

— Отгръщате нова страница от живота си.

А мама ги покани:

— Идвайте да ни гостувате. Походното легло винаги ще е приготвено за вас.

Да, казах на родителите си за Йрдена. Трябваше да им кажа. Имам предвид за нощта, в която те бяха на възпоменателната вечер в Тел Авив, а тя спа в тяхната стая. И след полунощ се появи раненият боец, Йрдена му превърза раните и преди зората той се измъкна от апартамента и изчезна. Аз чух всичко, но нищо не видях.

Татко рече:

— О, мой Кинерет, сън ли бе, или си истина?

Аз отвърнах ядосан:

— Не съм сънувал. Истина беше. Тук наистина дойде един ранен мъж. Защо ли ти казвам, като само ми се подиграваш.

Мама се намеси:

— Момчето не лъже.

Той отвърна:

— Ако е така, тогава трябва сериозно да си поговорим с тази млада дама.

Мама отговори:

— Не ни влиза в работата.

— Но това е предателство спрямо доверието ни — възрази татко.

— Йрдена вече не е дете — заяви мама.

А татко рече:

— Но това дете е дете. Пък и в нашето легло... Кой го знае какъв скитник е бил. Както и да е, после ще си поговорим само двамата. А колкото до Ваше Височество — обърна се той към мен, — марш и стаята да си напишеш домашното.

Това никак не беше честно, защото татко прекрасно знаеше, че си пиша домашните веднага щом се върна от училище, че това ми е първата работа, още преди да съм посегнал към храната, която са ми оставили в хладилния шкаф. Но си го заслужавах, защото и аз не постъпих честно, като им казах за Йрдена и ранения боец. Но пък, от друга страна, как можех да не им кажа? Нали просто изпълнявах дълга си? Трето. Четвърто. Казах всичко, което не трябваше. А онова, което

трябваше, не го казах. Така че отидох в стаята си и отново заключих вратата отвътре. Отказах да я отворя и почти не им отговарях до следващата сутрин. Дори когато чукаха по вратата ми. Дори когато ме заплашваха с наказание. Дори когато наистина се обезпокоиха (и аз съжалих, че постъпвам така, но не се издадох). Дори когато с нарочно повишен глас татко каза на мама от другата страна на вратата:

— Остави го, не се безпокой. Няма нищо страшно. Няма да му навреди малко да попремисли нещата на тъмно.

(И беше прав за това.)

Тази вечер самичък в стаята си — гладен, но горд и сърдит — си мислех горе-долу следното: Сигурно на света има и други тайни, освен освобождението на родната земя, Съпротивата и британците. Хирш и Олег, дето ги взеха с камиона, за да ги направят заселници, сигурно наистина са братя, които се преструват по някаква тяхна си причина, че са непознати и даже врагове? Или обратно — може би са непознати, които понякога се преструват на братя? Човек трябва да наблюдава и да си мълчи. Всичко си има някаква тъмна страна, някаква сянка. Може би дори сянката има сянка.

24.

По-малко от година след това лято англичаните се изтеглиха. Беше основана еврейската държава. В първата нощ след създаването ѝ от всички страни я атакуваха арабските армии. Но тя се би и ги победи и оттогава винаги се бие и побеждава. Мама, която някога бе учила за медицинска сестра в болницата „Хадаса“, оказваше първа помощ на ранените в импровизирания медицински пункт до вестникарската будка „Шиболет“. Нощем заедно с младата докторка Магда Грифиус я пращаха да информира най-близките роднини на загиналите. А между грижите за ранените и роднините на умрелите тя прекарваше времето си в дома за сираци. Спеше едва по два-три часа на денонощие, и то на походното легло в склада. Почти не се прибираше вкъщи. През тези военни месеци тя пропуши и оттогава винаги пушеше, но с едно горчиво изражение, сякаш цигарите ѝ бяха противни. Баща ми продължи да пише лозунги, но сега вече рисуваше плакати и диплянки за бойните отряди, а също така посещаваше и ускорен курс за използване на минохвъргачка. Поставяше очилата си леко под ъгъл, като издигаше малко рамките им и така накланяше лещите, че да може бързо, правилно и ефективно да разглобява, смазва и отново да сглобява нашите минохвъргачки. Завиваше всеки болт така педантично, както в работата си прибавяше към книгата някоя изключително важна бележка. Бен Хур, Чита и аз пълнехме стотици чували с пясък, помагахме при копаенето на окопите и приведени тичахме да пренесем съобщенията от една позиция до друга през всички тези дни, когато Йерусалим бе обсаден и подложен на тежък артилерийски обстрел от Трансйорданското кралство. Един снаряд пречупи короната на маслиновото дърво, под което братята Синопски обядвали със сардини, и уби по-младия. След войната по-възрастният брат се премести в Афула, а двамата бащи на Чита купиха бакалията като съдружници.

Помня онази нощ в края на ноември, когато по радиото съобщиха, че в Америка, на някакво място, наречено Лейк Съксес,

Обединените нации взели решение да ни позволят да си създадем еврейска държава, макар и съвсем малка и разделена на три части. Татко се върна вкъщи в един през нощта от дома на доктор Бустър, където всички се бяха събрали да чуят новините за резултатите от гласуването в ООН. Той се наведе към мен и ме погали по лицето с топлата си ръка:

— Събуди се, недей да спиш.

Повдигна завивката ми и легна до мен, както си беше облечен (той, който неизменно твърдеше, че човек в никакъв случай не бива да си ляга вечер с дневните си дрехи). Постоя мълчалив няколко минути като продължаваше да гали лицето ми, а аз не смеех даже да дишам. И после най-внезапно започна да говори за неща, които никога преди не бяха споменавани у дома, защото бяха табу. Неща, за които винаги съм знаел, че не бива да питам. Не биваше да питам татко, не биваше да питам мама и въобще имаше толкова много неща, за които, колкото по-малко се говори, толкова по-добре. Но с това вече беше свършено. Той заговори с мрачен глас как като деца с мама са живеели врата до врата в малко градче в Полша. Как са ги обиждали хулиганите от тяхната улица. Как са ги биели жестоко, защото всички евреи са богати, мързеливи и подли. И как веднъж в гимназията го съблекли в клас, насила, пред момичетата, даже пред мама, за да се подиграват, че е обрязан. И как неговият баща, моят дядо, един от дядовците ми, които Хитлер по-късно убил, дошъл костюмиран и с копринена вратовръзка при директора на училището, за да се оплаче, но когато си тръгвал, хулиганите нападнали и него и също го разсъблекли насила пред момичетата. И със също такъв мрачен глас татко заяви:

— Но от днес нататък вече ще има еврейска държава.

И изведнъж ме прегърна, но не нежно, а страшно силно. В тъмното неволно го ударих с ръка по слепоочието и вместо очилата му пръстите ми напипаха сълзите му. Никога не бях виждал баща ми да плаче. Всъщност аз и тогава не го видях, само лявата ми ръка го видя.

25.

Ето такава е нашата история: идва от мрака, постоява за малко и после пак се връща в мрака. И оставя след себе си спомен, в който се смесват болка и смях, тъга и радост. Каруцата с парафин продължаваше да преминава всяка сутрин, а продавачът на свещи седеше на капрата с отпуснати юзди в ръце, подрънкваше със звънчето си и напяваше протяжната идишка песен на своето старо конче. Момчето, което помагаше в бакалията на братя Синопски, си имаше една много странна котка, която навсякъде вървеше подир него и за нищо на света не го изпускаше от поглед. Господин Лазарус, берлинският шивач, който вечно кимаше и премигваше, недоверчиво поклати глава — че каква е тая толкова предана котка? Това сигурно е geist, дух, казваше той. Неомъжената доктор Грифиус се влюби в арменския поет и замина с него за Фамагуста, в Кипър. След няколко години се върна и донесе със себе си една флейта. Понякога се събуждах нощем и я чувах, а някакъв вътрешен глас ми нашепваше: „Никога не го забравяй, то е същината на нещата, всичко друго е само сянка“.

А какво е обратното на онова, което наистина се е случило?

Мама обикновено казваше:

— Обратното на това, което се е случило, е онова, което не се е случило.

А татко ми отговори:

— Обратното на това, което се е случило, е онова, което предстои да се случи.

Веднъж, четиринайсет години по-късно, когато се натъкнахме един на друг в едно малко рибно ресторантче в Тиберия, на брега на Генисаретското езеро, запитах същото и Ярдена. Вместо да ми отговори, тя прихна в своя звънък смях — оня смях, с който се смеят момичетата, на които им харесва, че са момичета, и които прекрасно знаят кое е възможно и кое — обречено. После си запали цигара и ми отвърна:

— Обратното на това, което се е случило, е онова, което е можело да се случи, ако ги нямаше лъжите и страхът.

Тези нейни думи ме върнаха към края на онова лято, към звука на кларнета ѝ, към Чита с двамата му бащи, които продължиха да живеят заедно дори след смъртта на майка му. Към господин Лазарус, който отглеждаше кокошките си на покрива и след няколко години реши отново да се ожени, уши си тъмносин костюм от три части и покани всички ни на обяд с вегетарианско меню, но същата вечер след венчавката и тържествения обяд внезапно скочи през прозореца.

Към полицейски пристав №4479 и към пантерата в приземието. Към Бен Хур и към ракетата, която така и не изстреляхме към Лондон. А също и към парчето синя дъска, което сигурно и до днес още се носи по течението в кръговото си движение обратно към воденицата.

Каква е връзката между всички тези неща? Трудно е да се каже. Ами самата история? Извърших ли ново предателство спрямо всички тях с разказването на тази история? Или е точно обратното — може би щях да извърша предателство спрямо тях, ако не я бях разказал?

1994–1995 г.

Издание:

Автор: Амос Оз

Заглавие: Пантера в приземието

Преводач: Милена Трандева

Година на превод: 2010

Език, от който е преведено: английски

Издание: второ

Издател: Милениум

Град на издателя: София

Година на издаване: 2010

Тип: роман

Печатница: Монт ООД

Редактор: Владимир Молев

Технически редактор: Добромира Георгиева

Художник: Михаил Танев

Коректор: Румяна Стефанова

ISBN: 978-954-515-112-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4490>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.